

KVALITETER I BODØS BYROM

Vebjørn Hagerupsen Joakimsen

Masteroppgave - Arkitekt NTNU vår 2021

Kvaliteter i Bodøs byrom

Vebjørn Hagerupsen Joakimsen

Veiledere Nina Katrine Haarsaker
& Hanna Landfald Hanssen

Masteroppgave - Arkitekt NTNU vår 2021

INNLEDNING

INNHold

INNLEDNING	5	Oppsummering det lyset treffer	192
FORORD.....	8	FORTETTING OG SÆRPREG	195
STRUKTUR PÅ MASTEROPPGAVEN.....	10	Hvordan skal vi bruke historiske bysentra i fremtidens byer?	199
METODE	12	Hvordan foregår fortetting i Bodø sentrum, i forhold til byens særpreget?	213
ESSAY: EN FØLELSE AV VÅRT BODØ	19	Hvordan kan fortetting styrke særpreget i Bodø?	239
FORMIDLINGSBOK	31	OPPSUMMERING	251
OM BOKEN	33	VERKTØYENE - OPPSUMMERING OG REFLEKSJON	257
BODØ	37	OPPGAVEN - OPPSUMMERING OG REFLEKSJON	297
BYSTRUKTUR.....	45	KALENDER.....	301
Hvordan leser vi byen?	49	BYSTRUKTUR.....	306
Hvordan leser vi Bodøs byrom?	65	DET LYSET TREFFER	310
Hvordan kan vi øke henvisingen til Bodøs byrom?	99	FORTETTING OG SÆRPREG.....	314
Oppsummering bystruktur.....	108	AVSLUTTENDE TANKER	318
DET LYSET TREFFER	111	REFERANSER	324
Hvordan påvirker lyset våre omgivelser?	115		
Hvordan påvirker lyset Bodø, og dens arkitektur?	133		
Hvordan kan Bodøs arkitektur bedre møte lyset?	161		

FORORD

Denne oppgaven tar for seg Bodø sentrum, og undersøker opplevde kvaliteter i byen. Som Bodøværing, ville jeg ta et oppgjør med min hjemby, en by som gjennom sin gjenreisningsarkitektur og moderne utvikling er anderledes enn mange av byene jeg etterhvert har fått oppleve. Klassisk arkitektur, som for mange er arkitekturen de har vokst opp med, møtte jeg først i ungdomstiden, da jeg begynte å reise rundt i verden.

Etter snart 5 år på arkitektstudiet og 1 år i praksis, følte jeg meg klar for å kunne gjøre meg opp en egen mening om bygningsmiljøet jeg har vokst opp i.

Å ha et helt semester til å kunne både jobbe med tematikken jeg ville, men også teste ut verktøy og metodikk, har vært en utrolig givende opplevelse. Jeg har kommet ut på andre siden med en økt innsikt i hvordan jeg jobber godt og effektivt, og har fått anledning til å undersøke spørsmål jeg har opparbeidet meg over lengre tid.

Jeg vil takke mine veiledere, Nina Katrine Haarsaker og Hanna Landfald Hanssen, for gode faglige diskusjoner og entusiasme rundt prosjektet. Jeg vil takke ansatte på NTNU, deriblant Erik Hofsbro for interessante bydiskusjoner og referanser, Kine Angelo for innsikter om material, farge og

komposisjon, og Gro Lauvland for tilbakemeldinger på essay. Takk til Sami Rintala, som ga meg kontor plass i Bodø når jeg har vært nordpå, og takk til Harald Seljesæter på kontoret for gode diskusjoner og innspill om byen. En særlig takk til Jonas Bjørklund i Bodø kommune, som gjennom uformelle samtaler på byvandring har gitt meg innsikt i prosessene bak arkitekturen i byen, men også hans egne synspunkter på by og arkitektur. Til slutt vil jeg takke Birk Gabriel Kristiansen og Hedda Svee for tilbakemeldinger på formidlingsboken.

STRUKTUR PÅ MASTEROPPGAVEN

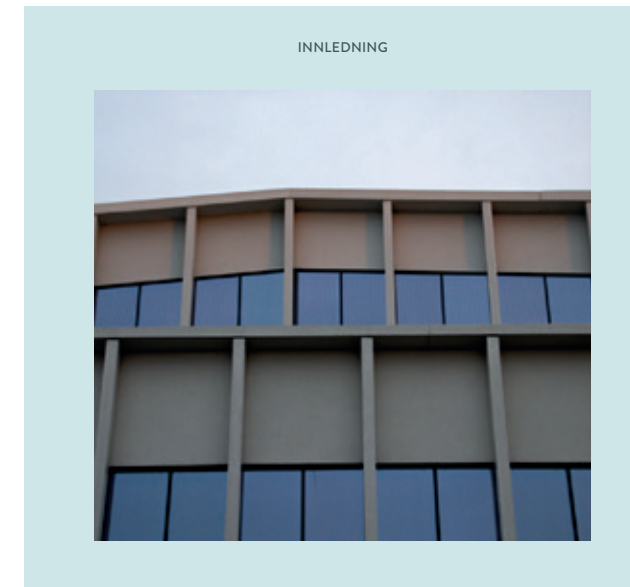
Det innleverte materialet består av 4 separate bøker, som i sin helhet utgjør masteroppgaven. De kommer kronologisk i masteroppgaven, og bør leses i den rekkefølgen.

Innledningen forteller om rammene for oppgaven, hva oppgaven tar for seg og metodikken rundt arbeidet. Inkludert i innledningen er et essay fra høst 2020 jeg skrev i faget arkitekturforståelse, som på mange måter er en innføring i mitt syn på både Bodø og byforståelse generelt.

Formidlingsboken presenterer funnene jeg har gjort gjennom oppgaven, kategorisert i tre kapitler. Hvert kapittel tar for seg en tematikk, og kan ses på som et visuelt essay som drøfter tematikken før den kommer med noen tanker om videre utvikling. Tanken er at denne boken skal kunne tas ut fra masteroppgaven, og fungere som en bok i seg selv. Boken vil formidle kvaliteter i byen til byens befolkning, beslutningstagere og andre faginteresserte.

Verktøyene - Oppsummering og refleksjon tar for seg verktøyene jeg har brukt gjennom semesteret. Der reflekterer jeg rundt verktøyenes fordeler og ulemper, hvordan jeg har brukt dem i oppgaven, og hvordan jeg ser for meg å bruke dem videre i egen praksis.

Oppgaven - Oppsummering og refleksjon kan ses på som en drøfting av alle de tidligere bøkene, som diskuterer prosessen bak hvert kapittel, og vurderer resultatet opp mot intensjoner i metodikken. Aller først starter jeg med en kalender over hvordan semesteret ble. Til slutt reflekterer jeg over relevansen for metodikken, hvordan den har fungert i dette prosjektet, og hvordan jeg vil anvende den videre i min arkitektpraksis.

Innledning

Formidlingsbok

Verktøyene - Oppsummering og Refleksjon

Oppgaven - Oppsummering og Refleksjon

METODE

DAGENS ARKITEKTURDEBATT

I samtiden har det blitt etablert en akse i byutviklingsdebatten, hvor aktører som arkitekturopprøret har gjort seg tydelige som et motsvar til moderne utvikling. Arkitekturopprøret ønsker plass for en tradisjonsorientert arkitektur og byplan, og ønsker blant annet fri bane for bygg av tradisjonell form. De fleste eksemplene de fremholder som god arkitektur i sosiale medier er eldre bygningsmiljø, gjerne i klassisk stil.

Dogmet ”nytt er dårlig” og ”gammelt er bra” er forlokkende når man ser hvor mye dårlig arkitektur som produseres i dag, men synet har mange svakheter. Dogmet fanger blant annet ikke opp konstruksjonsmetoder, økonomi og samfunnsstrukturer som grunnlaget for det som bygges, men særlig er det en begrensende tankegang rundt hva som er god arkitektur. Bodø, som gjenreisningsby, passer ikke inn i dogmet fremmet av denne tankegangen, der gjenreisningsarkitekturen skiller seg ut fra de nyklassisistiske idealer fremholdt av disse tenkerne, og får heller ikke innpass i dagens tradisjon for design. Bygningsmiljøet passer med andre ord hverken helt inn i dagens tradisjon eller i motpartens syn.

Derfor mener jeg at stedsforståelse må ligge til grunn for å kunne utvikle byen videre på en god måte. Ved å få en konkret forståelse for bygningsmiljøet i Bodø, vil man forstå hvordan

man kan utvikle byen videre.

Prosjektet Stormen i Bodø, av det britiske kontoret DRDH, har blitt internasjonalt og lokalt anerkjent som et fantastisk prosjekt. Bygningen har blant annet mottatt statens byggeskikkpris, årets bygning av Architects' Journal og Anton Christian Houens fonds diplom i 2019, en indikasjon på bygningens kvalitet. DRDH er et kontor som jobber med stedsteori, og har publisert flere akademiske tekster om temaet. Jeg har blitt inspirert av deres tekster, og ser prosjektet Stormen som et testament for at en slik tenkning kan føre til gode prosjekter.

Kjernen i stedsteorien er at mennesker, med deres sanser, opplever arkitektur gjennom tilstedeværelse. Arkitekturen inngår i menneskers stedsforståelse gjennom hvordan den forholder seg til det naturlige og det historisk overleverte grunnlaget. Det er med andre ord tilstedeværelsen i byrom, eller landskap som er premisset for å bedømme arkitekturs kvalitet.

METODE

Metoden for masteroppgaven blir da å respondere på stedet Bodø. Gjennom en tilstedeværelse i byrommene i Bodø, har jeg prøvd å forstå hvilke kvaliteter som finnes, som et

Stormen av DRDH. Bygningen har blitt en suksesshistorie, og er både lokalt og internasjonalt anerkjent. Foto: David Grandorge

grunnlag for videre utvikling. Med dette som intensjon, har jeg jobbet gjennom semesteret uten en plan for hva det endelige produktet skulle være. Dette var for å være helt åpen for hva Bodø formidlet av kvaliteter, og ha dette som beslutningsgrunnlag for hva prosjektet skulle bli. Det har til slutt endt opp som en analyse av byen, med ideer for utvikling.

Kvalitetene jeg har kartlagt er både det naturgitte og det bygde. Bodø, som en by på den 67. breddegrad, har helt særegne lysforhold, og de naturskjønne omgivelsene spiller inn på opplevelsen av å være i byen. Arkitekturen responderer på dette, og samspillet mellom det bygde og det naturlige har vært, og vil være premisset for opplevelsen av et sted.

Jeg har i arbeidet anvendt flere verktøy enn de klassiske byplanverktøyene, som plan, snitt, fasade, og diagrammer. Med ønske om å få en stor forståelse for stedet, har jeg prøvd ut mange forskjellige verktøy, som intervju, håndskisser, fotografi, essay og konseptuelle blekkskisser. Dette har vært en utforskende prosess, hvor utforskning av interessant tematikk har vært hovedpoenget, løst fra konvensjonelle metoder og verktøy.

INTUISJON

Kartleggingen har foregått både intuitivt og analyserende.

Intuitivt arbeid definerer jeg på følgende måte: Å responderere på inntrykk basert på ikke artikulerte begrunnelser. Intuisjonen er kulturelt og personlig betinget, hvor jeg som person har en personlighet og en kulturell kontekst som påvirker hva jeg responderer på og hvordan jeg responderer. I tillegg, spiller kompetansen min inn, min fagkunnskap etter 6 år innenfor arkitekturfeltet.

Ved å være tilstede i byrom, vil jeg intuitivt få inntrykk fra byen jeg kan respondere på. Etterhvert som jeg avdekker kvaliteter, kan jeg undersøke mer analyserende, hvor jeg forsøker å artikulere begrunnelsene for min respons på inntrykk. Slik kan jeg oppdage sammenhenger, tematikker og kvaliteter som er tilstedeværende steder jeg ikke umiddelbart opplevde dem.

SUBJEKTIVITET OG OBJEKTIVITET

Siden jeg jobber med kvaliteter jeg har opplevd intuitivt, kan oppgaven fort bli svært subjektiv. Dette er til en viss grad sant; Kvalitetene jeg fremhever er ting som jeg har erfart, og vil da alltid fremme mitt perspektiv. Men jeg, som nordmann og Bodøværing, har en forankring i en kulturell kontekst som jeg deler med andre mennesker i Bodø. Denne subjektiviteten kan derfor være en fordel for oppgaven, med min unike posisjon som følelsesmessig tilknyttet byen. Jeg håper at jeg

kan se kvaliteter som ligger utenfor det helt åpenbare, som jeg og andre Bodøværingene føler.

Et hinder kan være at jeg ikke fanger opp kvaliteter jeg tar for gitt. For eksempel, vil naturlige kvaliteter som utsikt og lys fremstå som spektakulært for andre som ikke har vokst opp med det, mens for meg vil gode byrom være mer interessant. Jeg håper derfor at mine veiledere og medstudenter i Trondheim vil kunne bistå meg i å se kvaliteter som for meg ikke er åpenbare.

Men denne subjektiviteten er også et nødvendig onde i kvalitative undersøkelser. Motsetningen til kvalitative undersøkelser, målbare (kvantitative) undersøkelser, har objektivitet som ideal, og unngår dermed problemet med subjektivitet. Målbare undersøkelser kan beskrive ting som høyder, tetthet, lysareal, og andre ting som kan tallsettes og kvantifiseres. Men målbare fakta om verden oppleves som kvaliteter av mennesker først når det er bygd, og på den måten beskriver kvalitative undersøkelser effekten av det målbare. Kvalitative undersøkelser er dermed premisset for å bedømme resultatet av det målbare. Derfor mener jeg at kvalitative vurderinger må ligge til grunn for enhver utvikling, før man bestemmer målbare parametre å implementere.

Å JOBBE UTEN MÅL

Det å jobbe uten et tydelig mål har også en del ulemper. Siden jeg har gjort mange undersøkelser før jeg valgte format på sluttproduktet, er det mye som ikke har blitt med i den innleverte oppgaven. Dette er både fordi sluttproduktet i seg selv ikke omfatter alt jeg har funnet ut, men også fordi jeg har fått en så stor mengde informasjon at tidsformatet på masteroppgaven ikke gir nok tid til å komme i mål med alle analysene. I denne oppgaven, har jeg ikke hatt anledning til å bearbeide og formidle tematikken eierskap til byen, historisk og kulturell kontekst som formgiver, aktiviteter i byrom og værforhold. Jeg vurderer å videreføre dette prosjektet til en privat utgivelse som kan omfatte disse i tillegg.

Denne åpne angrepsvinkelen ved å ikke ha fastsatt sluttprodukt legger også føringer på verktøy. For eksempel, måtte jeg ha et åpent format i intervjuene jeg gjorde, for å få mest mulig innsikt i hva som er viktig for intervjuobjektene.

Ulempen er at det blir vanskelig å direkte anvende undersøkelsene, ettersom de er vanskeligere å sammenligne, enn et mer målrettet format. Men samtidig er intensjonen en generell forståelse av et helhetlig sted, som grunnlag for avgjørelser, og derfor blir denne den åpne angrepsvinkelen den som lar byen formidle mest.

PRODUKSJON SOM PROSESS

En av mine viktigste tanker i prosessen, er arbeidsmentaliteten *produksjon som prosess*. I dette legger jeg at en tanke ikke når sin fulle verdi før den er nede på papiret, og utforsket grundig. Det er flere grunner til at jeg ser på dette som viktig, både prosjektrelaterte og personlige grunner.

Når det gjelder prosjektet, fører arbeidsmetoden til en forståelse for relasjonen mellom delaspekt og helhet. Når man går i dybden på noe man vil utforske, må man ta stilling til konsekvenser av inngrep, og da dukker fordeler og utfordringer opp. Disse fordelene og utfordringene kan gjerne komme fra andre delaspekter, og da blir man med ett bevist delaspektets posisjon i en helhet; hvor overlapper delaspekter, og hvor står de i et konfliktforhold?

Ved å produsere, dukker det også opp konsekvenser som angår formidling. Å formidle godt, er en tid- og ressurskrevende prosess som mange utsetter til slutten. Men ved å alltid produsere materialer, får jeg tidlig en fargepalett som fungerer godt, et helhetlig uttrykk på tegninger og et format på trykk som jeg kan bearbeide gjennom semesteret.

En annen viktig grunn, er personlige egenskaper. Erfaring fra tidlige prosjekter, er at jeg kan hoppe fort mellom ideer uten å gå særlig i dybden på hver idé. Da får prosjektet lite tydelig

retning, og når man først har en så åpen problemstilling som jeg har i denne oppgaven, har jeg bestemt meg for å la arbeidet rydde for meg. Fra dag en skal jeg jobbe i bokformat, og kategorisere arbeidet med kommentarer om hva jeg tenker om observasjonene. Ved å aldri ha ting liggende rundt omkring, men istedenfor alltid bearbeide og kommentere, rydder dokumentene mine i en åpen prosess med en rotete person.

En ulempe er at jeg kan bruke tid på undersøkelser som ikke har ender opp i det endelige resultatet. Et eksempel fra oppgaven, er at jeg har brukt en del tid på modellering i ArchiCAD. I modellene har jeg undersøkt uttrykk på nabobebyggelse til gjenreisning. Dette ble aldri en del av endelig prosjekt, men ved at jeg gjorde undersøkelsene opplevde jeg hvor mye som var mulig å gjøre uten å bryte med uttrykket. Jeg fikk mange tanker om materialer, farger, høyder, lys og uttrykk, som jeg ikke ville ha fått uten disse undersøkelsene.

EN FØLELSE AV VÅRT BODØ

Vebjørn Hagerupsen Joakimsen
Byutvikling i Bodø 2020

ESSAY: EN FØLELSE AV VÅRT BODØ

Essayet jeg skrev i anledning faget Arkitekturforståelse på NTNU høsten 2020 omhandlet Bodøs utvikling fra før krigen. Jeg fikk teksten publisert i Avisa Nordland, hvor den fikk plass på forsiden og 6 sider i avisa. Det ble for meg starten på mine tanker om masteroppgaven, og definerer i stor grad angrepsvinkelen på oppgaven. Jeg vil derfor legge det ved i sin helhet i de neste par sidene. Under følger en oppsummering av tekstens innhold:

Teksten omhandler Bodøs utvikling fra dens begynnelse på 1800-tallet frem til 2020. Byen beskrives gjennom erfaringen til enkeltpersoner i gitte årstall, noe som gir en innsikt i hvordan folk opplevde byen fra gateplan.

Byen vokste frem på Hundholmen og blir handelsstad i 1816. Byen holdte seg liten frem til 1870-tallet, hvor den gradvis vokste frem mot krigen. Med veksten økte også bygningshøyder og man fikk nye uttrykk. Når krigen kom, ble 420 av byens 760 hus ødelagt, og byen måtte bygges opp på nytt. Denne gjenreisningen ble sentralt styrt av Brente Steders Regulering, og svært detaljstyrt. Siden har byen blitt mer bilbasert, og folks tilknytning til byen er svekket. Frem til 2020 har også nybygg sprengt skalaen på høyder, til den grad at byen er ugjenkjennelig.

Den gjenreiste byen kan ikke ha blitt erfart som annet enn

monoton og kjedelig. Streng detaljstyring, i tillegg til det materialfattige og nøkterne uttrykket gjenreisningen skulle ha ledet til en by med lite rikdom i uttrykk. Helhet trenger ikke å bety likhet, hvor man ser at byen før krigen hadde stor variasjon i høyder og uttrykk, men likevel ble opplevd som helhetlig.

Menneskene som ferdes i gata erfarer byen gjennom å være tilstede i byrommet, og dermed kan bygninger kun ses som en del av en bykontekst. Å se på skjønnheten til den enkelte bygning har en begrenset betydning; bygningen kan aldri erfares ut fra noe annet enn det byrommet den inngår i. Vi utformer ikke veggen i stua etter det som ligger på andre siden av veggen, og på samme måte oppstår vakre byer ved at vi anerkjenner at bygningen kun kan erfares fra et byrom.

Enkeltbygninger bygger opp en opplevelse av byrom, og i den forstand må en helhetstenkning ligge til grunn for å skape gode byer.

ESSAYET

BODØ, 1870

Et skip legger til kai, og lossar av. Når jobben er gjort, vandrer kapteinen opp mot bygningene som ligger oppetter skråningen. Det dannes en plass i skråningen, løst definert av bygningene rundt. Han blir møtt av noen tarvelige slitte hus på en etasje, som ligger langsmed en vei som leder videre til det som ser ut til å være et lite tettsted. Midt på den store plassen, mot havet, står en flott bygning, som med sin sentrale plassering og store tak forteller at den er viktig. Var det Jakhelln det stod på det skiltet?

1870-tallet. Bebyggelsen var definerte et stort rom, mot havna og Jakhellngården, som var arbeidsplassen til de fleste i byen. Her ligger tømmer utover, som viser en annen bruk av byrommene.

Foto: Brændmo/ Nordlandsmuseet

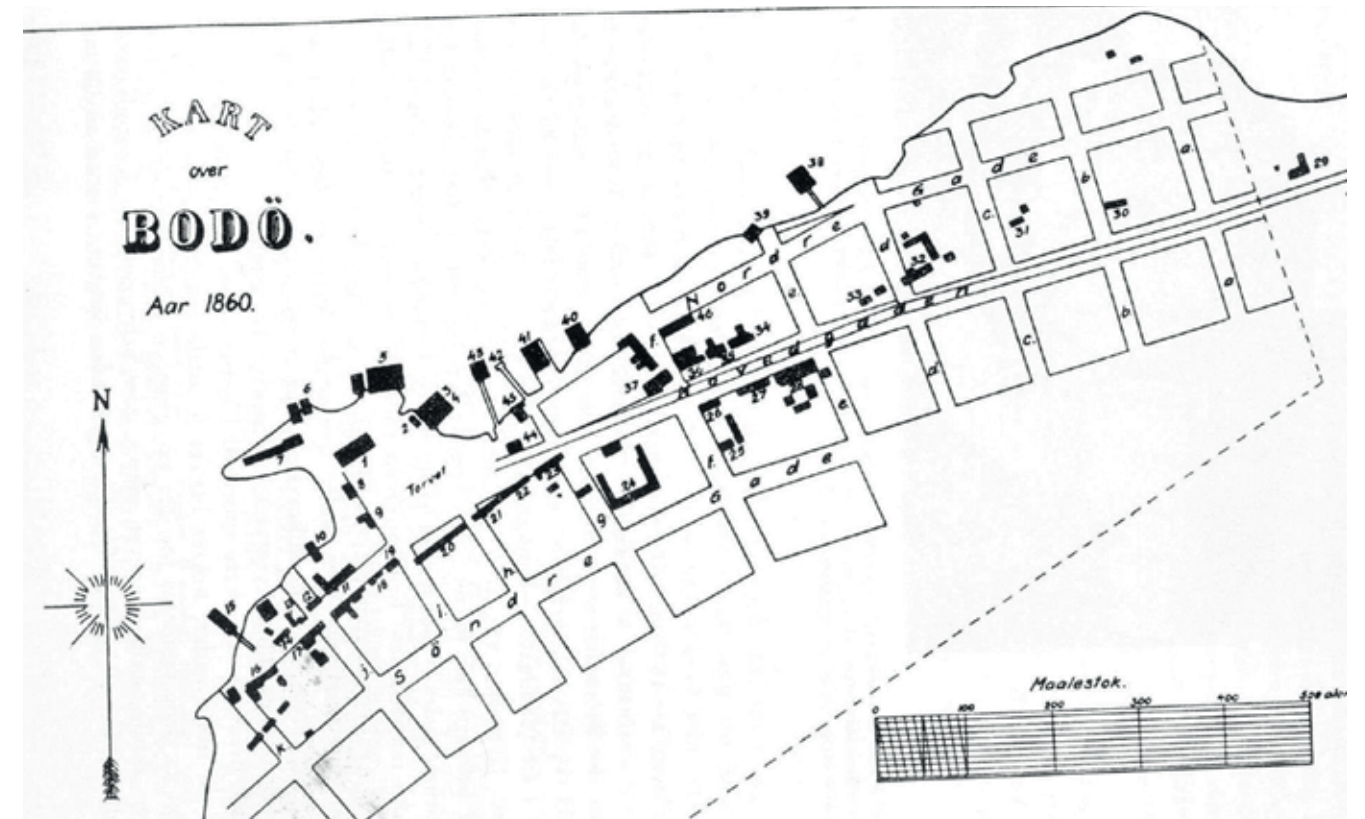
BODØ, 1930

Det er 17. Mai, og byens innbyggere er ute, alle som en, og feirer grunnlovsdagen. Det er 5000 innbyggere i byen nå, og torget er i ferd med å fylles av mennesker. En ser fremdeles ned til kaia fra torget, og her kan en se de store dampskipene som er i ferd med å bli et kjent syn i denne havnebyen i nord.

Jakhellngården står fremdeles på sin sentrale plass, men bygningene rundt har blitt riktig så vakre! Varierende høyder fra én til fire etasjer gir byrommet et rikt uttrykk, men

stjerna er uten tvil Tandberggården. Den ligger så flott på hjørnet mellom Torvgaten og Storgaten, større enn de andre bygningene, men passer umiskjennelig inn. Ikke bare møter bygningen de andre bygningene rent fysisk, men selv om den står alene som ungdombygning og er større en bygningene rundt, forskjønner den hele byrommet; den svarer på og

understøtter de omkringliggende strukturene. Førsteetasjen har en artikulering som er veldig lik naboene, og linjene møtes slik at Tandlæge Soleglad får vist frem at han driver forretning her. Bygget har også en saltaksform, og samme etasjehøyde som dens nabo, som videre forteller at Tandberggården har funnet sin rettmessige plass.

Reguleringsplan fra 1860. Oppstramning til mot en kvadratur, men med hovedplassdannelsen ved det historiske senteret.

Kart: Coldevin, Axel s. 174

Rundt 1937. Tandberggården skiller seg ut, men forholder seg til omkringliggende bebyggelse.
Foto: ukjent fotograf, Nordlandsmuseet

Rundt 1937. Tandberggården skiller seg ut, men forholder seg til omkringliggende bebyggelse.
Foto: ukjent fotograf, Nordlandsmuseet

Plan over Bodø fra 1929. Byen orienterer seg fortsatt i stor grad til havna, og torget, men har fått flere parker og torg i byen.

BODØ 1940

27. Mai i åttetiden om morgenen bomber tyske bombefly noen radiomaster i Bodøsjøen. Et par timer senere kommer tyske fly tilbake og bomber flyplassen. Klokken 18 kommer hovedangrepet, og sykehuset bombes først. Etter to og en halv time bombing, har 420 av byens 760 hus gått tapt. Byen er i ruiner.

BODØ, 1950

Det er søndag, og telegrafoperatøren er ute og går en tur. Han stopper opp ved torget, hvor han setter seg ned på en benk og ser ut mot Landegode. Han overhører en gammel mann på benken ved siden av seg:

Storgata, 1970-tallet. På tross av fine farger på 70 tallet, er det en påfallende mangel på dybde og rikdom i fasadeuttrykkene.
Foto: Ukjent fotograf, Bodøleksikon.

“Han der Sverre Pedersen ei fan ikke skamvett. Her ser jo alt peise likt ut. Det e bra at de har farga byggan da, det hjelp på. Men det ser jo akkurat ut som Vadsø og Narvik det her, vi får jo ikke lov til å bygg husan vårres sånn som vi vil.”

Telegrafoperatøren selv er fornøyd med at byen er bygd opp så fort, og at det er så mye lys i gatene. Byggene er reist i tre etasjers høyde, fire ned mot havna, og utvidelsen av Storgata gir masse lys når han vandrer rundt i byen.

BODØ, 1995

Rektor ved Hunstad Ungdomsskole parkerer på den store plassen i Sjøgata – det som en gang ble kalt Fisketorget. Han vandrer opp til torget og her møter han en kamerat som har lånt en bok av ham. Rundt dem har byen vokst. Mot vest gjennom Storgata, hvor en før kunne se havet, er sikten brutt opp av et veldig glassbygg. Rundt dem er det dukket opp bygninger på åtte etasjer, i glass og puss, med former som aldri har tidligere har vært sett i Bodø. Rektoren legger ikke merke til alt det som har endret seg, han ser heller på klokka og sier han må dra.

På vei ut fra byen stopper han på City Nord, og parkerer i gratisparkeringen. Her kjøper han en ny bok, ei lue og en ny fiskestang, før han går tilbake i bilen. På tur hjemover stopper

Sjøfronten i Bodø i 2020. Lite er å kjenne igjen fra hverken gjenreisningsarkitekturen eller førkrigshistorien, og bygningsmassen spiller ikke på hverandre for å skape et vakkert byrom.

Foto: Eget foto

han på Rema 1000 Alstad og handler matvarer. Etter det drar han hjemom og henter kone og barn for å dra på hytta. Vel oppe på hytta setter han seg ute på terrassen med en øl, og tenker: “Her er det fint.”

BODØ, 2020

En, to, tre, fire ... fem! Fem tårn! Kari Nordmann Berg er tilbake i sin hjemby, men kjenner seg ikke igjen. Hun trives foran det nye kulturhuset og ved moloen, men herfra kan hun ikke lenger se kirketårnet og rådhuset, som før var

de fremtredende punktene i landskapet. Bygningene har tatt så mange former og fått så mange ulike materialer, at hun ikke lenger kjenner igjen det som en gang var hennes by. Og bygningene er jo så store! Hun føler seg så liten når hun vandrer gjennom gaten, skvist mellom store former hun ikke kjenner igjen som hus.

Hun savner den kjedelige byen hun vokste opp i, hvor hele byen hang sammen og følte helhetlig. Der hun nå sitter lurer hun på om det er helt tilfeldig hvor høye bygninger er plassert, og hvor mye lys som kommer ned i gata.

GJENREISNINGENS DETALJSTYRING

Bodø by den dag i dag har brutt kraftig med sin moderne tids historie. Som gjenreisningsby er den unik i verdenskontekst, særlig med den detaljstyringen som Brente stedsregulering utførte. Planleggingen av gjenreisningen måtte utføres i samarbeid med “kyndige fagfolk” og planene måtte godkjennes av Krigsskadetrygdens Gjenreisningsnemnd. (Hage, s 142) Arkitektene bak denne arkitekturen var opptatt av funksjonalismens demokratiske idé med gode, lyse og hensiktsmessige hus for alle, og materialknappheten måtte virke inn på utformingen av husene. (Hage, s 148) Det skulle ikke være store variasjoner innenfor utforming og detaljering. Funksjonalismen som idé og analysemetode var akseptert, men

som strengt formspråk var den uaktuell.

Dette førte til en svært homogen by. Når en sammenligner Bodø før og etter krigen, er rikdommen i uttrykk den største forskjellen. Selv om størrelsen på volumene i den gjenreiste byen var gode for lysforhold i gata, kan byen umulig ha blitt erfart som annet enn monoton og kjedelig. På tross av sprek fargesetting av bygningene, er det lite rikdom og dybde i fasadene, som gjør at det å gå gjennom byen blir en opplevelse preget av repetisjoner. Det er liten forskjell i fjern og nærvirkning i bygningene, og dermed er det lite interessant å vandre rundt i byen.

Før krigen forholdt man seg til en gitt byggeskikk og byggetradisjon når man skulle bygge. Det ble reist bygninger som var én til tre etasjer høye i Bodøs begynnelse på Hundholmen på 1800-tallet, og byggehøyden ble utvidet til tre til fire etasjer frem mot krigen, samtidig som tettheten økte. Dette var størrelser som var innenfor repertoaret av den eksisterende byggeskikken, og de ble anvendt etter behov. Et slikt formrepertoar hadde en stor fleksibilitet i uttrykk, hvor Tandberggården er det fremste eksempelet på friheten som lå innenfor det samme repertoaret.

Helhet trenger ikke, og bør ikke, bety likhet. En utfordring og utvikling av det eksisterende bygningsmiljøet tilfører kvaliteter til byrommet, slik vi så med Tandberggården. I *Vita activa*: det virksomme liv (1958) diskuterer filosofen Hannah Arendt produksjonen som en del av det aktive livet, og her skriver hun at vi gjennom produksjonen frembringer en verden som kan overleve oss. Arkitekturen vi bygger er en del av denne produksjonen og en viktig del av det aktive livet. En ren videreføring av omkringliggende uttrykk er dermed en frarøvelse av et stort aspekt av arkitekturen, som et testament til vår tids verdensforståelse.

BYROM SOM UTGANSPUNKT

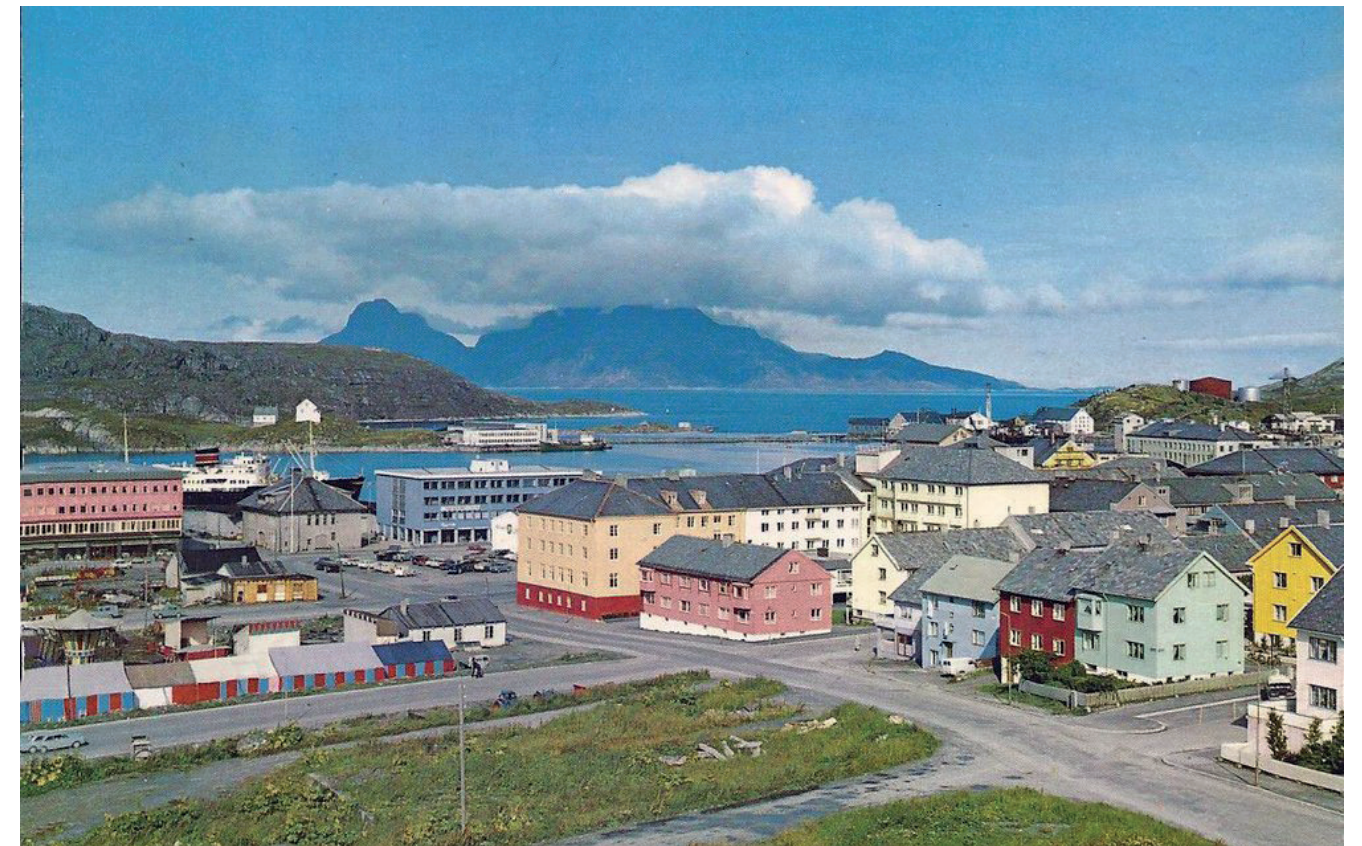
For å oppnå en god by, må vi ha byrommene som utgangspunkt. Når stedsteoretikeren og arkitekten Christian Norberg-Schulz snakker om by beskriver han overenskomst slik: "Overenskomst betyr her et gjensidig hensyn som er basert på respekten for det felles sted. Slik uttrykker byen at vi er sammen, og *har* noe sammen." (Norberg-Schulz, s 53) Menneskene som ferdes i gata erfarer byen gjennom å være tilstede i byrommet, og dermed kan bygninger kun ses som en del av en bykontekst. Å se på skjønnheten til den enkelte bygning har en begrenset betydning; bygningen kan aldri erfares ut fra noe annet enn det byrommet den inngår i. Vi utformer ikke veggen i stua etter det som ligger på andre

siden av veggen, og på samme måte oppstår vakre byer ved at vi anerkjenner at bygningen kun kan erfares fra et byrom.

På den måten tilhører fasaden til alle bygninger det offentlige rommet; de er med på å bygge opp byrommene. En liberal og utbyggerstyrt utforming av bygninger, som bryter med den omkringliggende bebyggelsen, prioriterer bygningen i seg selv som et enkeltstående objekt i byrommet, og hevder dermed sitt eget eierskap og løsrivelse fra dens kontekst. Dette svekker befolkningens tilstedeværelse i rommet, og svekker det kollektive eierskapet til byen som sted å være. Slik svekkes også vår mulighet til å erfare tilhørighet til byen, slik at vi kan føle oss hjemme i Bodø.

VEIEN FREMOVER

Bodø by som det fremstår i dag har liten grad av helhetstenkning. Nybygg sprenger skalaen i forhold til høyde og volum, og tar opp få av eksisterende elementer i byen. I stedet for å videreutvikle, representerer nybyggene totalbrudd i skala og uttrykk, og dominerer måten man opplever byen. På bildet neste side ser man dette tydelig. Bildet er tatt i Kongens gate, sett mot vest. Man ser nesten ikke gjenreisningsbygningene mellom boligkompleksene, og rådhusets tårn oppfattes ikke som tårn på grunn av den voldsomme høyden på bakenforliggende boligbebyggelse.

Bodø by på 60 tallet. Homogeniteten i bygningene i byen er slående, og sprek fargesetting ble nok brukt for å lystne på dette.

Foto: Ukjent fotograf, Bodøleksikon

Men det finnes gode eksempler på nye bygg også. Daniel Rosbottom, en av arkitektene bak det prisbelønnede Stormen i Bodø, sier dette om arkitektens ansvar: "Arkitekten har et ansvar utover seg selv, for mennesker, det urbane, historien og fremtiden. Bygninger skal være gode naboer og godt

vertskap" (TU Delft) Deres fokus på konteksten, ga Bodø god arkitektur.

Bodø trenger det samme fokuset på hele sin arkitektur. Byen har et utmerket utgangspunkt, som med sin utbredte

KILDER

gjenreisningsarkitektur har potensiale til å ha en vakker helhet i bybildet. Men nybyggene etter 1950-tallet gjør ingen forsøk på å videreutvikle den eksisterende byggestilen, men bryter heller totalt, som en følge av en objektfokusert planlegging som ikke anerkjenner byrommet som den eneste måten å oppfatte bygget fra.

Men byrommene trenger en større rikhet; den materialfattige

gjenreisningsarkitekturen alene gir lite skjønnhet til byrommet. En ny arkitektur i sentrum som tar utgangspunkt i videreføring av eksisterende strukturer ligger til grunn for en vakker by. Arkitektur som har erfaringen fra byrommet som basis for bygningens uttrykk, er sentral for å skape både arkitektur og byrom av høy kvalitet, og akkurat det Bodø trenger nå.

Kongens gate, sett mot vest. Rådhusets tårn vises ikke i bybildet, og blir forbigått i størrelse av omkringliggende bygninger. De store bygningene dominerer gata, og man ser nesten ikke de lavere gjenreisningsbygningene.

Foto: Eget foto

AAS, STEINAR. *Gjenreisningsbyen Bodø. Ein omstridt byplan sosialdemokratiet gjorde til sin.* Årbok - Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring 2015

COLDEVIN, AXEL. *Bodø by 1816-1966.* Bodø, Bodø Kommune 1966

ENGMO, ARNE (RED), Tidslinje over gamle Bodø: <https://gamlebodo.com/1tidslinjen.html> (lastet ned 25. 10. 2020)

HAGE, INGEBJØRG. *Som fugl fønix av asken?: gjenreisningshus i Nord-Troms og Finnmark.* Oslo: Ad Notam Gyldendal 1999

JANSS, CHRISTIAN Oversettelse . Arendt, Hannah: *Vita activa : det virksomme liv.* Oslo: Pax Forlag 1996

KIIL, ALF. *Før Bodø ble by: Hundholmens historie og forspillet til Bodø-saken.* Bodø, Bodø Kommune 1989

NORBERG SCHULZ, CHRISTIAN. *Mellom jord og himmel : en bok om steder og hus.* Oslo: Pax Forlag 1992

SSB: Befolkningsstatistikk for Bodø historisk https://www.ssb.no/a/fob2001/kommunehefte/1804/fob_1804_tabeller.pdf (lastet ned 25. 10. 2020)

SSB: Befolkningsstatistikk for Bodø 2020 <https://www.ssb.no/kommunefakta/bodo> (lastet ned 25. 10. 2020)

TU Delft: Biografi Daniel Rosbottom: <https://www.tudelft.nl/en/architecture-and-the-built-environment/about-the-faculty/professors/prof-dj-rosbottom/> (Lastet ned 03.11. 2020)

FORMIDLINGSBOK

OM BOKEN

OM BOKEN

Denne boken er et resultat av en undersøkelse av kvaliteter i Bodø slik jeg opplever dem. Gjennom å undersøke byen, har jeg funnet kvaliteter jeg ønsker å formidle videre, og denne boken er resultatet av disse undersøkelsene. Kvalitetene er også plassert i en generell byutviklingsdebatt, og hvert kapittel avsluttes med mine tanker om en videre utvikling.

Jeg ønsker å fokusere på sentrumsområdet, som en del av en bysammenheng. Det er vedtatt å flytte flyplassen, og dermed får byen en ny bydel, som kommer til å lette på trykket i sentrum. Nettopp derfor ønsker jeg å jobbe med Bodø sentrum, som et attraktivt sted med urbane kvaliteter, for å unngå at bylivet flyter ut til de nye byutviklingsområdene.

Boken er på ingen måte en fullstendig analyse av alt i byen. Det er umulig for meg å fange opp alle kvalitetene i en by, ettersom man som enkeltmenneske opplever byen ut fra eget ståsted. Summen av alles forhold til byen, tror jeg kan defineres som en mer fullstendig forståelse. Denne boken derimot, er **min** analyse, som arkitekt og Bodøværing, og i denne oppgaven tar jeg opp tematikk som for meg fremstår som det viktigste for å forstå byens kvaliteter. Temaene har oppstått enten ved observasjoner jeg har gjort i Bodø, eller spørsmål jeg har hatt på generell basis, anvendt i Bodø. Boken skal kunne leses av arkitekter, politikere og byutviklere, men

også kunne leses av den generelle interesserte leser.

Boken er et innspill i byutviklingsdebatten. Jeg ønsker å nå beslutningstagere i byen med mine syn på kvaliteter som bør tas vare på, for å sikre en god videre utvikling av byen. Men i tillegg ønsker jeg å kunne formidle kvalitetene til byens befolkning, slik at de kan være stolt av sin egen by, og engasjere seg i den fremtidige byutviklingen.

Derfor har jeg valgt å dele opp hvert kapittel i tre deler; En **GENERELL** del (grønn), en **BODØSPESIFIKK** del (blå), og en **FREMTIDSDEL** (rød) hvor jeg skisserer ut en mulig utvikling. Boken kan godt leses ved å bare se på de blå og røde sidene, om man er interessert i hvordan Bodø er og hvordan den kan bli. På den måten kan boken leses perm til perm, eller være noe man blar i for å lære mer om byen.

Den grønne, **GENERELLE** delen, plasserer diskusjonen om byen i en kontekst, både teoretisk og i samtiden i byutviklingsdebatten. Ved å diskutere rundt temaet for kapitlet på en generell basis først, forstår man lettere problemstillingene. Annen tenkning som allerede er gjort på feltet kan da diskuteres slik at de kan anvendes i diskusjonen om Bodø.

I den blå, **BODØSPESIFIKKE** delen, tar jeg for meg analyser av Bodø. Analysene angår både slik byen er nå, og slik den er planlagt å bli. Poeng og problemstillinger fra den generelle grønne delen vil her bli videreført inn i kontekst av Bodø. Med bruk av bilder og tekst ønsker jeg å kunne kommunisere mine synspunkt ut til en bred lesergruppe, hvor tydelig kommunikasjon og enkelt språk er målet for denne delen av kapitlet.

Den røde delen, **FREMTIDSDELEN** som skisserer en videre utvikling, er det jeg som arkitekt, forfatter, og Bodøværing som kommer med subjektive synspunkter på hvordan byen kan utvikles videre. Med et kunstnerisk og kreativt uttrykk drodler jeg i grove trekk på hvordan vi kan tenke om byen, og jeg trekker også inn relevante referanser på hvordan problemstillinger har blitt løst andre steder.

På slutten av hvert kapittel oppsummerer jeg kapitlet, gjennom hva jeg har funnet ut, og hva Bodø bør ta hensyn til fremover.

Helt til slutt i boka følger en oppsummering av hva jeg ser på som byens muligheter og utfordringer, og reflekterer rundt hva boken har gitt av oppdagelser.

Generelt: For faginteresserte og fagkyndige

Spesifikt: For Bodøinteresserte

Videre: For Bodøinteresserte

BODØ

BODØ

Bodø er fylkeshovedstaden i Nordland fylke, og er en by med 42102¹ innbyggere i 2020, og med 52397 innbyggere i kommunen. Viktige aktører i byen er flyplassen, hovedkampflybasen, administrasjon (Nordland fylkeskommune og fylkesmannen), utdanning (Nord Universitet og Politi høyskolen) og helse med Nordlandssykehuset. I tillegg er handel og turistnæringen blitt store aktører.²

Byen er relativt ung, og den fikk bystatus i 1816. Byen vokste gradvis gjennom 1800-tallet og hadde i 1930 5000 innbyggere. Men byen fikk hard medfart under krigen, hvor 420 av byens 760³ bygninger brant ned, noe byen bærer preg av den dag i dag. Byen ble gjenoppbygd i gjenreisningsstil på kort tid, som ga muligheten til en helhetlig planlagt by. Gjenreisningen var planlagt med en streng kvartalstruktur, føringer på høyder i byen og strenge krav til bygningene.

Siden byen ble gjenreist, har byen gått fra disse strenge føringene som lå til grunn. Byen har i dag et mangfold av stiler og høyder og gjenreisningsstilen er ikke lenger dominerende i byen. Stiler som modernismen og postmodernismen supplerer gjenreisningen med nye formspråk og detaljeringer, men felles for stilretningene er en nøktern detaljering, rette linjer og rene flater.

Bruken av byen er også kraftig endret, grunnet privatbilismens rolle i samfunnet. Sentrum av byen, som før var stedet handel foregikk, opplever i større og større grad at butikkene flytter ut til City Nord, et stort kjøpesenter utenfor bysentrum. Dette senteret ligger i et kollektivknutepunkt for alle byens bussruter og er nærmere boligområdene. Dermed utkonkurrerer City Nord i stor grad byen i tilgjengelighet, i tillegg til pris og utvalg.

Byen står ovenfor en stor byutviklingsoppgave, da hovedkampflybasen skal flytte til Ørlandet, og byen har da mulighet til å ekspandere sørover. Flyplassen skal flyttes og det gjøres storstilt arbeid med å prosjektere ny by der flyplassen tidligere lå.

Kilder:

- 1: SSB, *Kommunefakta Bodø* (2021) <https://www.ssb.no/kommunefakta/bodo>
- 2: Wikipedia, *Bodø* (2021) <https://no.wikipedia.org/wiki/Bod%C3%B8>
- 3: COLDEVIN, AXEL. *Bodø by 1816-1966*. Bodø, Bodø Kommune 1966

Ortofoto, skala 1:150000

Ortofoto, skala 1:2000000

OMRÅDE FOR OPPGAVEN

I oppgaven skal jeg som nevnt bare jobbe med sentrumsområdet. I oppgaven definerer jeg dette som de tettbygde områdene med kvartalstruktur nord for rådhuset.

I øst avgrenser jeg meg ved Moloen, og i vest bort mot Snippen. Området er uthevet i kartet under.

1:10000

Bodø sentrum ligger uti havgapet, på den nordvestlige siden av en halvøy. Foto: Wikimedia bruker Kefi

VIKTIGE ELEMENTER I SENTRUM

Glasshuset ble bygd i 1992, og er en innglassering av Storgata vest for torget. Glasshuset er et kjøpesenter, men som er koblet på byaksene i sentrum. Den brukes også som gjennomgangsåre for byen.

Stormen er kulturhuset i Bodø. Det består av et bibliotek og et konserthus, og er godt integrert i byveven. Det ble bygget i 2014, og har siden mottatt blant annet Statens Byggeskikkpris og RIBA Award for International Excellence.

Moloen er et populært turmål i byen, og ligger sentralt i forhold til Storgata og Stormen. Bodøværingene trekker ut i fint, såvel som dårlig vær for å oppleve naturkreftene og for utsikten. Den fungerer også som vindskydd for småbåthavna.

A: Moloen, illustrert av Gundersons. foto: Gundersons

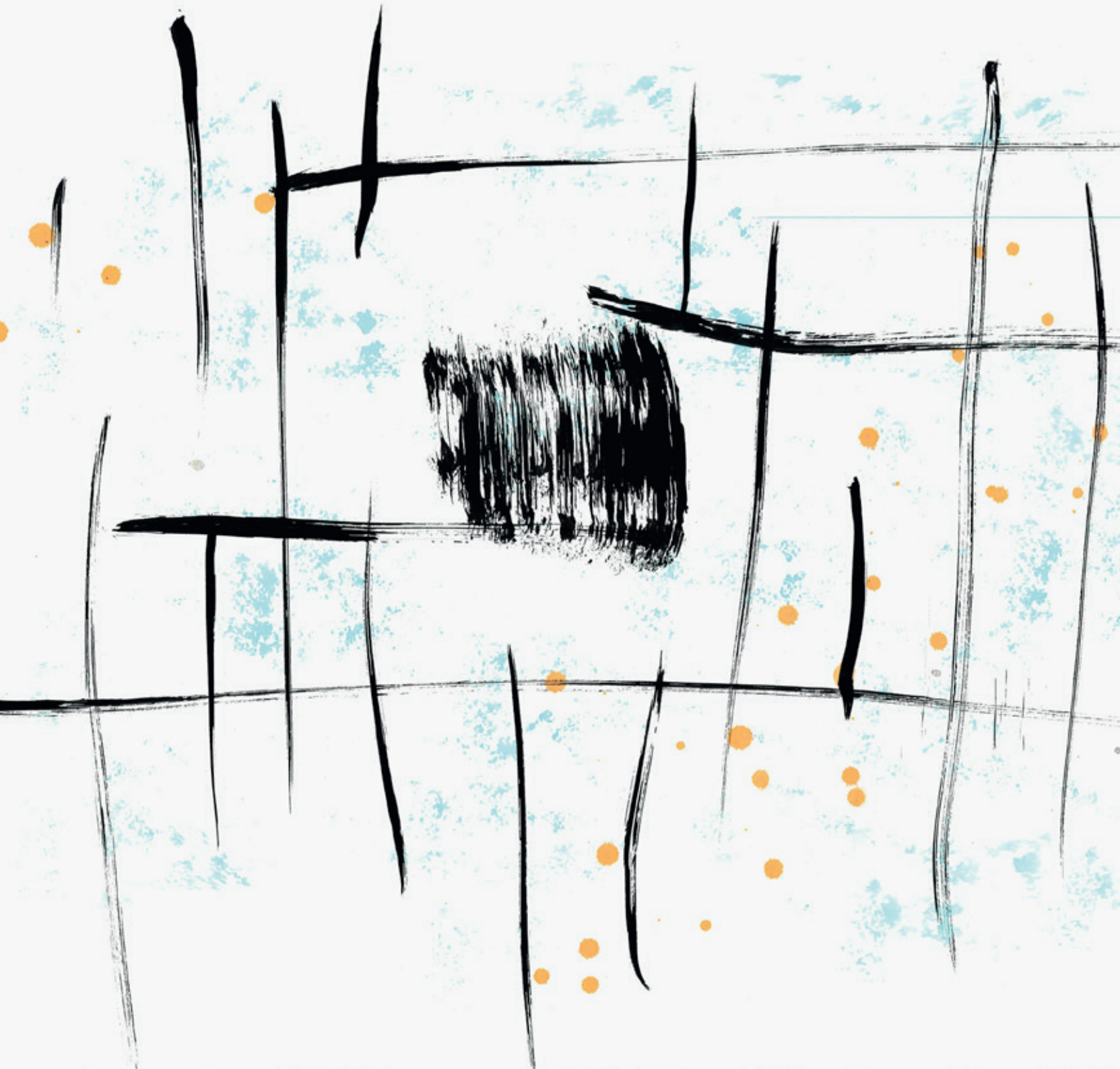

C: Glasshuset, sett fra Torget i øst. foto: Bondens marked Nordland

B: Stormen sett fra Moloen. foto: David Grandorge

BYSTRUKTUR

INNLEDNING BYSTRUKTUR

Dette kapittelet oppstod da jeg vandret rundt i Bodø på måfå, og så hvor det virket interessant å gå. Gjennom daglige turer rundt om i byen, fikk jeg tatt mange bilder, fra hvor enn jeg hadde vandret. Kolleksjonen fanget mye forskjellig, og måtte bearbeides for å forstå hva jeg hadde sett da jeg tok bildet.

Dette ble videre forsterket på studieturen min til Narvik, hvor jeg fikk se hvordan en annen by var bygd opp. Den rette gjenreisningsbyen, med et sentralt torg, hadde skråstilte gatelinjer i forhold til Torget, som ledet meg frem mot torget. Dette fikk meg inn på tanken om hvordan byer leder oss til plasser, gjennom dens struktur.

I refleksjonen rundt hva jeg egentlig hadde sett, oppstod det mange festlige øyeblikk. “Åh, ser man domkirka herfra?”, “Er dette bygget så tydelig her?” og “Så stor plass det var rundt denne bygningen!” Slike observasjoner er grunnlaget for dette kapittelet. Hva ser man, på en gitt plass i Bodø, og hva forteller dette om hvordan vi forstår byen?

Den **GENERELLE** delen av kapittelet tar for seg byen som et offentlig prosjekt. Jeg beskriver hvordan samspillet mellom bygninger og offentlige rom danner byen, hvilke elementer i byen vi som byborgere kan orientere oss etter og hvordan disse kan brukes bevisst til å lede oss rundt i byen.

I den **BODØSPESIFIKKE** delen tar jeg for meg hvordan et utvalg elementer i byen relaterer til, og påvirker vår opplevelse av offentlige byrom.

I **FREMTIDSDELEN** skisserer jeg mulig endring av torget. Hvordan kan endringer av dette sentrale byrommet også spille på lag med, og gi henvisning til andre viktige byrom i Bodø?

Bilde tatt i Narvik. Gaten vi står i er skråstilt i forhold til torget der fremme, som leder oss mot byens viktigste offentlige rom.

BYSTRUKTUR

GENERELT

Hvordan leser vi byen?

Jeg vil ta for meg hvordan vi samspillet mellom hvordan bygninger og offentlige rom danner byen, og hvordan vi som byborgere leser dette samspillet.

OM BYSTRUKTUR

INTRODUKSJON

Kapittelet bystruktur ønsker å ta for seg hvordan byers struktur relaterer til bruk av byen, og hvordan man aktivt kan bruke strukturen på byen til å skape byliv. Med struktur, mener jeg relasjonen mellom bygninger i byen, i byhelheten.

BY SOM OFFENTLIG PROSJEKT

Jeg mener at byutvikling, og bygging av by er et grunnleggende offentlig prosjekt. Ingen eier byen, hvem som helst kan ferdes i byens byrom. Byen har funksjoner som bosetting, arbeid og infrastruktur, men det er mye mer som utspiller seg i byens byrom enn slike åpenbare funksjoner. Jeg vil derfor trekke inn Christian Norberg-Schulz, som var opptatt av meninger i arkitekturen, hva stedene vi danner har å si for menneskene som ferdes der.

I boken *Mellom Jord og himmel* diskuterer Norberg-Schulz nettopp den offentlige rollen bydannelsen utfyller.

“ Når vi kommer til bosetningen, forlater vi omverdenen for å slå oss ned og skape et hjem. Reisen er slutt; vi har nådd målet. Derfor sier vi at vi drar *inn* til byen. Bosetningen er et “inne” der livet “finner sted”. Vi har allerede nevnt at dette forholdet kommer til uttrykk i ordene “tun” og “town”, som begge betegner et

definert rom. Tun, landsbyer og byer er altså “rom i rommet”, og deres grunnleggende egenskap er *avgrensning* mot omgivelsene. På den annen side må byrommet stå i et meningsfylt forhold til disse, hvis bosetningen ikke skal virke fremmed. Dette forholdet består i at byrommet samler omgivelsene. I tillegg samler det, som nevnt, meninger som er hentet fra andre steder, slik at vi får både røtter og et videre perspektiv.

Ordet *samling* antyder at byen først og fremst er et *møtested*, der mennesker kommer sammen for å treffes og for å dele de meninger som er samlet. Byen er derfor ikke et hjem i privat forstand, men et sted for fellesskapet. Det for tiden så aktuelle begrepet “medvirkning” refererer seg blant annet til dette forholdet. (...) Således sier den store amerikanske arkitekten Louis Kahn: “Gaten er overenskomstens rom.” “Overenskomst” betyr her et gjensidig hensyn som er basert på respekten for det felles sted. Slik uttrykker byen at vi er sammen og *har* noe sammen. ”

NORBERG-SCHULZ, CHRISTIAN. *Mellom jord og himmel* : en bok om steder og hus s. 52

Som Norberg-Schulz tar opp, er gatene og byrommene offentlig eid, og er hjem for byens fellesskap. De avgrensede egenskapene til vårt bygde miljø rammer inn et offentlig liv. Dette legger premisset for en byutvikling, hvor hver bygning aldri kan ses isolert, men må ses på som en del av avgrensningen til et offentlig rom.

Samspeillet mellom bygninger danner altså byrom, som er stedet byen oppleves fra. Selv om enkeltbygninger er privat eid, definerer de offentlige byrom. Fasadelivet til bygninger er dermed i offentlig eierskap, og må derfor relatere til konteksten det står i. Bygningene som avgrensner byrommene blir da på samme måte som vegger i rom i våre hjem, veggene til byrom. De henvender seg til rommene de avgrensner, og likt at stueveggen ikke henvender seg til kjøkkenet bak, kan ikke fasadene rundt byrom bare være et resultat av det som foregår inne i bygningen

HELHET

Hvordan kan vi da skape vakre byrom, når den enkelte bygning i byen kan ha forskjellig program, være bygd på forskjellig tid, og ha forskjellige byggestiler? Å prøve å skape likhet blir da en begrensende øvelse; de skaper fattige byrom med lite variasjon og forhindrer frihet til utforming basert på program og stil. Jeg mener derfor at begrepet helhet er en

god måte å beskrive gode byrom på, ettersom det i tillegg til å referere til en harmoni i våre omgivelser, har rom for variasjoner og forskjeller på bygninger.

Jeg mener at byutvikling, som et offentlig prosjekt, bør sikre helhet i byen for at byrommene, hjemmet for byens fellesskap, skal være gode.

HIERARKI

Innenfor begrepet helhet ligger også hierarki, hvor noen bygninger er høyere og noen byrom er større. Et brudd med omkringliggende bebyggelse, som for eksempel en tårndannelse, vil i utgangspunktet forholde seg dårlig til et alminnelig gatesnitt, fordi det bryter opp helheten. Men, hvis dette bruddet markerer et brudd i bystrukturen, som for eksempel ved at det grenser til en torgdannelse, har dette bruddet en offentlig funksjon ved å henvise til et viktig offentlig rom. Ved å jobbe med helhet, hvor man også tillater hierarki, kan de enkelte bygninger lede oss til offentlige byrom.

Dette hierarkiet mener jeg er essensielt i vår bruk av byen. Byens torg for eksempel, er en demokratisk institusjon hvor man møter byens innbyggere, og særlig de av andre kulturer og bakgrunner som man ikke møter i sin hverdag. At noen

plasser er viktigere enn andre, gjør at man har samlingspunkt og får plass til hele fellesskapet som byen er hjem for. Da må byens hierarki fortelle om disse plassenes viktighet, slik at flere får ta del av dette fellesskapet.

ELEMENTER I BYEN

En bys hierarki relaterer til vår forståelse av byrom, hvor folks forståelse av byen definerer hvordan de ferdes og bruker den. I den Bodøspesifikke delen av kapittelet, har jeg undersøkt hvordan vi leser byen, i forhold til viktige byrom. I etterkant, har jeg funnet at det er store likhetstrekk mellom mine observasjoner og byplanleggeren Kevin Lynch's oppdagelser om hvordan vi opplever byrom. Hans bok *The Image of the City* tok opp hvordan vi mennesker forstår byer, gjennom fem elementer; *paths, edges, districts, nodes* og *landmarks*. For å belyse metoden for å forstå byen på, vil jeg gå gjennom disse elementene. Jeg bruker mine oversettelser, stier, kanter, distrikt, noder og landemerker i dette kapittelet.

Stier er der folk ferdes, som gater, bilveier og fortau. Kanter er opplevde grenser som vegger, bygninger og kystlinje. Distrikter er områder med et opplevd særpreg. Eksempler på landemerker er fjell og natur, som man orienterer seg etter, men kan også være kirker, rådhus og kulturhus. Dette er bygninger som gjerne skiller seg ut i høyde og uttrykk,

og ligger gjerne mot offentlige plassdannelser, som inngår i det Kevin Lynch beskriver som noder. Noder er plasser, gjerne der stier krysses og kan være enten torg, kryss eller en bussholdeplass.

Utover elementene Lynch beskriver, kan gatenes utforming påvirke hvordan vi opplever byen. Vi gjenkjenner raskt hovedgaten som den bredeste, og en sving i gateløpet pirrer nysgjerrigheten på hva som ligger bak. I den bodøspesifikke delen er særlig svinger sentralt, og fra Kevin Lynch peker jeg på distrikt og landemerker.

Sentralt er det at menneskers opplevelse og forståelse av byen, opplevd fra gateplan, er grunnlaget for å etablere et hierarki i byen. Ved å jobbe med disse elementene, kan vi få byen til å henvise til offentlige rom. Dermed kan vi oppfordre til bruk av plasser fellesskapet kan bruke som hjem; et sted fellesskapet kan finne sted.

BYSTRUKTUR I DAG

Dagens byutvikling i Norge blir utfordret av stadig større bygninger, som dessverre ofte ikke forholder seg veldig godt til kontekst. Ønske om avkastning fra utbyggere, byliv gjennom tetthet, nye byggemetoder og bærekraftperspektiv legger stadig press på byens historisk overleverte struktur. I noen

tilfeller kan nye bygninger være høyere enn omkringliggende bygninger uten at det relaterer til viktige offentlige plassdannelser. I de verste tilfellene er nye bygninger høyere enn bygningene som opprinnelig refererte til plassdannelser, og dermed motvirke byens visuelle oppfordring til bruk av viktige offentlige rom.

Heldigvis er en bys struktur ganske robust, og gatenettet med plassdannelser blir som regel stående selv om byer utvikler seg. På tross av noen nye bygninger som utfordrer med høyder, er en mer relevant problemstilling rundt byens struktur uutnyttet potensial. Særlig der byens struktur presenterer en plass som viktig, mens programmeringen ikke har en offentlig funksjon eller karakter, er det mye uutnyttet. Parkeringsplasser, små kiosker, eller privateide områder er typiske ting som kan oppta slike plasser.

Videre i dette kapittelet ønsker jeg å undersøke hvordan vi opplever byen, og se dette opp mot byens funksjon som hjem for offentligheten.

KILDER

Norberg-Schulz, Christian. *Mellom Jord Og Himmel : En Bok Om Steder Og Hus. Mellom Himmel Og Jord. [Ny rev. utg.]*. ed. Oslo: Pax, 1992.

Lynch, Kevin. *The Image of the City*. Publication (Joint Center for Urban Studies). Cambridge, Mass: M.I.T. Press, 1960.

HØYDER I BY

Selv om man etterstreber en helhet i by, er det mange måter dette kan utarte seg på. Fra New York i USA, til Amsterdam i Nederland, ser man variasjonen i hvordan en by kan være formet, og samtidig ha en opplevd helhet. Den historisk overleverte konteksten er det førende for hvordan man kan ivareta denne helheten.

Jeg vil i de neste sidene ta for meg noen komposisjoner av fasadeoppriss, og hvilke kvaliteter de har. Jeg ser dette også opp mot konkrete eksempler, og ser hvordan det er implementert.

Over: New York. Foto: Ted

t.h: Amsterdam. Foto Linguaddict

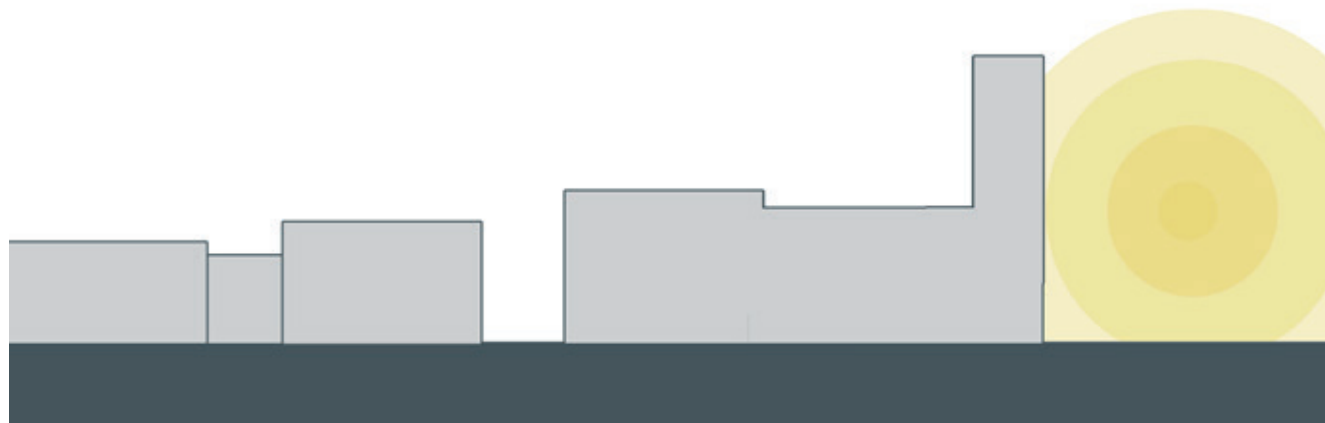
VARIASJON VISER TIL PLASSDANNELSE

Eksempler hvor byen har et tydelig hierarki, er gjerne italienske byer. Kirken på torget er et kjent syn, og selv om de gamle italienerne kanskje ikke hadde orientering i by som grunn for å legge kirken her, fungerer det veldig godt nettopp slik.

Rådhusårn, kirketårn, slott, og togstasjoner er eksempler på bygninger som markerer slike plasser. Men det er ikke bare i høyde vi kan forstå plassdannelser. Variasjon i material, brytning fra etablert kvartalstruktur og statuer kan også fungere som henvisninger til plasser. Brudd i en opplevd helhet forteller at “her er det noe anderledes”, og når dette

annet er et viktig offentlig rom har bruddet en byfunksjon.

Bildet til høyre er av Santa Maria katedralen i Firenze. Det ligger midt på Piazza del Duomo, og kan sees lenge før du er i på torget. Domen er den høyeste bygningen i hele byen, og i tillegg til å trekke folk, har det med tiden blitt en attraksjon i seg selv.

Høyder i bybildet henviser til plassdannelser

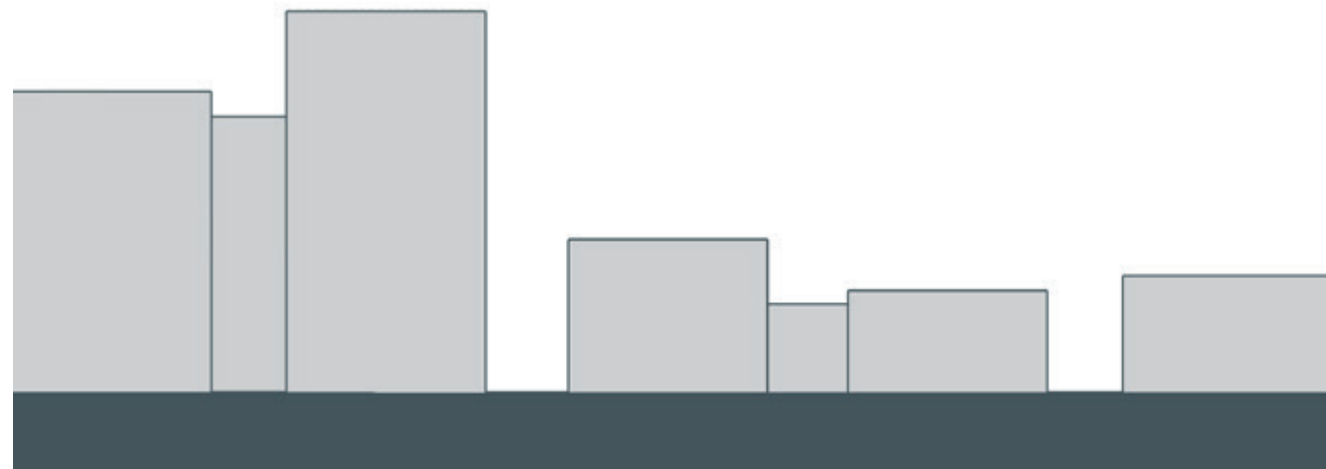
Santa Maria katedral i Firenze. Kirken er høyere en byen ellers, og henviser til et offentlig torg.

OMRÅDER

Variasjoner i høyder trenger ikke nødvendigvis å relatere til en plassdannelse, eller være forstyrrende for en bys hierarki. Som Kevin Lynch tar opp, opplever vi by gjennom områder. Høyere bebyggelse samlet kan fort bli oppfattet som et område, og dermed ikke som en viktigere bygning i hierarkiet.

For å oppleve områder, bør det helst være tydelige skiller mellom områdene. Dette kan gjerne være en park, en elv, en stor vei, eller noe annet som gjør at vi opplever bygningene som en separat ting.

Bildet til høyre er fra Ilsvika i Trondheim, hvor lavere bygninger i Ilsvikøra møter den nyere utviklingen med boligbebyggelse

Forskjeller i høyder i områder, som danner en egen helhet

i Ilsvika. Områdene er skilt fra hverandre med en vei, og en god avstand mellom bebyggelsen i Ilsvikøra og Ilsvika. Det er også en likhet mellom høyder internt i hvert område, slik at vi opplever høydeforskjellen på bildet som et møte mellom to områder, ikke forskjell på enkeltbygninger. Derfor opplever vi ikke den høye bygningen på bildet som en viktigere bygning i en lavere struktur, men som en del av et annet område med høyere struktur.

STIER

Stier er linjene vi beveger oss på. Fortau, sykkelvei og bilvei er eksempler på stier vi møter i vår hverdag. Disse stiene har innvirkning på hvordan vi forstår byer.

I vår bruk av byen, kjenner vi igjen fortauene, som noe vi skal vandre langs. Oppdelingen av rommet gjennom disse årene er noe vi ikke tenker over, men rommet i seg selv har jo ingen fysisk avgrensning. Vi opplever vår avgrensede sone, litt på grunn av linjene i bakken, men mest på grunn av de opplevde stiene med fotgjenger og bil.

Når vi skal krysse disse opplevde linjene, forstår vi innvirkningen det har på vår bruk av byen. Nå man skal krysse en gate, oppleves kryssende trafikk som en barriere. Både å måtte stoppe opp og vente på grønt lys, og å måtte forsikre seg om at overgangen er trygg før vi krysser, er opplevde hindringer i vår bruk av byen. Særlig bilveier oppleves som barrierer. Bilveien representerer en fysisk fare dersom man er uforsiktig, og støy fra biltrafikken gjør oss bevisst barrieren.

Jeg tror dette gjør at vi bevisst unngår å vandre der vi må krysse stier. Gågater, hvor vi unngår kryssende bilveier, er trygge rom hvor vi kan gå avslappet. Det samme gjelder bilene, som gjerne vil unngå å kjøre der mange folk krysser, og derfor opplever kryssende gangfelt som en hindring.

Utover å være barrierer, kan stier være en måte å forstå åpne rom. Stien i en park definerer hvordan vi opplever rommet, i at stien både deler bakken i to deler, og at vi føler for å vandre på stien.

GATEFORM

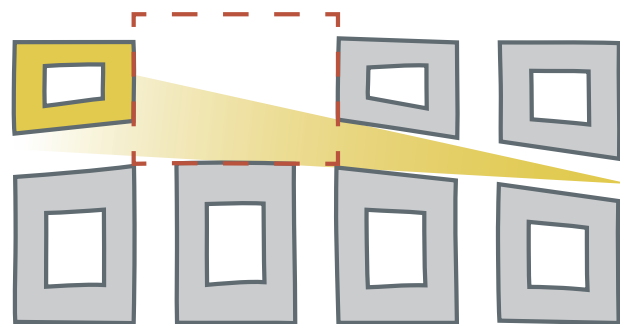
Formen på gater og byrom påvirker hvordan vi forstår byen. Bildet på høyre side er tatt i Århus. Jeg ser ingen brudd som leder mot et offentlig rom, men likevel føler jeg meg trukket videre rundt svingen. Gateformen i seg selv pirrer nysgjerrigheten, og trekker meg videre inn i byen.

Gateformen kan også forsterke opplevelsen av andre elementer i byen. Som man ser på bildet på venstre side, blir plassdannelsen åpenbar for oss før vi er til stede i byrommet, hvis den ligger i ytterkanten av en sving.

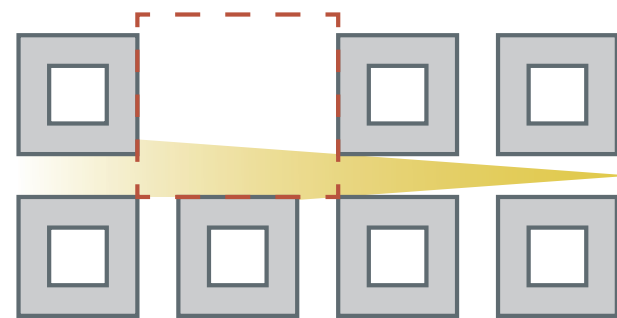
Innenfor gateform er det også et hierarki. Vi gjenkjenner den bredeste gaten som hovedgaten, og kan bruke denne til å orientere oss i byen. Hvis de bredeste hovedgatene ender opp i en offentlig plass, har gaten utført en byfunksjon.

Over: Fra Baklandet. Bygningen som definerer plassdannelsen er synlig før vi er til stede på plassen, på grunn av svingen.
T.h: Gate i Århus. Den buede gaten leder oss fremover gjennom byen.

Plassdannelse i sving

Plassdannelse rett gate

BYSTRUKTUR BODØSPESIFIKT

Hvordan leser vi Bodøs byrom?

Jeg vil ta for meg et utvalg elementer i Bodøs byrom, og se hvordan de relaterer til og påvirker vår opplevelse av byens byrom.

OM STRUKTUR I BODØ

Nå skal jeg gå gjennom Bodø, og se hvordan vi ledes rundt i byen. I den generelle delen av kapittelet har jeg diskutert hvordan vi ledes rundt i byer, og jeg kommer til å bruke verktøy derfra. Her følger en kort oppsummering av hvordan jeg ser på by:

Byer er fellesskapets hjem og byrommet som oppstår mellom bygninger er dermed i offentlig eie. Enkeltbygninger i byen må derfor henvende seg til byrommene, enten ved å tilpasse seg til de omkringliggende bygningene eller ved å henvise til viktige offentlige byrom. Med å henvise, mener jeg at vi gjennom å se på bygningen forstår at vi ankommer noe anderledes, bare ved å se på den.

Det jeg syntes er viktigst, er at måten byen er bygd opp på oppfordrer oss til å bruke byrommene. Viktige byrom, som torget eller moloen i Bodø, bør være lette å finne, og byen burde være bygd opp rundt disse rommene.

Som byutviklere har vi en verktøykasse av elementer i byen vi kan bruke for å lede folk til disse byrommene. Denne verktøykassen inneholder blant annet hierarkiet i hvilke bygninger som får være høyest, brudd på kvartal, bredde på gater og andre ting som gjør at vi forstår stedet som noe anderledes. Hvis disse bruddene henviser til offentlige rom,

har byens elementer oppfordret til byliv.

Med disse tankene, tar jeg deg nå gjennom byen, og forteller hva jeg ser. Jeg tar for meg et virkemiddel av gangen, og stedene jeg tar bilde av følger virkemidlet jeg undersøker.

HIERARKI I GATESTrukturen 2010

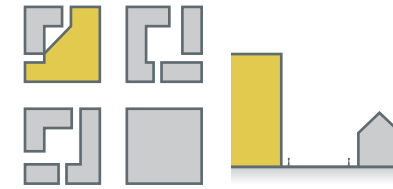

I Dronningens Gate, år 2010 så vi en helhetlig byvev, hvor her vi står er like viktig som helt der borte. På tross av forskjellig stil og variasjon i høyde er det få bygg som dominerer omkringliggende bebyggelse.

Bilde A. Dronningens Gate 2010. Foto: Google Street View

HIERARKI I GATESTrukturen 2021

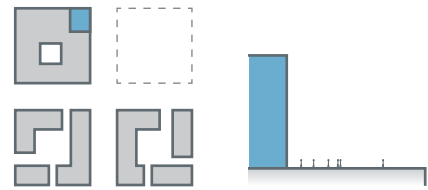

I Dronningens Gate, år 2021, er fokuset i byrommet på det nye rådhuset, og på boligårnet Bodø 360. Bygningene dominerer bybildet, og blikket lander umiddelbart på disse. Fokuset tas vekk fra stedet man står, mot disse punktene.

Tatt samme sted som bilde A. Dronningens Gate 2021. Foto: Harald Seljesæter

LANDEMERKE SOM HENVISER TIL PLASSDANNELSE

Rådhusårnet er også en bygning som er høyere enn omkringliggende bygninger, men grenser til Kongeparken i nord og Rådhusplassen i sør. Bygningen er tydelig viktigere enn omkringliggende bebyggelse gjennom dens monumentalitet, brytning fra kvartalstrukturen og tårnform, som henviser oss til torget og Rådhusplassen. Den leder oss til viktige offentlige rom, og har dermed en viktig funksjon i byen.

Bilde B. Torvgata sett mot sør. Rådhusårnet dominerer gatesnittet, men plassdannelsen foran gjør at dette ikke går utover kvalitetene på gatestrukturen for øvrig

KONSEKVENSER AV BRUDD

Sammenligningen av Dronningens Gate i 2010 og 2021 (Bilde A) viser hvordan nybygg har endret måten gaten blir oppfattet på.

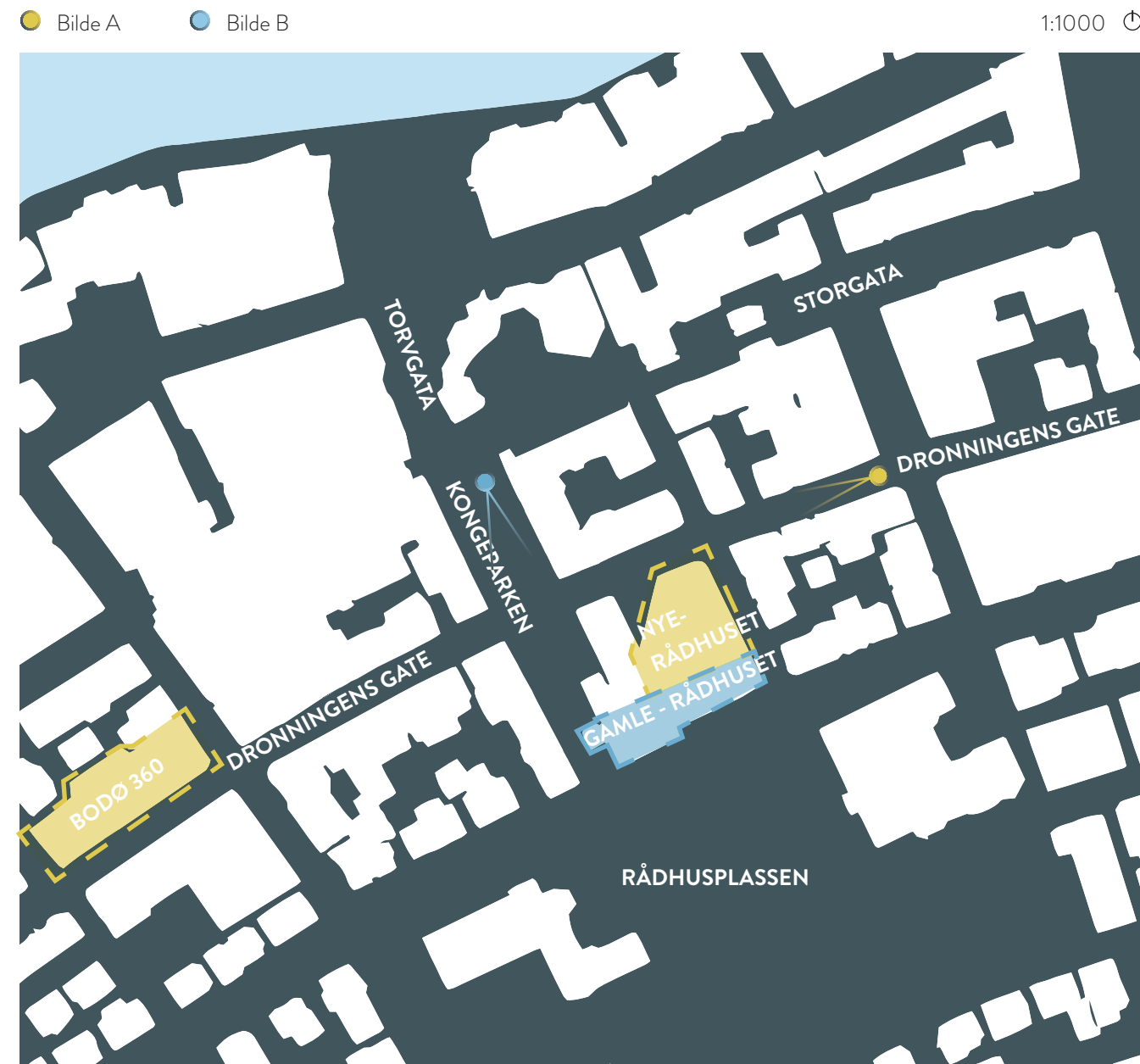
Bildet fra 2010 forteller om en helhet, hvor alle steder er like viktige. Vi forstår byen som en helhet, ved at bygningene forholder seg til en kvartalstruktur med tydelige spilleregler på høyde. Høydene er på 2-5 etasjer så langt øyet kan se, og en får et inntrykk av at dette gjentar seg i hele byen. Det er et samspill mellom bygningene, selv om de har forskjellige stiler.

Men, hierarki i byen er i liten grad markert i Dronningens Gate anno 2010. Den bredere gaten Torvgata, som leder opp til rådhusårnet og ned til torget, vises ikke fra Dronningens Gate hvor vi nå står. Vi må nærmere for å se den utvidede gaten, og arkitekturen som grenser til denne plassen skiller seg ikke ut fra omkringliggende bygninger for å fortelle at vi ankommer et større byrom. Gatestrukturen i Dronningens Gate i 2010 forteller dermed lite om byens hierarki, vi forstår ikke at vi ankommer et viktig byrom før vi er til stede i byrommet.

Fra Dronningens gate i 2021 blir vi tydelig ledet mot enkeltpunkter, nemlig det nye rådhuset og Bodø 360. Til forskjell fra byen i 2010, får enkeltpunkter skille seg ut fra

den helhetlige strukturen, og siden de er alene om å være tydelig høyere bygninger hevder de seg som viktigere enn de omkringliggende bygningene. Men, ingen av disse bygningene ligger inntil noen større plassdannelser, og er i seg selv bare enkeltstående bygninger i en gatestruktur. I bysammenhengen har gaten den samme bruken ved de store bygningene som i gatestrukturen forøvrig og vi blir med andre ord ledet bort til ingenting, vi blir villedet.

Til forskjell, henviser rådhusårnet (Bilde B) til både Kongeparken og Rådhusplassen, noe som gjør at bruddet fra strukturen har en positiv effekt på byen. Rådhuset selv bryter med kvartalstrukturen, og ender ved tårnet som har en tydelig annen bruk enn bygningene rundt. Ved at byen har en tydelig størrelse, virker bruddet i høyde enda sterkere.

Bilde C: Fyrtårnet leder oss gjennom det offentlige byrommet kaikanten ut mot moloen.

LANDEMERKER OG OPPLEVELSER

Det er ikke bare høye bygninger som markerer viktige rom. Andre landemerker i byen leder oss til offentlige rom, og da er moloen et godt eksempel. Fyrtårnet på moloen vises langs hele kaia, noe som leder oss videre langs kaikanten. Det samme gjelder molohusene, som man ser i bildet under. Ved at man ser disse bygningene, har man et mål for vandringen, som oppfordrer oss til å vandre gjennom byen.

Ikke bare bygninger, men også naturen blir landemerker. Siktlinjene i seg selv trekker oss mot enden av byen, der byen møter havet, hvor vi kan se ut mot naturen. Når vi kommer til kaia kan vi vandre videre langs kaikanten, og oppleve byen.

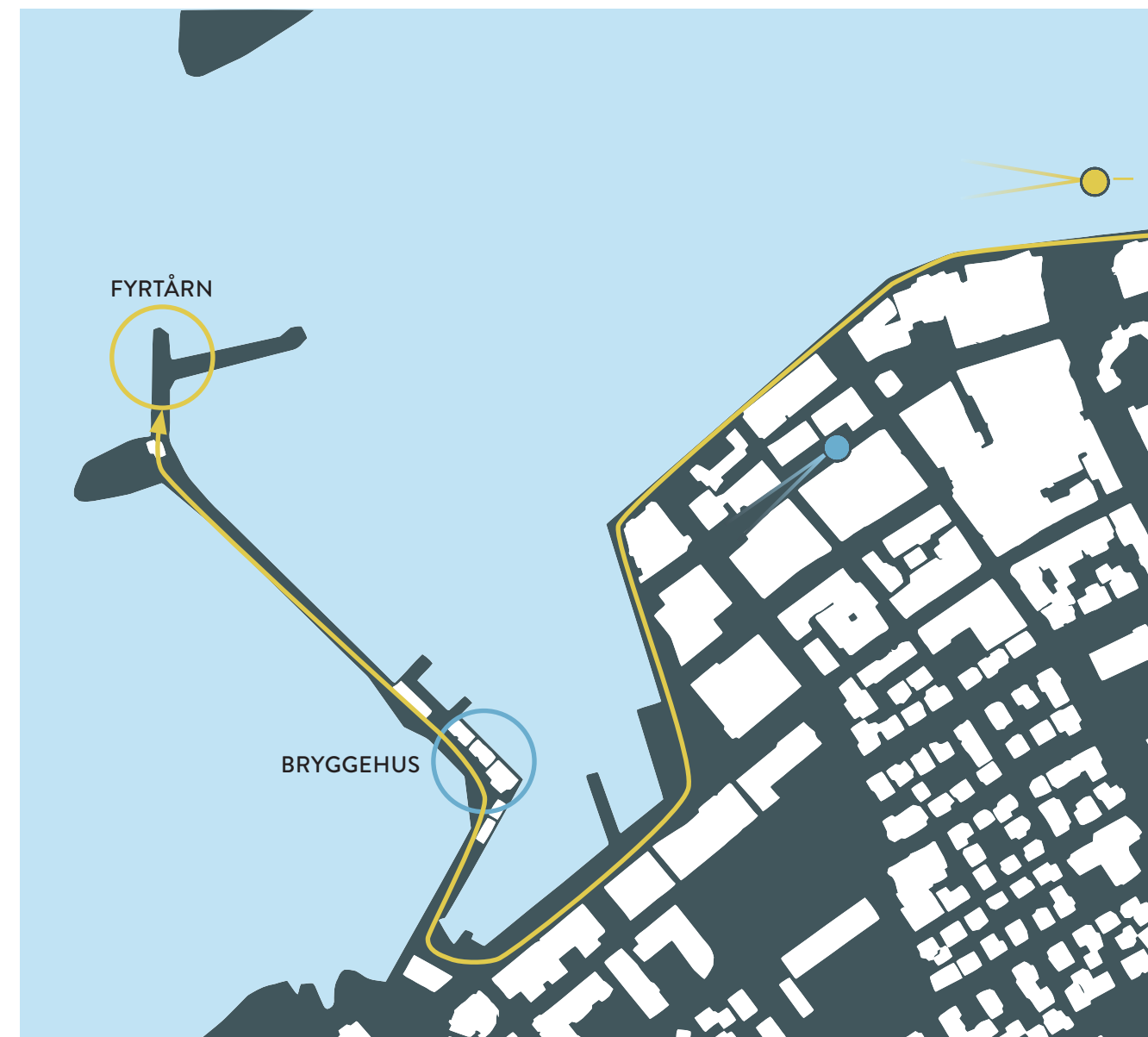

Bilde D: Bryggehusene vises fra kvartalstrukturen, som fører oss mot moloen.

● Bilde C

● Bilde D

1:2000

SIKTLINJER

Ved å ha siktlinjer ut mot naturen, har vi en referanse i landskapet vi kan orientere oss etter, og trekkes mot. Bodø ble bygd opp etter krigen med fokus på slike siktlinjer.

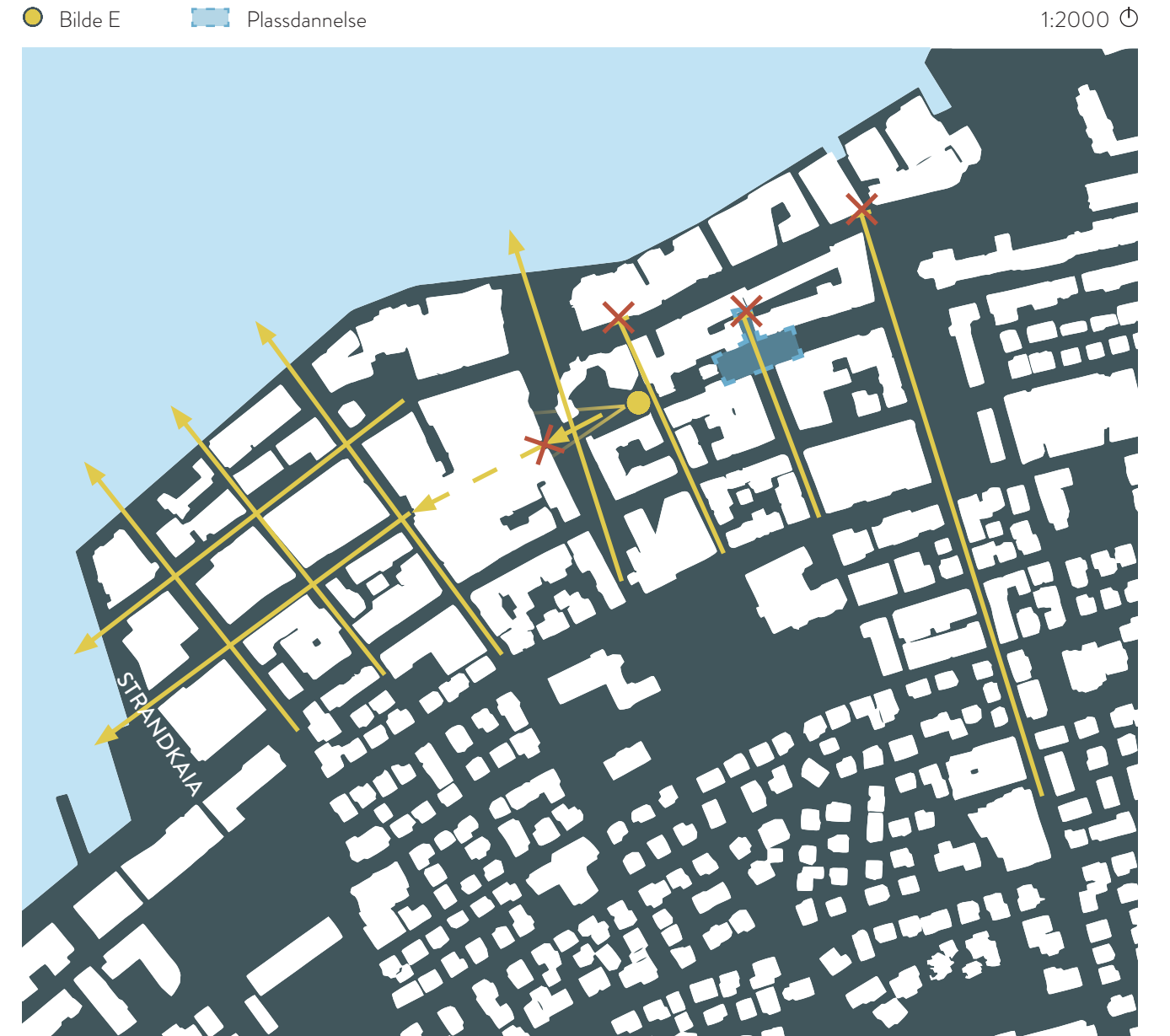
Mange av disse siktlinjene har blitt brutt med tiden. Særlig problematisk er bruddet av siktlinjen vest fra torget, mot moloen. På grunn av glasshuset, ser vi ikke torget fra Strandkaia og kaikanten i vest, som i senere tid har blitt et populært byrom. Disse to plassene sammen kunne ha oppfordret til byvandring, hvor man blir ledet fra en plass til en annen. I tillegg, er bruddet av siktlinjen et tap av kvalitet for torget, hvor man før kunne se ut mot moloen.

Bilde E: Glasshuset, som blokkerer sikt mot moloen. foto: Bondens marked Nordland

Av siktlinjene som ble opprettet i gjenreisningen, har alle siktlinjer mot nord, øst for torget blitt brutt. På tross av tapet av kvaliteten, og orienteringen etter naturen, har det også medført noen kvaliteter. Lærmohjørnet, definerer et rom (Blå markering i plan) som kan brukes som et lite torg, sammen med de vernede bankbygningene på andre siden av gaten. Denne plassen blir da noe en kan orientere seg etter, og vil fungere godt.

De to andre siktlinjene har derimot medført få kvaliteter, og heller fratatt kvaliteter fra opplevelsen av byen.

Over: Brytning av siktlinjer gjør at man ikke ser landemerker, som kan trekke oss mot viktige offentlige rom. Det er særlig i øst dette har skjedd.

Rådhusgata har blitt stengt vekk fra havet av Lærmohjørnet (1) Dette danner en plass med Storgata 38 (2) og 40 (3).

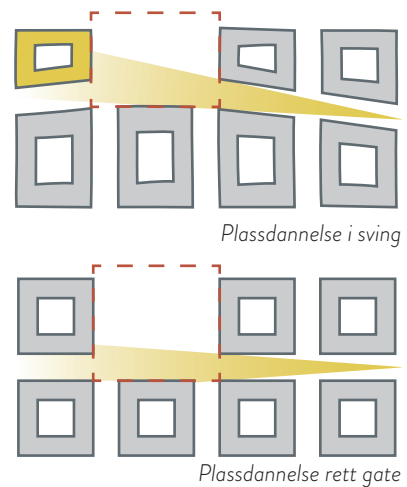
Havnegata ned mot torget. Sjøgata 21 blokkerer utsikten mot havet, og tilfører her lite kvaliteter til byen.

Professor Schyttes gate har et vakkert motiv mot Skansen, som i vintermånedene forteller oss om lysere dager i vente.

PLASSDANNELSE I YTTERKANT AV SVING

Plassdannelser i Bodø finner man ofte i ytterkanter av svinger. Dette gjør at bygningene rundt plassdannelsen blir synlige lenge før man er tilstede i byrommet. Slik blir de offentlige plassene mer synlige fra andre steder i byen, og dermed oppfordre til besøk. Bildet til høyre er Hundholmen plass, som er tydelig fra Sjøgata selv om det er langt unna. Plassen er i dag en parkeringsplass, men kommunen planlegger å gjøre det om til et offentlig torg. Et torg vil svare til bystrukturen, siden strukturen allerede henviser til plassen.

● Bilde F

1:1000 ↻

Bilde F: Svingen i gata leder oss inn mot plassdannelsen, som defineres av fasaden til bygninger vi ser før vi er i byrommet.

Bilde G: Storgata før Glasshuset. Gustav Moe gården, uthevet i gult, markerer tydelig torget, på grunn av plasseringen i ytterkanten på en sving. I dag er torget ikke synlig herfra, på grunn av Glasshuset.

Foto: Ukjent fotograf

Bilde H: Storgata 2021. Torget ligger fortsatt i ytterkanten på en sving, og glasshuset forsterker avgrensningen til torget. Beplantning og bebyggelse gjør at vi ikke ser særlig godt fra øst.

Bilde I: Domkirka, markert i rødt, synlig på rådhusplassen langt nede i gata, på grunn av svingen.

SVINGER PIRRER NYSGJERRIGHET

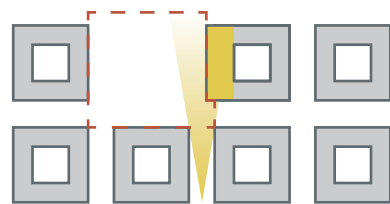

Over: Sjøgata, hvor vi ser togstasjonen i enden av gata
t.h: Sjøgata, med Jakhellngården som leder oss videre rundt svingen.

BRUDD PÅ STRUKTUR HENVISER TIL PLASSDANNELSE

Fra Rådhusplassen ser vi Gustav Moe gården (1) stikke litt ut fra den generelle bystrukturen, som henviser til torget det grenser til. Bygningen i seg selv har en veldig utadvent karakter med store vindu mot gaten, som videre formidler at man ankommer et offentlig rom. Uheldigvis blir denne effekten redusert av Sjøgata 21 (2), som bryter strukturen uten å henvise til offentlig rom.

Bilde J: Gustav Moe-Gården (1) og Sjøgata 21 (2) bryter gatestrukturen.

● Bilde J

1:2000

BRUDD PÅ STRUKTUR HENVISER IKKE TIL PLASSDANNELSE

Grepene beskrevet på forrige side for å referere til Torget har blitt brutt opp av nyere utbygning. Torghallen (3), et serveringsbygg fra 2000-tallet ligger rett foran Gustav Moe gården og gjør at man heller ledes inn i smuget ned mot Sjøgata, forbi Torget, istedenfor til Torget. Videre, ligger nedgangen til P-kjelleren (4) rett foran, som bryter opp denne ganglinjen igjen. Nedgangen bryter opp gata,

og definerer to mindre rom av lav kvalitet (rød). Det er hovedsakelig gjennomfart disse rommene kan brukes til.

Denne situasjonen fører til at Torghallen hverken leder til en ganglinje ned mot Sjøgata, eller definerer et rom av kvalitet. Elementene i bybildet sender oss her blandede signaler, og henviser i liten grad til offentlige rom.

Bilde K: Effekten til Gustav Moe gården nevnt på forrige side mister effekten som romdefinerende for torget, på grunn av de små bygningene.

● Bilde K

1:1000 ⌕

TORGET

Torget i Bodø er et av de viktigste byrommene i byen. Jeg vil derfor se nærmere på det, og se hvordan vi ledes hit. Historisk har det vært mye i bruk, for lek og som en del av handlegata. Storgata som går gjennom torget, var før trafikkert, og gikk helt ned til havna i vest. Torget, tegnet av Knut Knutsen, fungerte aldri helt som handelstorg, og ble i 2006 ombygd for å få mer parkeringsplass i sentrum.

Nå er Storgata gågate, og Glasshuset har stoppet Storgata visuelt vest for torget. Det er også bygd mange små installasjoner på torget, som kraftig har redusert størrelsen på det offentlige rommet.

I de neste sidene skal jeg se mer på adkomsten til torget, og hvordan vi ledes til og fra.

Bilde trolig fra 1970-tallet. Gustav Moe Gården refererte, og henvendte seg til Torget. Foto: Norconsult

Bilde M: Fra Nedre Torg er det lite som leder oss mot Torget. Bebyggelse, beplantning og trafikkert gate svekker koblingen.

Bilde L: Torvgata fra torget mot nord. Bare en liten del av gata er for fotgjengere, som vanskeliggjør adkomst til torget.

HENVISNING TIL TORGET FRA NORD

● Bilde L ● Bilde M

1:1000

Det er en svak henvisning til torget fra nord grunnet bygninger og plassbruk på bygulvet.

ADKOMST FRA ØST

Fra øst ser vi baldakiner og paviljonger som gjør at vi ikke ser de avgrensende bygningene til torget, som svekker torgets tiltrekning.

Fra øst har Storgata blitt bygd igjen med paviljonger, beplantning og baldakiner. Dette gjør at vi ikke ser torget særlig godt fra øst, som igjen gjør at byen i liten grad oppfordrer oss til å bruke torget.

I Storgataplannen er det foreslått å fjerne bygninger som ligger midt i Storgata, og å innføre en mindre, og helhetlig baldakin gjennom gata. Dette vil hjelpe på situasjonen, ved å åpne gata og dermed styrke henvisningen til torget.

Torget er lite synlig fra Anne Benonis plass, grunnet alt som fyller gatesnittet.

BYSTRUKTUR FREMTID

Hvordan kan vi øke henvisningen til Bodøs byrom?

Jeg vil ta for meg torget i Bodø, og skissere endringer som vil øke henvisningen mellom torget og andre byrom. Jeg avslutter med et forslag til Hundholmen Plass.

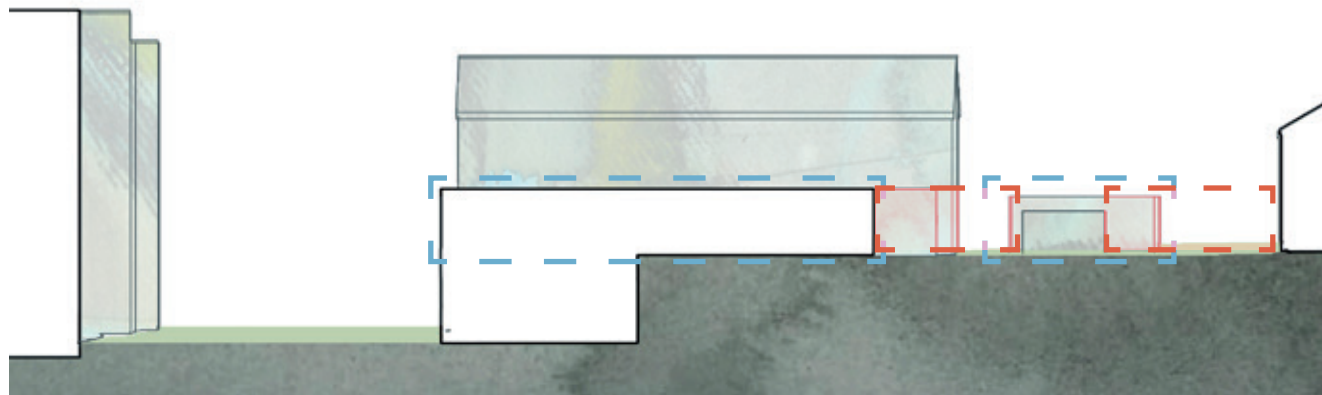
ADKOMST SØR OG ØST

På torget i Bodø, er det særlig Torghallen, P-kjelleren og paviljongene mot øst jeg ser på som problematiske. Torghallen bryter kontakten mellom Gustav Moe gården og torget. Dette er et problem, fordi Gustav Moe gården

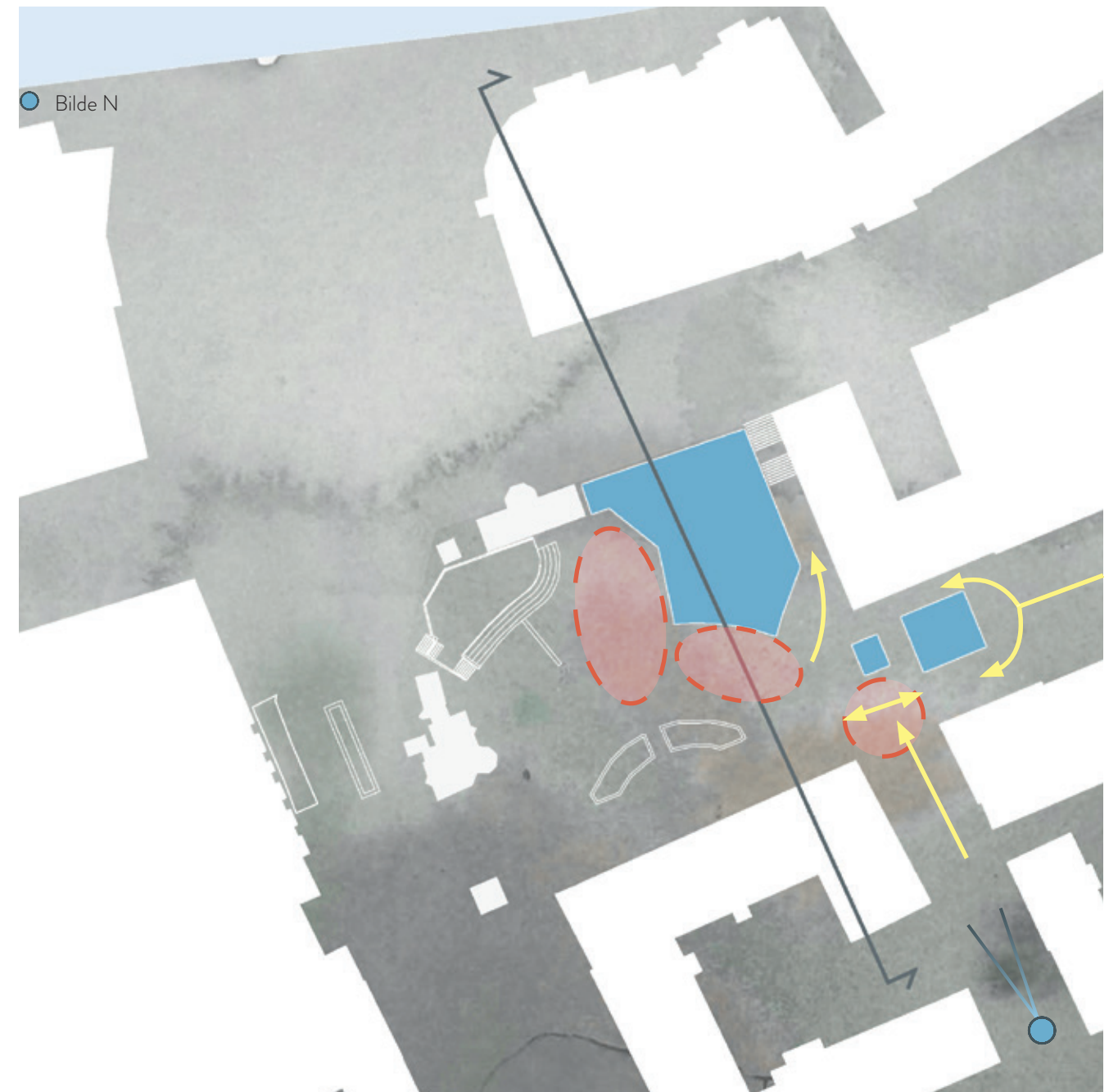
tidligere ledet oss til torget, men nå leder den oss rett ned til Sjøgata. Utover å villede oss, lager også disse bygningene små, lite brukbare rom.

Bilde N: Torghallen og nedgang til P-kjeller bryter opp henvisninger til offentlige rom, uten å definere gode rom selv.

Snitt A. Torghallen begynner i Sjøgata, og slutter opp på torget. Sammen med nedgangen til P-kjeller, definerer den to små rom med lite brukbarhet.

FORSLAG TIL FORBEDRING AV TORGET

Jeg har undersøkt å rive øverste etasje av Torghallen mot torget i sør, og beholde en liten del mot nord. Det fører til at vi fra sør ikke blir villedet ned mot Sjøgata. Forslaget jeg har skissert vil ramme inn torget enda tydeligere, ved at vi fra sør ser bygningene som avgrenser torget.

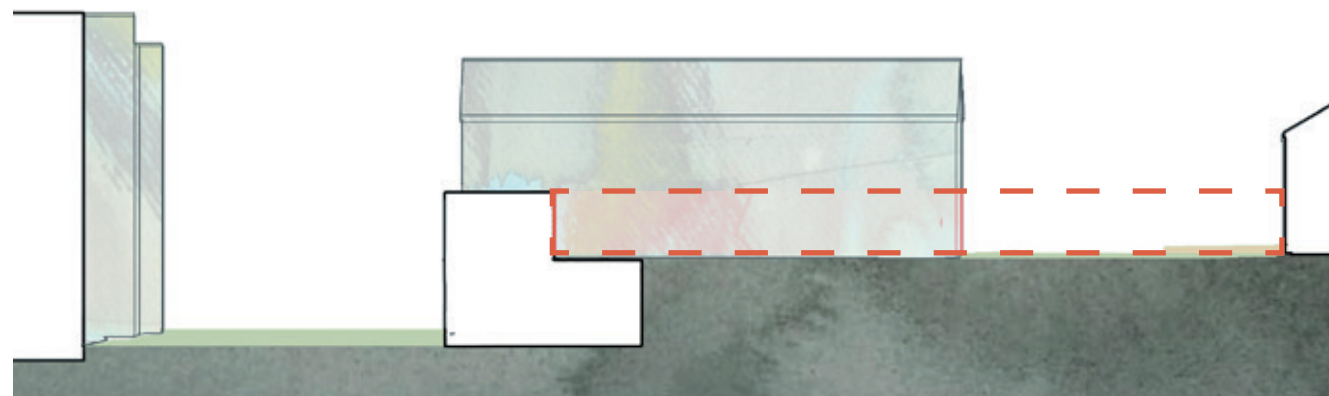
Ved å beholde en del i nord, får man beholde et oppvarmet område for servering og marked, med et mer brukbart areal ute på torget. Gustav-Moe gården vil også da kunne brukes til servering, siden det nå får tilbake en fasade mot torget.

I tillegg til grepene med torghallen, foreslår jeg å rive paviljongene i øst og å finne en annen løsning på nedgangen til p-kjeller. Dette vil gjøre torget mer synlig fra øst, og dermed styrke henvisningen til torget.

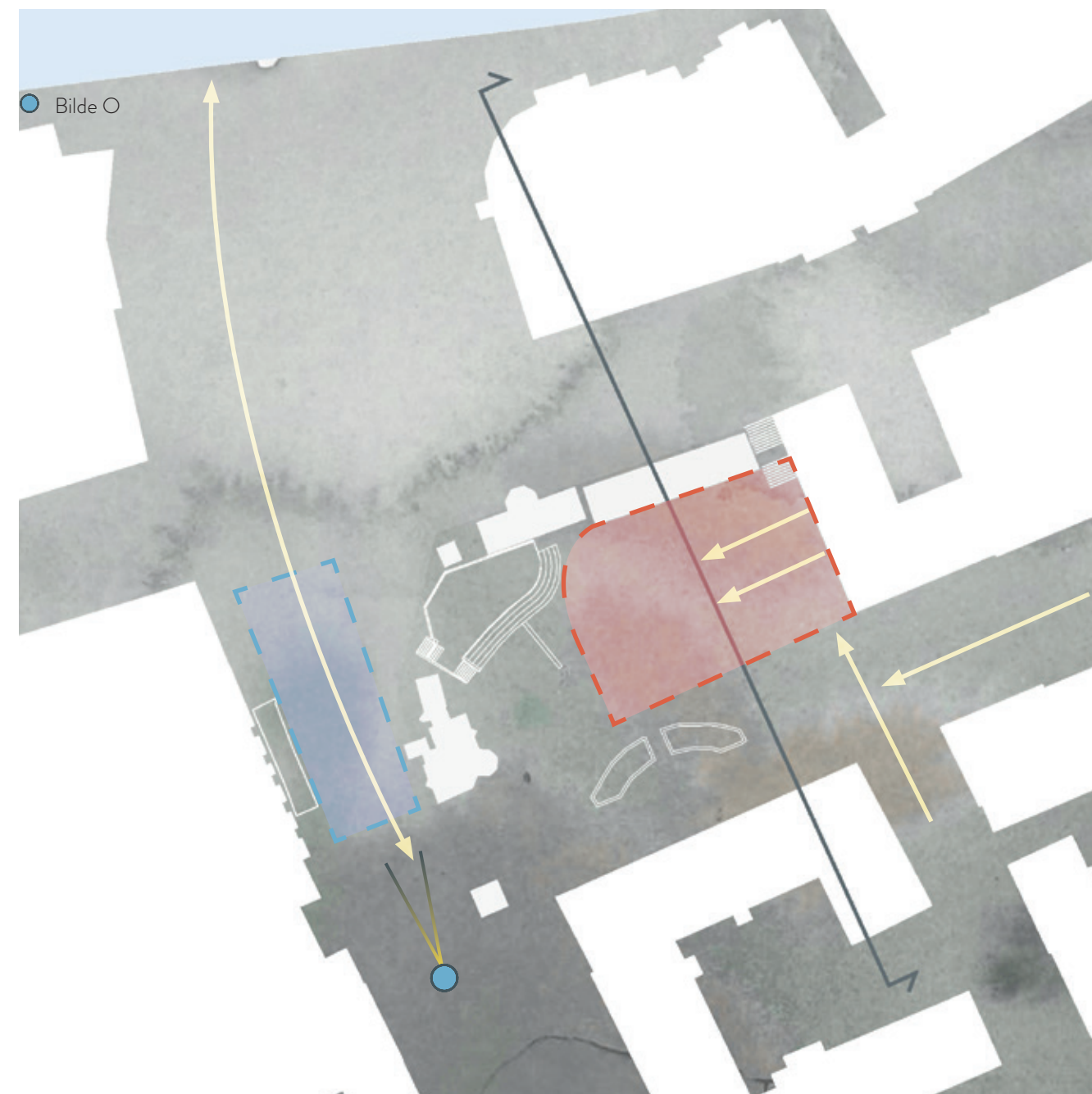
Jeg vil også skape et bygulv som adkomst fra nord. I bildet under ser vi oppdelingen av gaten, men siden det ikke er mulighet for gjennomkjøring foreslår jeg et bygulv som kan brukes til varelevering, men som gjør at vi opplever gata som bred. Dette, i tillegg til å senke farten på biler i sjøgata, vil skape en sterkere kobling mellom kaikanten og torget.

Bilde O: Gaten opp mot torget delt i tre, burde få et samlet bygulv, for å øke tilgjengeligheten, men samtidig tillate varetransport.

Snitt A. Ved å trekke tilbake toppetasjen på Torghallen, får man et mye mer brukbart rom, som Gustav Moe gården kan henvende seg til.

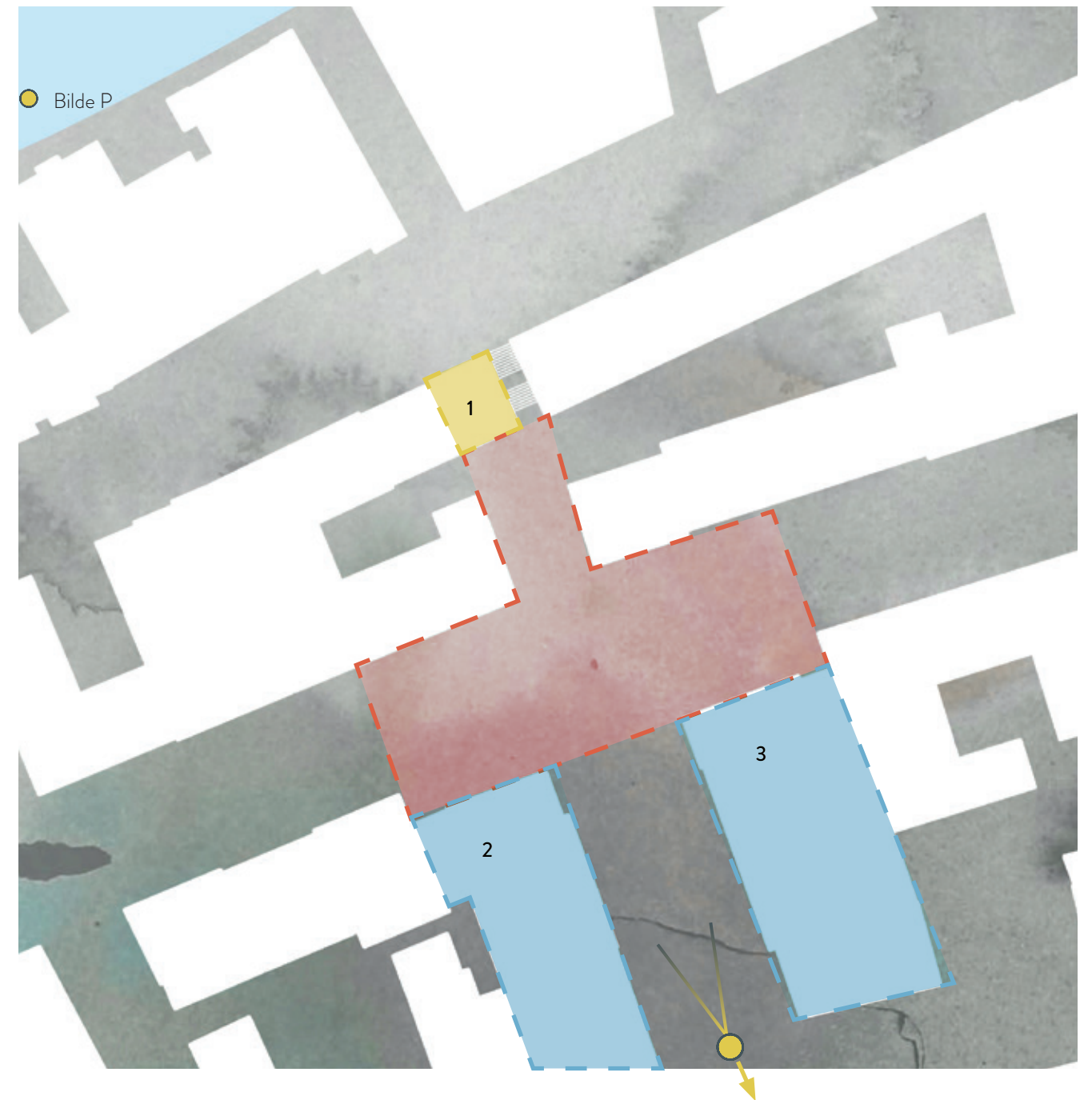
BRUDD PÅ SIKTLINJER GIR NYE MULIGHETER

Som nevnt tidligere i kapittelet, har flere siktlinjer, særlig i øst blitt brutt. Men dette trenger ikke alltid å være en negativ ting. Plassen foran Lærmohjørnet (1) har potensiale til å bli en plass man kan orientere seg etter, hvor Lærmohjørnet bryter gatestrukturen for å definere en plass.

Plassen kan være en krok av et større offentlig rom foran bankbygningene (2 & 3). Nærheten til torget gjør at dette kan bli et mye brukt rom, som er mer intim enn de større rommene i byen.

Bilde P: Plassen foran Lærmohjørnet, som springer ut fra plassen foran bankbygningene, er en oppstått kvalitet av brudd på siktlinjer. Det gir muligheter for en mer intim plassdannelse, sentralt i byen.

HUNDHOLMEN PLASS

Hundholmen plass, som jeg har skrevet om tidligere, er en plass som byen henviser kraftig til. Utover henvisningen fra øst med den buede gaten, er det en tilsvarende henvisning fra vest. Videre fra Hundholmen plass, er det en henvisning mot rådhusplassen ved at vi ser kirketårnet stikke opp over byen. (Bilde R).

Plassen er nå en parkeringsplass, men som er planlagt av kommunen til å bli et torg. I arbeidet med torg, ønsker de å rive kiosken. Jeg mener at kiosken, fra et perspektiv som setter fokus på hierarki i byrom, ikke trenger å rives. Jeg tror at en utvidelse av kiosken, eller en ny bygning på samme sted, men trukket enda lengre ut mot vest, vil fungere som en henvisning til plassen fra sør. Da kan vi lede folk

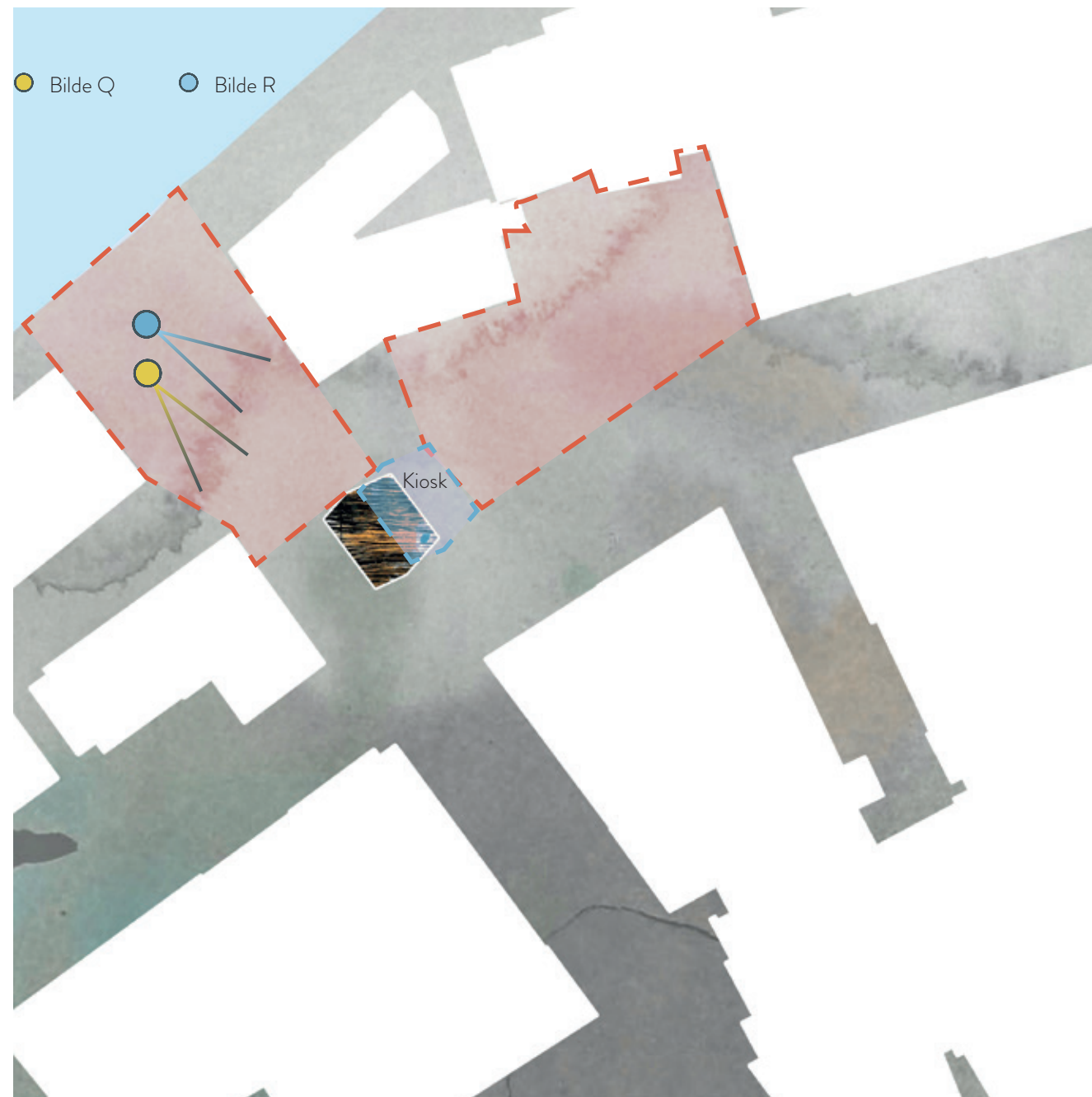

Bilde Q: Hundholmen plass er nå en parkeringsplass, med en kiosk på plassen. Kiosken forstyrrer i liten grad byens hierarki.

fra rådhusplassen videre gjennom byen. Dette vil fungere slik vi har sett Gustav Moe gården på torget gjøre, hvor en forskyvning utenfor kvartalstrukturen refererer til en plassdannelse.

Bilde R: Fra Hundholmen plass ser vi opp til kirketårnet, som kan lede oss videre gjennom byen. Her med skissert tilbygg for å lede til plassen.

OPPSUMMERING BYSTRUKTUR

Hva oppdaget jeg?

Som byutviklere har vi en verktøykasse av elementer i byen vi kan bruke for å lede folk til disse byrommene. Denne verktøykassen er hierarkiet i hvilke bygninger som får være høyest, brudd på linjer, bredde på gater, bilveier og andre ting som gjør at vi forstår stedet som noe anderledes. Hvis disse bruddene henviser til offentlige rom, kan vi bruke byens elementer til å oppfordre til byliv.

Etter å ha vandret mye rundt i Bodø, er jeg overrasket over henvisningen til offentlige rom i Bodø. Gjenreisningsbyen, som jeg har sett på som streng i utseende og struktur, bruker aktivt høyder, plasseringer av plasser og brudd på gatestruktur for å henise oss til byens torg og parker. Havnefronten, som er lett tilgjengelig for store deler av byen, har enormt potensiale gjennom fyrtårnet på moloen, som kan lede oss langs promenaden.

Den nyere utviklingen av byen har svekket denne henvisningen, med høye bygninger som ikke relaterer til offentlige plasser, mindre bygninger på torget som forstyrrer henvisningen og bygninger som bryter siktlinjer mot andre plassdannelser. Særlig Glasshuset og de nye høyhusene er problematiske.

Hva bør vi passe på fremover?

Store bygninger, som ikke henviser til en offentlig plassdannelse, og dermed ikke har en funksjon i byens helhet, ser jeg på som den største trusselen mot byen i fremtidig utvikling. Dette er en utvikling vi bør være var for, ettersom bygninger av økonomiske og bærekraftsmessige grunner helst ikke bør rives etter de har blitt satt opp. Å ikke være var byens struktur, kan medføre skader på byens helhet vi ikke kan rette opp.

Å bygge ned flere siktlinjer bør ikke tillates under noen omstendigheter, ettersom det ligger et enormt potensiale i å koble sammen byrom gjennom siktlinjene.

Jeg mener også at torget i seg selv trenger å utvikles videre. Torget er lite synlig fra nord og øst, og har blitt bygd ned av mindre bygninger som virker mot byens henvisning til torget.

DET LYSET TREFFER

INNLEDNING

I mitt arbeid med masteroppgaven, har jeg for første gang på 6 år oppholdt meg i Bodø i mørketida. Det slo meg at mørketida faktisk ikke bare er mørk, for i de få lystimene opplevde jeg et fantastisk stemningsfylt lys. Jeg ble bergtatt av opplevelsen, og fokuserte mer på det lyset og naturen hadde å by på enn det bygde, selv om det var det bygde jeg hadde tenkt å undersøke. Samtalene i lunsjen på kontorfellesskapet dreide seg om opplevelsen av lyset, og alle bodøværingene jeg pratet med delte min entusiasme for det vakre lyset vi har i mørketida.

Enhver fordom jeg kunne hatt om Bodøværingene som ikke var interessert i vakre omgivelser, ble straks knust. De naturskjønne omgivelsene, og særlig det spektakulære lyset er noe som utvilsomt opptar oss. Men jeg ville jo jobbe med by, ikke natur. Derfor stilte jeg meg selv spørsmålet: "Kan vi få samme verdsettelse av lysets påvirkning på det bygde, som vi har på lysets påvirkning på naturen?"

Dette kapitlet tar derfor for seg lyset som et fenomen, som premissgiver for hvordan vi ser våre omgivelser. Jeg håper at ved å se på lyset, kan jeg appellere til verdsettelsen av skjønnhet i naturen jeg opplever hos Bodøværingene, for å skape en økt verdsettelse av det bygde.

I hele kapitlet tar jeg for meg lyset som en kvalitet som forskjønner våre omgivelser, men går ikke inn på kvaliteten av å ha lyset på oss selv. Jeg har dette fokuset, for å bruke lyset til å diskutere kvalitet i arkitekturen, og ikke som en kvalitet i seg selv.

I den **GENERELLE** delen undersøker jeg hvordan det naturlige og stedspecifikke lyset kan brukes bevisst, for å fremheve ulike romlige kvaliteter.

I den **BODØSPESIFIKKE** delen tar jeg for seg hvordan noen utvalgte fasader, bygninger og byrom blir påvirket av og spiller på lyskvaliteter i Bodø.

I **FREMTIDSDELEN** formidler jeg lyskvaliteter i Bodø, slik jeg ser dem, på en poetisk måte. Videre undersøker jeg metoder for hvordan eksisterende bygninger bedre kan utnytte lysets egenskaper, og kommer med referanseforslag til fremtidige fasader i Bodø.

Utsikten fra kontorfellesskapet jeg satt på når jeg jobbet med masteren i Bodø. Lyset farger snøen rødlig, og lyser i kontrast med mørket lengre nede.

DET LYSET TREFFER GENERELT

Hvordan påvirker lyset våre omgivelser?

Jeg vil ta for meg hvordan våre omgivelser påvirkes av lyset,
for å skjønne den enkelte bygning og byrom.

KVALITET GJENNOM LYS

Den norskfødte maleren Martinus Rørbye var en av de fremste malerne under den danske gullalderen, og i hans malerier ser jeg en diskusjon av kvaliteter fremvist av lyset. Bildet under, *Arrestbygningen ved råd- og domhuset* viser en solfylt gate, hvor det yrer av folkeliv. Store deler av plassen

er fylt med skygge, og nettopp denne skyggeleggingen er en stor del av maleriets skjønnhet. Vi ser hvordan skyggen treffer den buede portalen, og kryper ned i relieffene. Den klassiske utformingen av dører og vinduer fremheves av lyset og vi kan se detaljene selv fra avstand.

Martinus Rørbye: Arrestbygningen ved råd- og domhuset 1831

I bildet under, *Ingangen til præstegården ved Hillested* leser jeg en diskusjon av samspillet mellom natur og arkitektur, forsterket av lyset. Eføyen som slynger seg langs veggen filtrerer lyset, og kaster et bilde av seg selv ned på veggen. Der lyset treffer veggen, ser vi veggens tekstur tydeliggjort av det sterke lyset. Kvalitetene til både det bygde og naturlige blir tydeliggjort av lyset.

I begge bildene er lyset en visuell kvalitet, men som først oppnår sin kvalitet i møte med omgivelsene. Et syn på lys hvor lyset er et fenomen som fremhever kvaliteter i våre omgivelser, mener jeg relaterer direkte til kvalitetene på de faktiske omgivelsene. Kvalitetene i omgivelsene må best mulig utnytte lysets egenskaper for at vi mennesker skal kunne oppleve dens skjønnhet.

Martinus Rørbye: Ingangen til præstegården ved Hillested 1844

LYSET SOM ET UNIVERSSELT FENOMEN

Lyset, det som fremhever kvalitetene i våre omgivelser, er et universelt fenomen som preger både natur og arkitektur. Men kvalitetene som frembringes av lyset er ikke konstante; de avhenger av lysets egenskaper. Egenskapene lyset kan ha er mangfoldige: Lysmengde, som forskjellen på direkte sollys og overskyet. Lysfarge, som lav, rød sol på ettermiddagen mot høy, hvit sol midt på dagen. Møtet med våre omgivelser, som hvordan lyset endrer karakter etter det har blitt reflektert av en annen overflate.

Lysegenskapene er også i stor grad avhengig av årstidenes særpreg. Når snøen kommer på vinteren, fylles omgivelsene av et flatere, mer blått lys, som kommer av reflektert lys fra snøen. På grunn av disse refleksjonene, kommer lyset fra mange retninger, og skygger blir svakere. Snøen dekker dessuten over landskap og bygninger, slik at tak, bakke og grener males hvite. På sommeren springer blader frem, og på lysets ferd mot bakken filtreres det gjennom trekronene, og skaper et skyggespill på våre omgivelser.

Lyset endrer dermed hvordan vi ser våre fysiske omgivelser, enten det er natur eller arkitektur. Ved å se på egenskaper i lyset, kan vi få en forståelse for hvordan våre omgivelser vil bli oppfattet. Dette kan lede oss inn i hvordan vi bør utforme bygninger, som en stor del av våre omgivelser.

For å undersøke lysets egenskaper på et konkret sted, har jeg valgt meg ut to bilder. På bildene til høyre, ser vi Nidarosdomen fra NTNU Gløshaugen på vinteren og sommeren. På vinteren, er det et blått skjær over landskapet, hvor både lyset og himmelen fremstår som blå. Den kaldere luften har lavere luftfuktighet, som gjør at detaljer i landskapet blir mer tydelig for oss. På sommeren, har vi en høyere luftfuktighet som gjør at fjellene i landskapet fremstår som en hel, blålig flate. Sommerens varme, levende fargespekter fremheves av den varme fargetonen på lyset i kveldslyset. Spiret til Nidarosdomen har en frodig grøntone som lener mot gult i den nederste bildet, i motsetning til blåskjæret i det øverste bildet. Disse bildene ville også sett anderledes ut etter tid på døgnet og årstider, hvor blant annet direkte lys ville hatt stor innvirkning på omgivelsene.

Jeg ønsker videre i dette kapittelet å undersøke tanken om lyset som et universelt fenomen, som treffer våre omgivelser. Hvordan påvirker dette universelle fenomenet våre omgivelser, og hvordan kan vi utforme våre byer for å spille på disse kvalitetene?

KVALITETER FREMVIST I BYGNINGER

På denne siden vil jeg undersøke hvordan lys påvirker våre bygde omgivelser, gjennom to bilder fra samme perspektiv, men med ulike lyskvaliteter. Kategoriseringen er basert på egne inntrykk, om hvordan omgivelsene responderer på lys.

Skygge Lyset skaper skygge i bygningene rundt oss, slik at relieff, tekstur og detaljering vises tydeligere.

Det nederste bildet fra 23. september er tatt senere på dagen enn det øverste, og lyset kommer derfor fra en mer vestlig retning enn det øverste. Bygningene på høyre side har fasade mot sør, og derfor kommer lyset fra siden. Dette fremhever de vertikale detaljene i bygningene, ved at vi får en solside og en skyggeside, som gir en kontrast mellom lys og mørke. Bygningenes tekstur, detaljering og dybde fremheves, og vi ser detaljene selv fra avstand.

Farge Bygningers farge påvirkes av lyset, hvor lysfargen endrer vår oppfattelse av bygningenes farge.

Det øverste bildet fra 25. oktober har et lavere, mer rødlig lys, som farger bygningene i en mer rødlig tone. De blå brystningsplatene på bygget på hjørnet blir fremhevet av komplementærfargen oransje som oppstår på der egentlig hvite pilastrene. Den gule fargen på den lavere bygningen blir

også mer tydelig for oss i det varme lyset. Vi opplever dermed bygningenes farger anderledes basert på lysets egenskaper.

Lyskvalitet Lysets kvaliteter fremheves i fasadene, særlig blanke fasader som reflekterer lyskvalitetene videre inn i byrommet.

De forskjellige lyskvalitetene på bildene til høyre fremvises i arkitekturen. De gule og røde fargene i lyset farger som nevnt bygningene i det øverste bildet, men i tillegg kan vi i de blanke vinduene se refleksjonen av lyset selv reflektert ned til oss i byrommet. I det nederste bildet, er det intensiteten av en sterkere sol som fremheves, hvor vi nesten blir blendet av å se på vinduene og de lyse detaljene. Vi ser sollys reflektert fra vinduene treffe bakken. Lyset i seg selv får nesten en fysisk form, som vi kan se gjennom refleksjon inn i byrommet.

Bilde tatt 25 oktober 2019 klokka 16:30.

Bilde tatt 23 september 2019 klokka 17:45.

Inni en atriumhage i Firenze. Detaljeringen i søyler og statuer fremheves av lyset, skyggen dominerer arkaden og steinens tekstur er tydelig i søylene.

SKYGGEVIRKNINGER

Jeg vil gå gjennom skyggevirkninger spesifikt, fordi jeg opplever dette som den kvaliteten som er mest avhengig av utformingen. Det er enorm forskjell mellom måten klassisk arkitektur og moderne arkitektur jobber med skyggevirkninger på, men lyset er fremdeles det samme.

Jeg har kategorisert tre måter å fremvise skyggevirkninger på, og skal gå gjennom hver enkel. Jeg kommer til å relatere hver kategori mot bildet på venstre side, fra en atriumhage i Firenze.

Den første kategorien er **skygge fra bygningens utforming**. Dette er gjerne store skyggefelt, som skygge på veggen som vender vekk fra sola, skygge fra en høyere bygning kastet på en lavere, eller overdekkende deler av en bygning. I bildet til venstre, skapes denne typen skygge inne i arkaden.

Skygge i dybde kommer fra mindre variasjoner i utformingen, som relieff og ornamentikk, eller andre elementer som sitter på bygningen, som for eksempler et skilt eller en takrenne. I klassisk arkitektur, er slike elementer gjerne kapiteler, relieff og statuer, mens i moderne arkitektur er dette gjerne ting som pilastre, dype vinduer, eller andre utenpåliggende fasadelementer. I bildet til venstre, er både statuen, kapitelene og relieffet i buene eksempler på skygge i dybde.

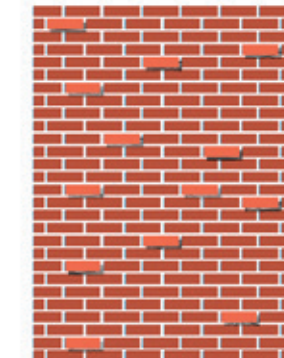
Skygge i tekstur er overflatenes egen tekstur. Lyset fremhever små variasjoner og ujevnheter i fasaden, og relieffet i disse naturlige ujevnhetene kan forsterkes eller svekkes av det naturlige lyset. I bildet på venstre side ser vi steinens tekstur tydelig i søylen og buene.

Skygge fra bygningens utforming

Skygge i dybde

Skygge i tekstur

SKYGGEKVALITETER I BYGNINGER

For å få konkrete eksempler på hvordan bygninger kan skape, og bruke skyggekvalliteter, vil jeg undersøke noen konkrete bygninger. Jeg vil nå ta for meg to eksempler, i både moderne og i klassisk stil.

Nygårdsplassen i Fredrikstad har et stramt uttrykk, men har store variasjoner innenfor dette. Fasaden i tegl har en naturlig dybde, skaper et skyggespill fremhevet av lysets

egenskaper. Dekkene er artikulert i fasaden, med svakt utkragende forband øverst og nederst i de horisontale linjene, som anvender skygge til å forsterke linjene. To og to vinduer bindes sammen som felt, ved at pilastrene mellom dem er tilbaketrukket mellom dekkene. Da vil skyggekannten fra vinduene fortsette som en linje, gjennom inntrekkingen av pilastrene, for å fremheve dette grepet.

Nygårdsplassen i Fredrikstad. Variasjon i dybde på pilastre og vindusfelt, material og tekstur gir dybde. Foto: Kyrre Sundal

Brammersgade 2 i Aarhus har et mer tradisjonelt uttrykk, men fremviser et bredt spekter av måter å spille på lysets egenskaper. Første etasje skiller fra de øvrige etasjene, med horisontale linjer artikulert ved dype steinformer. Dybden gjør at denne detaljen vises fra avstand, ved at lyset skaper kontrast mellom lys og skygge. I de øvrige etasjene, er det noen tydelige hvite aksenter som ligger på utsiden av veggen, slik at vi får en dybde i hele bygningen. Disse tydelige

kontrastene ser vi fra avstand, men på nært hold opplever vi også andre lyskvaliteter. Teksturen i teglsteinene, og detaljene rundt vinduer og gesims blir først tydelige på nært hold. Disse detaljene har en dybde, slik lyset kan skape skygge for å fremheve detaljene.

Brammersgade 2 i Aarhus. Detaljering rundt vindu, tekstur i tegl og annet uttrykk i basen gir en rikdom i uttrykket.

NÆRVIRKNINGER AV LYS

Bilde tatt i Firenze. På nært hold blir teglens tekstur, og arkitekturens oppbygging tydelig for oss på grunn av lysets egenskaper.

Kvalitetene som oppstår av lyset er forskjellige på nært hold, og fra avstand, noe jeg vil utforske på disse sidene.

I bildet fra **Firenze** er tekstur og relieff svært fremtredende.

Vi ser skyggesiden og lyssiden av buene ut mot atriumet, som fremhever bygningens detaljering. Teglsteinens tekstur fremheves, og lyset som treffer bakken og søylene i atriumet blir filtrert gjennom bladene på planten.

FJERNVIRKNINGER AV LYS

Bilde tatt i Pisa. Et mangfold av kvaliteter som spiller på lysets egenskaper er synlig for oss fra avstand.

Fra avstand, utnytter **katedralen i Pisa** lysets egenskaper på mange måter. Arkadene opp i etasjene gir en dybde, hvor vi tydelig ser lys og skygge. Den klassiske detaljeringen med buede pediment forsterkes av skyggevirkingene som

dannes av dybden i fasaden og forskjellen på fargene på steinen i veggene gjør at vi ser materialkvaliteter selv før vi er nært.

LYSKVALITETER I TRONDHEIM

Bilde tatt i Ila i Trondheim. Det lave lyset gir et vakkert lys filtrert av bygninger og vegetasjon, og detaljer i bygningers artikulering blir fremhevet.

LYSKVALITETER I FIRENZE

Bilde tatt i ved Santa Croce, Firenze. Det høye lyset gir en kontrast mellom ute og inne, og skyggen i arkadene står i kontrast til den lyse klostergården.

UNIKE LYSKVALITETER FRA GEOGRAFI

Bildene på forrige side viser to forskjellige situasjoner, en fra Trondheim og en fra Firenze. Solforholdene varierer etter breddegraden, hvor nordligere steder har en lavere sol. Dette betyr at skyggene i sørligere land faller nærmere rett ned midt på dagen sommerstid, som gir helt andre opplevelser enn de lengre skyggene i nordlige land.

Dette gir forskjellige kvaliteter i våre omgivelser. Lavere sol gjør at skyggene kastes lengre, og treffer omgivelsene. Lys som da har passert gjennom trær, skaper et skyggespill i rommet. Det lave lyset reflekteres fra vann og andre blanke overflater, og lyskvalitetene speiles videre ut i omgivelsene. Solnedgangen, som gjerne har en mer rødlig tone, er en stor del av opplevelsen i nord. Dette er fordi vintertiden har så få lystimer, og dermed er det eneste lyset man opplever skumringslyset. Sommertid kan vi i midnattssolen se sola ligge rett over horisonten gjennom natta.

Bildet på høyre side er tatt på Hennes i Vesterålen, og viser mange av kvalitetene nevnt over. Det rødlig lyset fra solnedgangen maler hele havet rødt, og reflekterer videre lyskvalitetene. Møtet mellom det røde lyset og de grå og grønne fjellene er et dramatisk motiv, forløst i det roligere møtet mellom fjellene og den åpne himmel til høyre. Landskapet og arkitekturen fargesettes av lyset.

I tillegg til å farge naturen, endrer det også måten vi opplever arkitektur på. Lavere lys gir en større effekt av vertikale relieff. Detaljer i en bygnings artikulering blir forsterket, og vi ser detaljer bedre både nært og på avstand. Bildet under viser effekten av vertikale pilastre på Sentralbygningen på Gløshaugen i Trondheim.

Skyggevirkning i vertikale pilastre på Sentralbygget på Gløshaugen.

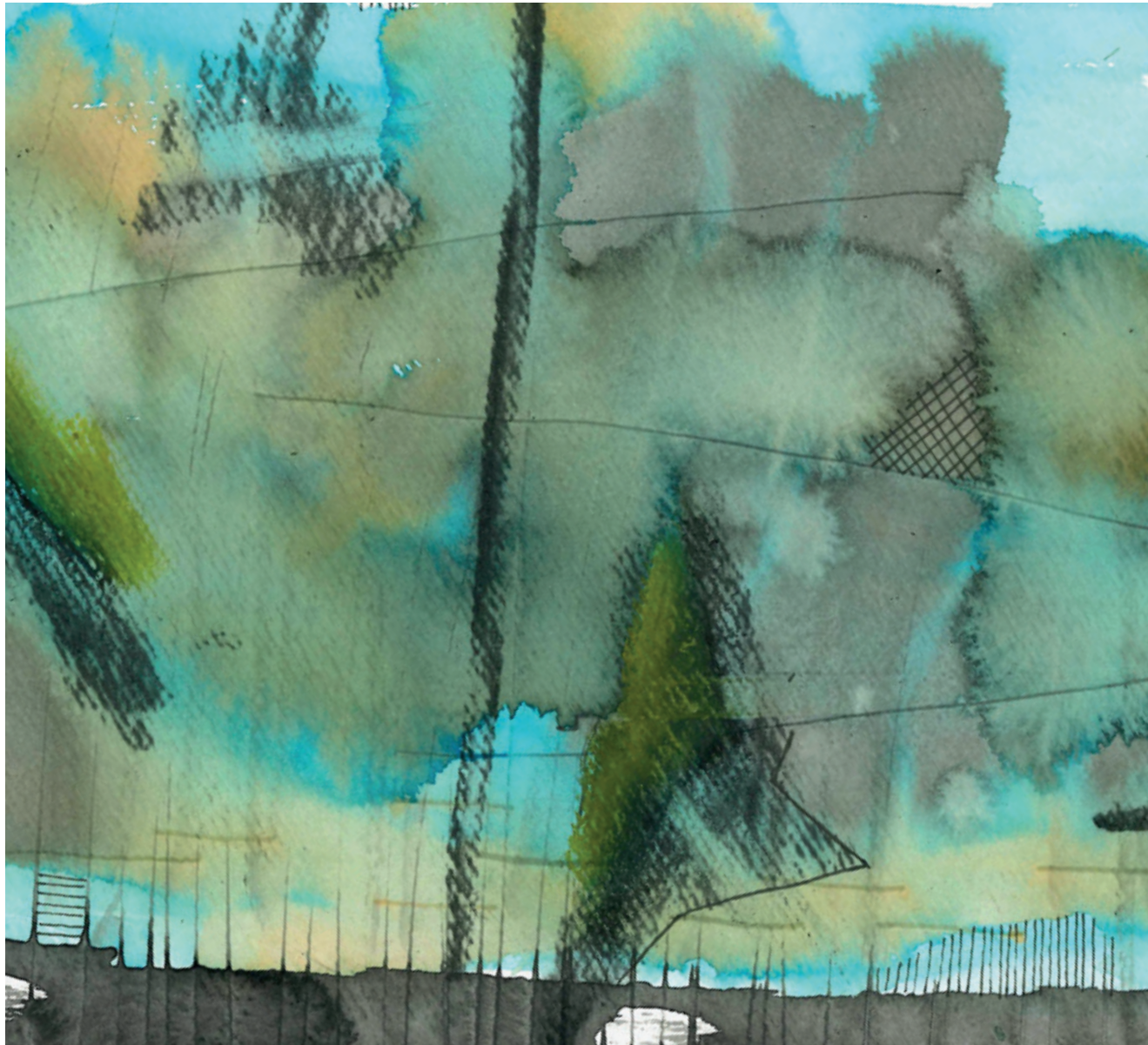

DET LYSET TREFFER BODØSPESIFIKT

Hvordan påvirker lyset Bodø, og dens arkitektur?

Jeg vil ta for meg hvordan Bodøs arkitektur utnytter lysets egenskaper, for å skape vakre omgivelser.

OM DET LYSET TREFFER I BODØ

Nå skal jeg gå gjennom Bodø, og undersøke hvilke opplevde kvaliteter vi har i byen. I den generelle delen av kapitlet har jeg diskutert hvordan lys påvirker hvordan vi ser på våre omgivelser. Her følger en kort oppsummering av hvordan jeg ser på lyset i forhold til kvalitet:

Premisset for å kunne oppleve våre omgivelser med våre øyne er lyset. Men lyset kan inneha mange forskjellige egenskaper, som farge, retning, styrke, og hvordan det reflekteres av våre omgivelser. Ved å forstå og spille på lysets egenskaper, som premisset for å oppleve verden med synet, kan vi bygge vakker arkitektur for å skape vakre steder.

Måten bygninger har forholdt seg til lysets egenskaper har variert gjennom tidene, etter stiler og konstruksjonsmetoder. Hvor moderne fasader gjerne fremviser lyset i tekstur og form, har klassiske bygninger gjerne en stor utsmykning som kan bli påvirket av lyset.

Men lyset, selv om det er en universell kvalitet, varierer etter breddegrad. Lyset er lavere i nord, som gir andre lyskvaliteter enn de sørligere landene. Dette lavere lyset møter vår omverden på en annen måte, slik at like bygninger vil bli oppfattet ulikt i Bodø enn mer sørlige byer.

LYSET OG BODØS ARKITEKTUR

Hvordan møter Bodøs arkitektur lyset? For å undersøke dette, vil jeg dele inn lysets møte med arkitekturen i tre kategorier: skygger, tekstur, farger og lyskvaliteter. Nå først, tar jeg for meg skygger og tekstur.

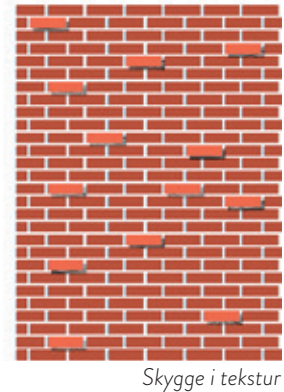
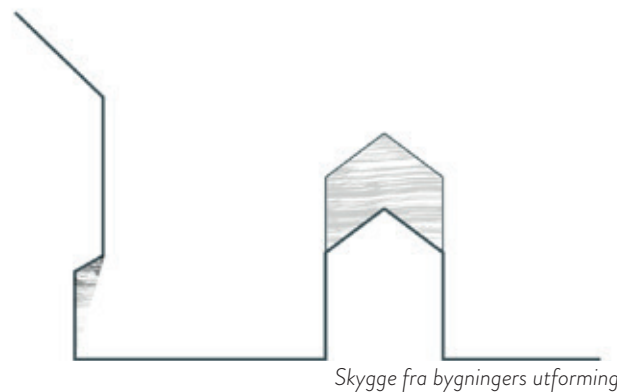
Bodø brant ned under krigen og derfor er det få bygninger fra før 1940. Byen er derfor preget av stilretningene som har dominert siden. Gjenreisning, postmodernismen og modernisme er stilretningene som er fremtredende i Bodø, og disse har en del til felles. Rette linjer, rene flater og enkel detaljering er fellestrekk, som definerer hvordan bygningene møter lyset. Gjenreisningen er særlig stram i sitt utseende, og har få variasjoner i bygningskroppen.

Mangelen på klassisk ornamentering som detaljer rundt vindu, dører og tak gjør at skyggevirksomheter må forekomme

i veggens tekstur eller i bygningens utforming. Dette gjør byens bygninger på forskjellig måte, og på bildene på høyre side viser jeg eksempler på dette.

Materialvalg på flatene gjøres med god effekt i de to utvalgte eksemplene. Det første eksempelet er Godtemplarhuset, som bruker naturstein i bygningens første etasje, som har en tydelig tekstur. Denne teksten blir tydelig mot pussen i de øvrige etasjene, og pussen som stikker litt ut gir en skyggekant mellom første og andre etasje. Det andre eksempelet er Storgata 27, hvor mursteinene skaper et skyggespill i fasaden.

Under er diagrammer av lysvirkninger vi ser på bildet på høyre side. Høydeforskjell på bygninger, bygningenes form, tekstur og dybde i fasaden er spillereglene for å skape skygge i fasader.

Godtemplarhuset. Den rike teksten i første etasje fremheves av lyset.

Storgata 27. Mursteinene stikker ut av veggen, som gir et rikt skyggespill.

Storgata, sett mot vest. Vi ser en stor variasjon i stil og uttrykk, og bygningene spiller på lys på ulike måter.

FARGER I ARKITEKTUREN

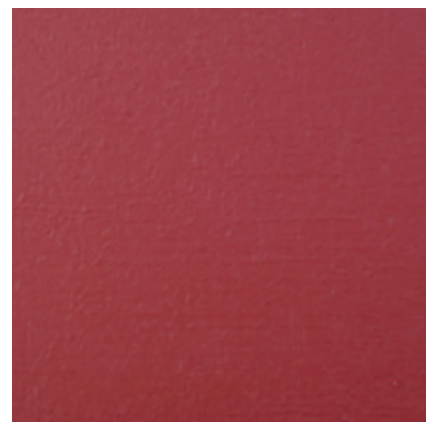
Hvordan vi opplever fargene på bygninger er avhengig av lysets egenskaper. Et lavere lys, som i solnedgangen, vil farge bygningene i byen mer rødlig, mens det mer flate, hvite lyset fra en overskyet dag vil duse ned fargene.

En overflates tekstur vil også bli tydeligere med mer lys, som gir et rikt fargespekter i overflaten. På venstre side har jeg tatt bilder av samme overflate, med forskjellige lysegenskaper. I bildene med direkte lys og tynt overskyet, kommer teksturen tydelig frem. I det overskyede bildet og skygebildet, er fargen mye mørkere, og teksturen mindre tydelig.

Bildet under er av Gustav Moe gården, som er en gjenreisningsbygning ved torget. De rette linjene og enkle detaljene gjør at fargene og teksturen blir fremtredende i vår opplevelse av bygningen. På bildet ser vi hvordan rødfargen endrer seg i skyggen der veggen går innover. Samme farge ser ulik ut etter lysforholdene, som vi ser på fargeregistreringen under.

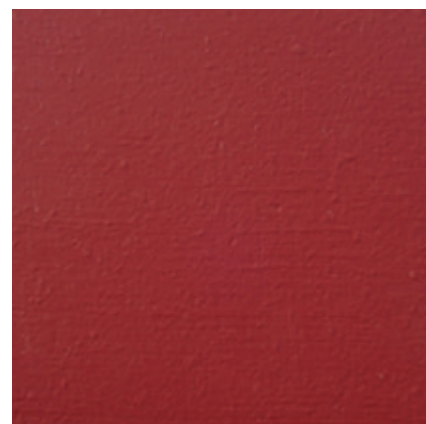
Farger hentet ut fra bildet under

10. mai klokka 9:30, skygge

10. mai klokka 9:30, sol

10. mai klokka 17:00, overskyet

10. mai klokka 9:30, tynt overskyet

Gustav Moe gården i Bodø. Teksturen i den matte, røde pussen fremheves av lyset. Inntrekking av inngangspartiet skaper kontrast mellom lys og skygge.

dybde

farge

P
08-18
(08-18)
Mot avgift
Takst 1

FLORIS

Flørister

FLORIS

Saboen Din

DRØM OG
TIDBESTILLING

FARGE OG ÅRSTIDER

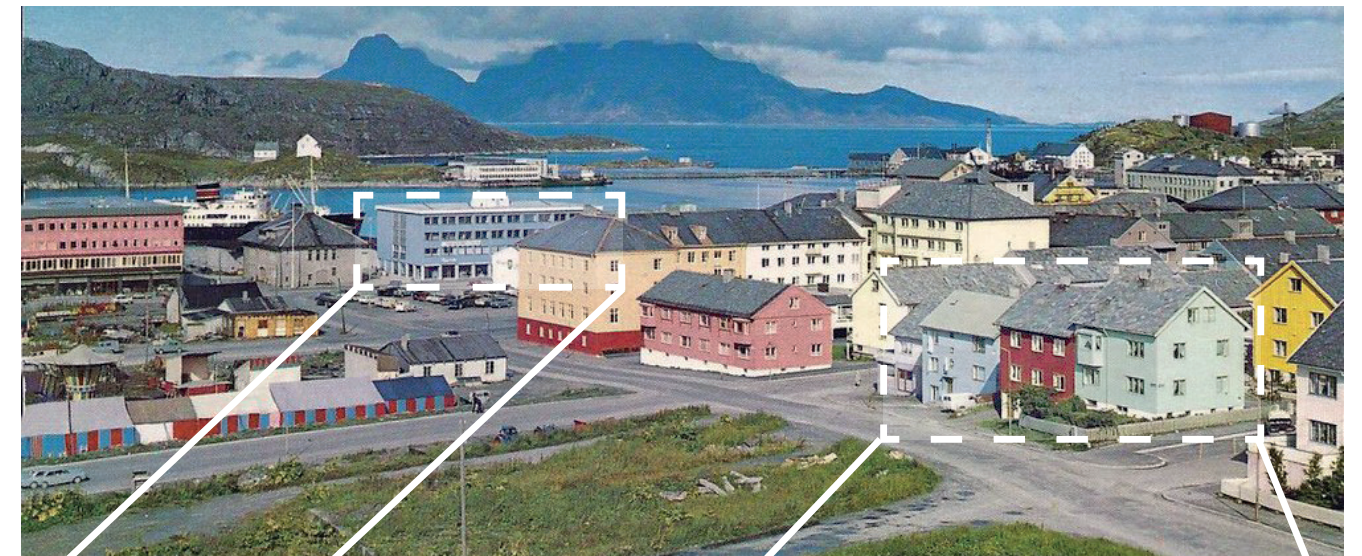
Fargene endrer seg også basert på været. Når snøen kommer på vinteren, vil bygningenes farger fremheves, med at bakken og tak blir hvite. Da vil fargede bygninger bli ekstra tydelige i kontrast til de hvite omgivelsene, mens hvite bygninger vil bli mindre fremtredende.

Gjenreisningsbyen var i utgangspunktet svært fargerik, med farger som terrakotta, blå, grønn og gul. Fargevariasjonen har

minket med tiden, ved at bygninger har blitt malt grått eller hvitt, eller kledd over med nye, grå materialer. Når bygninger mister sin farge, blir det lite variasjoner mellom hvordan hver bygnings farge endres av lyset, og lysets påvirkning på det byen som helhet blir dermed mindre variert. Jeg mener at Bodøs arkitektur, med rette linjer og glatte flater, vil i mangelen av dybde og volum være avhengig av fargesetting for å utnytte lysets egenskaper.

Den hvite himmelen og snøen på bakken, gjør at de hvite og grå bygningene på venstre side er lite fremtredende, i motsetning til de gule og brune husene.

Farger i byen, øverste bilde fra 60-tallet og nederste bilder fra 2019. Fargene har gradvis forsvunnet fra bybildet.

Øverste bilde: Bodøleksikon. Nederste: Google maps

FARGER I BYEN I DAG

Bildet av Storgata til høyre er i sorthvitt, og vi ser at det er liten forskjell på bildet i farger og bildet uten. Fargene er alle gråfarger med gule fargetoner.

Hvordan vil vi oppleve lysets egenskaper i dette bybildet? Når fargene er like, vil de endre seg på lik måte gjennom dagen og årstidene, som i liten grad utnytter lysets egenskaper.

I Torvgata, er det en større variasjon i fargesettingen. Dette gjør at bygningene i større grad kan spille på fargenes egenskaper. I et rødt lys, vil rådhuset males i en mer oransje

tone, og i hvite lyset en overskyet dag vil det helle mot grå beige. Den røde bygningen på midten vil på en vinterdag skille seg fra den hvite basen, som i det blå lyset tar en blålig farge.

NÆRVIRKNINGER AV LYS

Professor Schyttes gate 3, tatt fra Dronningens Gate. Tekstur, farge og bygningsform under baldakin er måtene bygningen spiller på lys

Som tidligere nevnt, er gjenreisningsarkitekturen definert ved at den har rette linjer og rene flater. Dette betyr at den spiller på lyset ved farger og tekstur, og har lite dybde og volum. Påførte baldakiner gir skygge i form av volum.

På nært hold, kan vi oppleve teksten, hvordan den endrer seg med lyset. Utover dette, er det lite annet som spiller på lyset fra avstand. Mangelen på detaljer gjør at nærvirkningen av bygningene ikke er særlig interessant.

FJERNVIRKNINGER AV LYS

Storgata, sett vestover fra Anna Benoni parken. Uthevet bygning har en dybde i fasaden, som spiller på lyset fra avstand.

På avstand fungerer gjenreisningen bedre. Samspillet mellom disse enkle volumene, fremhever forskjellen på fargene, slik at lysets påvirkning på farger blir tydelig. Gjenreisningen, som helhet, spiller godt på lysets egenskaper på avstand.

Men utover fargebruken, er det lite interessant som foregår i forhold til lysets egenskaper. Når vi sammenligner med den uthevede bygningen i bildet over, hvor lys og skygge fremhever dybden i bygningen, blir gjenreisningen mangelfull.

LYSKVALITET GJENSKAPES I OVERFLATER

Lyset kan i seg selv ha kvaliteter, som fremheves av bygninger. Til forskjell fra fargeendringer, er det her lysets kvaliteter formidlet i bygningene som er kvaliteten. I samspill med lyskvaliteter, kan bygningene i seg selv "lyse."

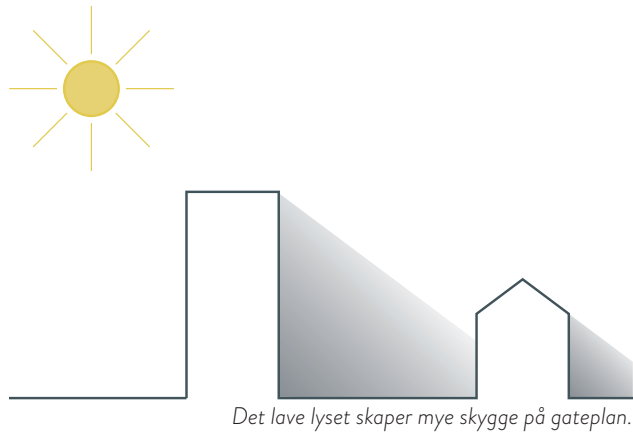
Bildet på venstre side, viser hvordan solnedgangen farger Stormen, som forsterker effekten av det vakre lyset. Stormen er en bygning med betongelementer som fasade, så selv om bygningen ikke er særlig blank gjør den lyse fargen og rette veggene at lyset likevel reflekteres videre. På tross av at Stormen videreformidler lysets kvaliteter, gjør den matte overflaten at bygningen beholder skyggevirkingene mellom betongelementene og bygningens egne kvaliteter vises.

For refleksjon av lyskvaliteter trenger ikke alltid å være en positiv kvalitet. På høyre side ser vi bygningen The Storm, som har blanke plater som fasade. Lyset forsterkes av de blanke fasadeplatene med blendende intensitet ned i gata. På grunn av denne kledningen, ser vi nesten ikke forskjell på de blanke vinduene og den blanke kledningen, og vi opplever dermed fasaden som en sammenhengende, hard flate. En sammenhengende flate formidler få av bygningens egne kvaliteter, og utnytter i liten grad lysets egenskaper.

De blanke platene på The Storm reflekterer så mye lys at vi ikke ser fasadens oppdeling.

LAVT LYS I KVARTALSTRUKTUR

Det lave lyset i nord skaper noen unike og spennende situasjoner i bykontekst. Når sola er så lav, blir skyggene ekstra effektfulle, og i bildet til høyre ser vi effekten av dette. Lyset slipper bare inn i gata mellom kvartalene, og vi får dermed en rytme av sollys bortover gata. I det fjerne ser vi molobygningene, som skiller seg ut fra mørket i byen hvor vi nå står. Dette skygge- og lysspillet i byrom kan lede oss fremover, eller få oss til å stoppe opp og se oppover kvartalene mot lyset.

Lyset i Bodø i 12-13 tiden slippes inn veldig flatt, og skaper lysfelt mellom kvartalene.

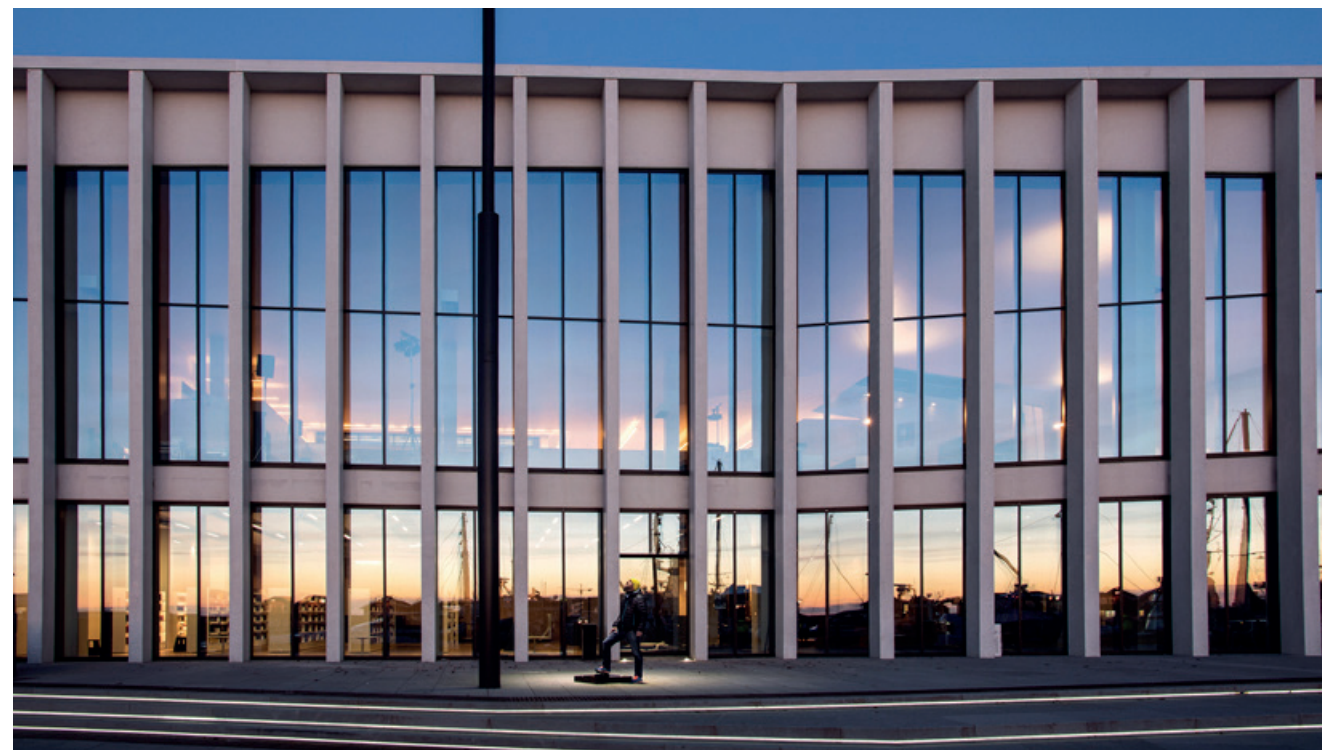
Rytmen av lysfelt leder oss nysgjerrig frem. Bygningene på moloen der fremme er fremvist av lys, som videre leder oss frem.

STORMEN: ET MANGFOLD AV OPPLEVELSER MED LYSET

For å oppsummere kapittelet, vil jeg se på Stormen. Stormen er en bygning i Bodø som virkelig utnytter lysets egenskaper for å gi oss vakre omgivelser. Den store glassfasaden mot moloen kan med sin glatte overflate gjenspeile lysets kvaliteter, mens søylene rammer inn lyskvalitetene. Plassdannelsen foran, og avstanden til Moloen gjør at vi kan se disse kvalitetene fra avstand. På neste side ser vi hvordan disse søylene skaper et skyggespill med lyset selv med lite lys.

Bildet på venstre side viser hvordan Stormen har et mangfold av kvaliteter på nært hold. Bygningen består av mange volum, som definerer soner med forskjellige opplevelser. Ved å kunne være under, over, ved siden av og mellom de to bygningene i Stormen, får man mange forskjellige opplevelser av møtet mellom bygningen og lyset.

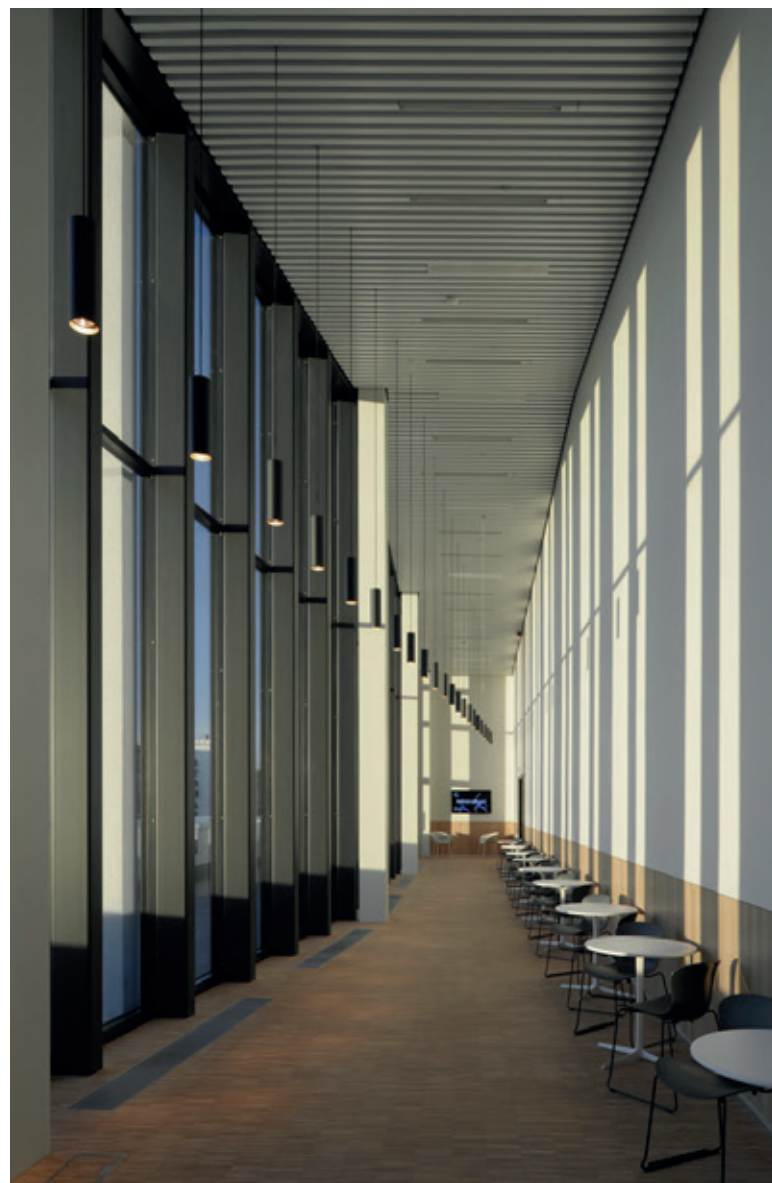
Over: Stormen sett forfra. lyskvalitetene reflekteres i glasset, som rammes inn av søylene.. Foto: Stormen.no

T.v: Rikdommen i den intime opplevelsen med Stormen. Foto: David Grandorge

VESTVENDT GLASSFASADE

Vestvendt fasade gir en spektakulær lysopplevelse inne. Foto: David Grandorge

ATRIUM PÅ TAKET

Et atrium på taket av biblioteket gjør oss bevisst lyset, ved å se hvor det kommer inn og ikke kommer inn i rommet. Foto: David Grandorge

DET LYSET TREFFER FREMTID

Hvordan kan Bodøs arkitektur bedre møte lyset?

Jeg vil undersøke lyset i Bodø, hvordan Bodøs eksisterende arkitektur bedre kan utnytte lysets egenskaper og hvordan nye bygninger kan utformes for å spille på lyset.

vakre hint om lysere dager,

et lys vi har her
nå

og dagen i dag er unik

Børvasstindan sett fra Mørkved bydel i Bodø

teller dager

hver dag

lysere enn den forrige

og en dag skal også vi få kjenne de snille strålene slikke våre ansikt

det hvite slør legger seg over landskapet.
fargene forsvinner,
og glir over i blå og jordtoner

i de få timer lys fremvises nyanser av grønt, lilla og blått på den ene side,
og gult, rødt og oransje på den andre.

snøen iscenesetter dette stykket lysspill og de
unike farger i vinterlyset får fremstå alene.

Jeg blir stadig trollbundet av hvordan de kjente landskapsformer tar ny form gjennom årstidenes syklus. Hvordan berget går fra grått i det hvite lyset om sommeren, rødt i den siste tiden med sol på høsten og hvitt når vinteren har lagt sitt slør over landskapet. Hvordan alle skygger forsvinner på vinteren, i en ørken av hvitt, mot de små glimtene av lys som slipper inn i skogen på sommeren. Hva ser vi i disse endringene i naturen? Noe vakkert? Noe kjent, men likevel anderledes? Er det endringen i seg selv som er vakker?

Og hvorfor ser vi ikke da på det bygde med samme blikk? Kan vi ikke bli trollbundet av hvordan det høye sommerlyset lysner opp gatene, detaljer i bygningene fremhevet av det lave høstlys, og den hvite snøen som lysner opp byen og fremhever bygningenes farger? Hvordan den samme kjente fargen på bygningen gløder gyllent i sommerlyset, og blir dusere ettersom lyset blir svakere gjennom vinteren. Arkitekturen endrer seg etter lysets påvirkning på samme måte som naturen, men på arkitekturens premisser. Vi må kreve av arkitekturen, som en del av våre omgivelser, at den innehar like høye kvaliteter som de vi søker i naturen.

Burøya med Hjartholmen i bakgrunn

tekstur

dybde

tekstur

dybde

JakkeIngården, Sjøgata 17

volum

dybde

tekstur

Gamle Nordlandsbanken, Storgata 38, har en stor variasjon i kvaliteter som spiller på lys, i tekstur, dybde og farge.

LYSET OG EKSISTERENDE BEBYGGELSE

For å se på hvordan vi kan utnytte lysets egenskaper bedre, har jeg delt undersøkelsene i to. Først skal jeg se på den eksisterende arkitekturen i byen, og kartlegge mulighetene til å spille mer på lys i det bygde grunnlaget vi har. Så skal jeg se på mulighetene i en ny arkitektur i byen, som bedre kan spille på lysets kvaliteter.

Gjenreisningsarkitekturen i Bodø er svært utbredt, til tross for at mye har blitt revet med tiden. Vern sørger for at bygningene blir stående inn i fremtiden. Derfor vil jeg først se spesifikt på gjenreisningen, som en utbredt stil som kan jobbes med som helhet.

Havnegata, fra Torget. Hvilke kvaliteter har gjenreisningen uten farger?

Et smug i Bodø mellom Dronningens Gate og Glasshuset (Storgata.)

Kongens Gate 36 i Narvik, Narvik Hotell Wivel

Gjenreisning i ny drakt? Kongens Gate 36 i Narvik, Narvik Hotell Wivel, er et gjenreisningsbygg kledd i tegl. Inngangen er markert i fasaden, med et takoverbygg med pilastre (søyler i fasaden) som går opp langs gavelens midtpunkt, og blir et dominerende element i fasaden. Det er benyttet

glassbyggestein i vindusbånd på østre side, og vanlige vindusruter i vest. Sidebygget, i betong og puss, har tydelige pilastre i fasaden i andre etasje, og en tydelig markering av første etasje gjennom endring av material i fasaden.

Storgata 16 i Bodø

Storgata 16 i Bodø er et gjenreisningsbygg kledd i murpuss. Det er eksponert tegl mellom vinduene, som har samme gråtone som pussene. Første etasje skiller fra de andre etasjene ved større vinduer.

Likheten mellom bygningene i Bodø og Narvik er tydelig som gjenreisningsbygg, men bygningen i Narvik har en mye større rikdom. Jeg vil derfor på neste side utforske noen muligheter i Storgata 16, for å se mangfoldet av muligheter i gjenreisningen som type bygning.

Utvendig solavskjerming

Eksponert tegl med puss i 1. etg

Blå vindusramme

Gul vindusramme

Trekledning

Farget puss

Rød vindusramme

Farget trekledning

Farget puss med hvit puss i 1. etg

Trekledning med farget puss i 1. etg

Variert

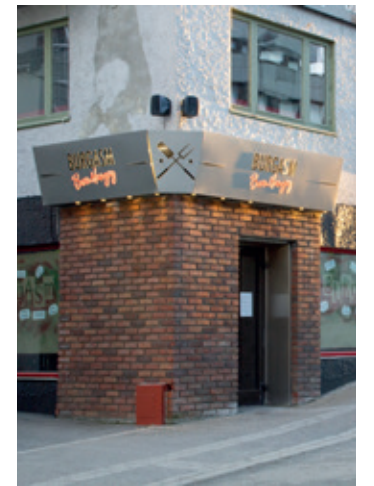
Variert 2

Gjenreisning og helhet: Som tidligere nevnt, er det som helhet gjenreisningen spiller på lysets egenskaper, hvor samspillet mellom gjenreisningens farger til sammen gir en variasjon i kvaliteter. Dette sammenfaller med vernet som ligger på mange av gjenreisningsbygninger, hvor målet er å tilbakeføre bygningene til slik de ble bygget.

Jeg tror derfor at en realistisk plan for å øke kvalitetene i gjenreisningen, er å jobbe med tilbakeføring av farge og materialer. Ved å fokusere på kvalitetene gjenreisningen har som helhet, kan vi løfte kvalitetene av den enkelte bygning.

Dette betyr at man bør fjerne fasadeplater som er lagt på, som ikke har murpuss. Når gjenreisningen har samme materiale, gjenkjenner vi typen bygning, og dermed blir forskjellen på fargene ekstra tydelige for oss.

For å øke variasjonen i utnyttede lysegenskaper, mener jeg at vi må se på første etasje. Ved å tillate endringer i første etasje, kan vi beholde gjenreisningens fargespill som helhet, men likevel muliggjøre å spille på lysets egenskaper på flere måter. Dette kan øke mangfoldet av lyskvaliteter, hvor utenpåliggende elementer spiller på lysets egenskaper på ulik måte. I bildene til høyre, ser vi flere eksempler fra Bodø av hvordan gjenreisningsarkitekturen kan se ut.

NYBYGG

Bildet er tatt i et blålig lys, og dermed vil fargene bli oppfattet som mer rødlig på en sommerdag. Bodø 360 er i utgangspunktet hvit/lyst grå

Farger: Når det kommer til nybygg, er det mange muligheter. Først vil jeg fokusere på farger. Når jeg skal studere farger, ser jeg på bygningen Bodø 360, en bolig og kontorblokk på 14 etasjer som ble ferdigstilt i 2018. Dette er fordi det er en ny bygning, med helt andre forutsetninger enn de eldre bygningene. Høyden, materialene og programmet representerer dermed i større grad aktuelle problemstillinger for videre bebyggelse enn andre eksisterende bygninger. Det er også en visualiseringsteknisk grunn, hvor en lysere bygning er lettere å farge digitalt enn en farget. Plasseringen er også gunstig, for å kunne vise samspillet mellom fargene på lavere bebyggelse og nybygg.

Selv om jeg ønsker å undersøke mulighetene til å videreutvikle denne bygningen, må jeg presisere at Bodø 360 etter mitt skjønn er det best løste høyhuset i byen. Den lyse gråtonen gjør bygget lettere, vindusbåndenes vekselvise oppbrytning av hjørnene i samspill med basen på 4 etasjer skaper en horisontalitet, som bryter opp den voldsomme høyden. Variasjonen i materialer gir en variasjon i teksturer og farge som lyset kan påvirke.

Jeg vil på de neste sidene undersøke hvordan nybygg skal forholde seg til farger, i forhold til fargene som allerede finnes i byen. Jeg kommer til å bruke samme bilde som til venstre, og bruke den røde fargen på gjenreisningsbygningen som referanse.

Fargene på Bodø 360 er her omtrentlig lik fargene på Dronningens Gate 13. Bodø 360 virker mye mørkere enn Dronningens Gate, på grunn av den store høyden.

En mye lysere farge på Bodø360 er straks mindre ruvende, og lettere. Fargen trekker mye oppmerksomhet, med bygningens opprinnelig dominerende plassering.

En mulig fargesetting av de to høyhusene, som ville spilt videre på fargene i byen. Blålige toner er valgt for å minke kontrasten mellom himmel og bygning, slik at bygningene blir mindre fremtredende.

Lysvirkning som helhetlig grep: Nybygg som vil spille på lys, har man også mulighet til å innføre dybde i fasadene. Under er to prosjekter som bruker diagonale elementer for å skape vertikale oppdelinger av fasaden. Dette vil fungere godt i Bodø, med et lavt lys som vil fremheve horisontale skygger.

Geschaftshaus Karlsruhe, LRO Architekten. Referanse til ornamentikk med pilastre, men med en skråstilt fasade. Foto: LRO

Sparkasse Ulm, LRO Architekten. Fasadebånd med en ny vri, som gir mer dybde til fasaden. Foto: LRO

Bygningen til høyre er av Aspåsen skole i Bodø, som har skråstilt alle vindu i forhold til fasaden. Dette utnytter det lave lyset i Bodø, til å forsterke bygningens utforming gjennom lys og skygge.

Aspåsen Skole.

Foto: Obskurarkitektur

Lysvirkning som relieff og ornamentikk: Dybden trenger ikke å være et helhetlig grep. MAD arkitekter har i det Juridiske Fakultet i Oslo brukt en skråstilt teglsten i pilastre for å skape et relieff med skyggevirkinger fra begge sider. Dette grepet gir mer skyggevirking enn vanlig tekstur.

Sett nedenfra. Skråstilt tegl på pilastre gir mye å feste blikket ved.

Foto: Sundal, Kyrre

Bildet til høyre er Schwabinger Tor N10 av Max Dudler, som bruker diagonale vegger som skrår inn mot vinduene, i varierende retning. Lysets retning vil da endre hvordan vi oppfatter bygningen gjennom dagen. Dybden i de inntrukne balkongene er også med på å variere hvordan lyset treffer.

Sett fra siden. Tegl har skyggevirking fra begge sider.

Foto: Sundal, Kyrre

Schwabinger Tor N10 av Max Dudler. Foto: Müller, Stefan

OPPSUMMERING DET LYSET TREFFER

Hva oppdaget jeg?

Det unike lyset i nord frembringer fantastiske kvaliteter idet det treffer våre omgivelser. Gjennom årstider blir våre omgivelser totalforandret, og i denne opplevelsen ligger et potensiale for å skape en opplevelse av arkitekturen som kan være rik og mangfoldig.

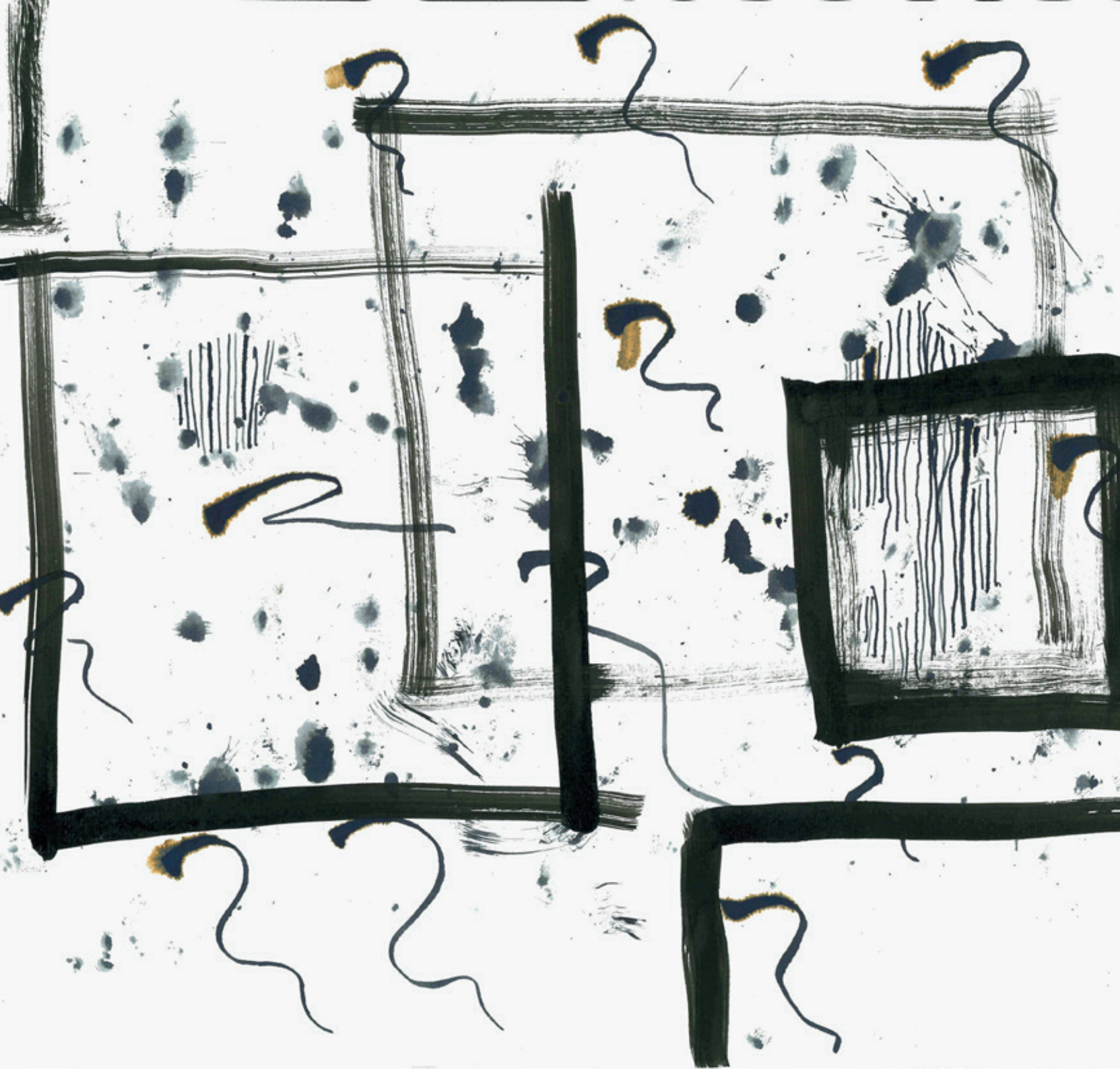
Det lave lyset i Bodø, som på vintertid kommer fra sør og på sommeren fra nord, gjør at lysets egenkvaliteter trekkes inn i byrommene. I tillegg til å se lyset direkte, gjør det lave lyset at skyggene til bygningene forsterkes, og vi får et lys og skyggespill som endrer bygulvet og skaper skyggespill på vegger og vegetasjon. Fasadene i alle himmelretninger har potensiale for flotte relieff som vil forandre seg i løpet av døgnet og året. Ved at lyset reflekteres av vinduer og bygninger, blir lyset i seg selv fremvist i arkitekturen.

Gjenreisningen, som i utgangspunktet bare spiller på farger, er mangelfull i forhold til annen arkitektur. Samspillet mellom gjenreisningsbygninger tydeliggjør fargene, men opplevelsen av å vandre rundt i byen blir preget av repetisjoner med lite variasjon i kvaliteter

Hva bør vi passe på fremover?

Fargene på gjenreisningsbygningene har begynt å miste sin variasjon i senere tid, som gjør at byen som helhet i mindre grad spiller på lysets egenskaper. Vi bør tilbakeføre disse fargene, eller fargesette områder som ikke i utgangspunktet hadde farger.

Nye bygninger i Bodø burde i større grad spille på lys, gjennom farger, dybde eller volum. En variasjon av disse virkemidlene, slik at vi opplever ulike lyskvaliteter mellom hver bygning, gir en mer spennende by å gå i.

FORTETTING OG SÆRPREG

INNLEDNING

Dette kapittelet startet med en samtale mellom meg og min far, om et foreslått nybygg utenfor sentrum, et varesenter for trelast. Jeg mente dette var en dårlig byutvikling, ettersom dette ville føre handel ut fra byen. Faren min mente at trelast godt kunne være utenfor sentrum, nærmere der folk hadde bruk for varene, fordi folk uansett måtte bruke bilen for å handle slike produkter.

Da ble jeg konfrontert med hva jeg egentlig mente om sentrumsutvikling. Som engasjert arkitektstudent, som brenner for byutvikling, ønsket jeg at så mye som mulig skulle foregå i sentrum. Men hvilke følger har en slik tankegang, i forhold til hvordan byens bruk i dag? Hvilken rolle har egentlig sentrum i dagens by, hvor bilismen står så sterkt?

Derfor begynte jeg å skrive essayet; Fortidens bys fremtid. Essayet ga innsikt i hvordan byutvikling har foregått, og prosessene bak.

Den **GENERELLE** delen av kapittelet består hovedsakelig av essayet Fortidens bys, med en refleksjon rundt hvordan vi kan utvikle byene våre basert på funnene i essayet.

I den **BODØSPESIFIKKE** delen undersøker jeg hvordan planlagt utvikling av byen ivaretar byens særpreget.

Til slutt, i **FREMTIDSDELEN**, foreslår jeg endringer i Storgataplanen og undersøker hvordan man kan fortette i Storgata, på en måte som forsterker særpreget.

Bodø sentrum, Storgata vest for glasshuset. Bilbruk, gågate, fortetting og særpreget.

FORTETTING OG SÆRPREG GENERELT

Hvordan skal vi bruke historiske bysentra i fremtidens byer?

Jeg vil ta for meg sentrums rolle i fremtidens byer, og se hvordan dette legger føringer for en generell byutvikling, gjennom et essay.

FORTIDENS BYS FREMTID

NORSKE BYSENTRA I 2021

I dag sliter mange byer rundt om i landet med sentrumsdød. Hvordan skal man trekke folk inn til sentrum igjen? Gjennom å se på historien til historiske bysentrum, ønsker jeg å finne de særegne kvalitetene som kan utnyttes i de moderne byene. Dette kan gi grunnlag for å finne rollen til det historiske bysentrum, i dagens bruk av byen.

NORSKE BYERS UTVIKLING

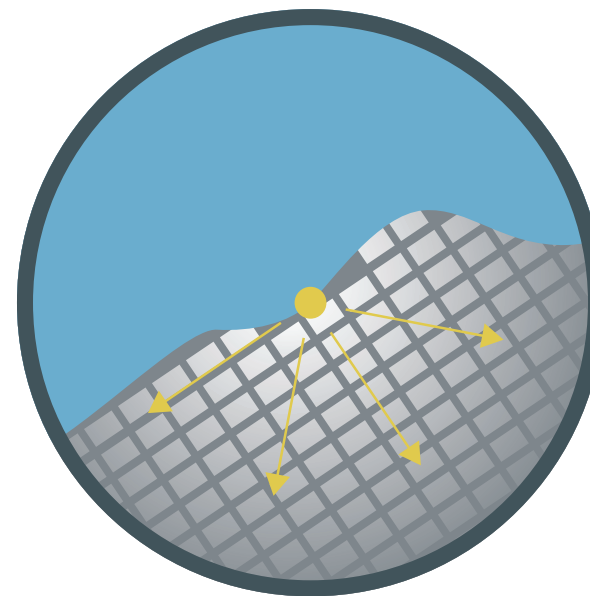
I boken *Norsk Byhistorie – Urbanisering gjennom 1300 år* (2006) diskuterer Knut Helle definisjonen av en by. Den tyske kulturgeografen Walther Christaller mente i 1933 at sentralitet var et grunnleggende bykriterium, og særlig økonomisk sentralitet som forutsetning for bydannelse.¹ Dette har siden blitt utviklet og nyansert, men sentralitet er likevel førende for diskusjonen om bydannelse. Når Knut Helle definerer bydannelser, gjør han de gjennom fire hovedaspekter; økonomisk sentralsted, styringssentrum, sentrum for religiøs kultus og alminnelig kulturell sentralfunksjon.² Byer er gjerne definert ved to eller flere av disse aspektene, mens landsbyer bare er definert ved ett.

De eldste bysamfunnene vi vet om stammer fra elvekulturene i Mesopotamia, Egypt, India og Kina for 5-6000 år siden.³ De hadde et såpass sofistikert landbruk at man fikk

overskudd til spesialister, som kunne bedrive andre ting enn matproduksjon. De samlet seg i byer, spesialistene fungerte best i nær kontakt med hverandre. Fra byene styrte spesialistene landet, og utviklet andre funksjoner av betydning for omlandet.

Bydannelsene i Norge er yngre historisk sett, men de er et resultat av tilsvarende prosesser. Fra og med 600-tallet ble det anlagt større og mindre bysamfunn og markedsplasser, kalt emporier, langs kysten.⁴ Et fåtall var permanente, de fleste var sesongbaserte. Disse drev handel, i et nettverk med andre handelssteder og byer i Europa, og tilknytningen til havet var premissgivende for etableringen av emporiene. Noen utviklet seg videre gjennom vikingtiden, og sementerte seg som kaupanger. Kaupangen i Larvik hadde på 800-tallet noen hundre innbyggere, som var mye for et tettsted i Norge på den tiden.⁵

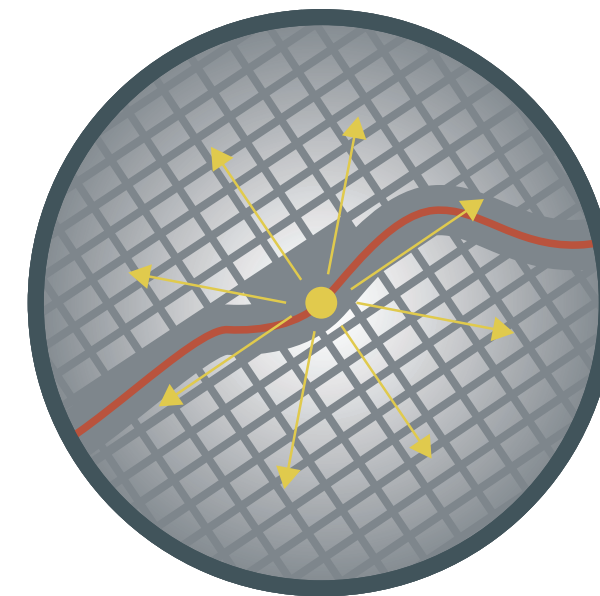
Viktige byer som Oslo, Bergen og Trondheim vokste frem i middelalderen, med mer tyngde på sentralitet i andre felt enn økonomi. Særlig kirken gjorde seg gjeldende som en sentralitet, men disse byene hadde flere aspekter ved seg, som både handel og styringssentrum.⁶ Byer som Hamar ble opprettet for å ha makt over Opplandsregionene, og hadde dermed administrative roller som hovedanliggende.

Sentrumsvekst ut fra havn som historisk grunnlag

Hovedpremisset for byutviklingen var tilgangen på havet og vannet. Infrastrukturen foregikk over havet, og varer, folk og kultur var avhengig av nærhet til havnen. Noen unntak var bergstedene som Røros og Kongsberg, som hadde gruvedrift som hovedanliggende, men den naturmessige forankringen var absolutt, om det var en gruve eller en havn.

Utviklingen av byene førte til tettbygde områder sentrert rundt havnebebyggelsen, eller handelsrutene. Sentralfunksjonene lå geografisk nært hverandre, og også nær den øvrige

Sentrumsvekst ut fra handelsvei som historisk grunnlag

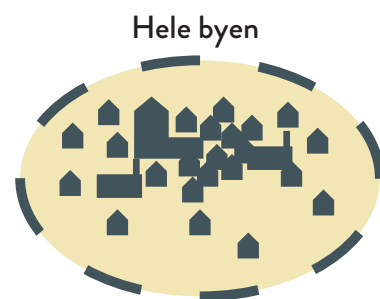
infrastrukturen. Beboernes fremkomstmiddel var føttene, og folk måtte derfor bo i gangavstand til arbeidsplassen. Slike forhold ga de gamle byene deres størrelse. Når man hadde bygd ut i en viss distanse fra arbeidsplassene og havet, måtte en fortette for å kunne håndtere befolkningsveksten.

Dette la grunnlaget for en sentrumstypologi. Behov for å bo tett på arbeidsplassene, gjorde at man fortettet nært byens fremvekstpunkt. Gamle bygninger, fra en tid hvor befolkningen var lavere, måtte rives til fordel for en høyere tetthet. Stegvis fortettinger basert på en eksisterende

struktur og nye behov, gjorde at byen dynamisk vokste frem gjennom mange små steg.

Slik byene og arbeidsstedene fikk sin plassering ut fra det gitte naturgrunnlaget, tror jeg at forretninger også ble plassert med byen som grunnlag. Handelsvirksomhet fungerer best der folk ferdes, og veien mellom arbeid og hjem var et åpenbart godt sted å drive forretning. Serveringssteder likedan, de ble lagt der folk ferdes, det vil si i bystrukturen. Sentrumstypologien la til rette for dette, med næring i første etasje, og boliger i etasjene over – noe som tilrettela for både en befolkningstetthet og for næring i tilknytning til sentrum. Første etasje var det åpenbare valget for næring, praktisk for varelevering og gunstig for kundegrunnlaget ved å være på gateplan.

For å oppsummere byveksten, ser vi at det naturgitte grunnlaget er essensielt i tilveksten av byer. Fotgjengeren

Den historiske byen huset arbeidsplasser, næring og bolig.

legger premisser for byens dimensjon, tilgjengelighet til arbeid til fots er førende. Næring og handel underordner seg dette systemet, og legger seg der folk flest ferdes.

BILISMENS PÅVIRKNING

Da personbilen ble frigjort i 1960, som den siste rasjonerte varen etter krigen, markerte det et skille i byutviklingen; bilismen.⁷ Motorisert ferdsel på land, gjennom privatbilismen og varetransport med lastebiler starter et paradigmeskifte forbundet med hvordan byene brukes.

Privatbilismens fremvekst øker radiusen på hvor spredt folk kan bo fra det naturgitte grunnlaget. Å bo i by er ikke lengre nødvendig for å arbeide i by, og den store veksten skjer utenfor den historiske bykjernen. Bilen betydde frihet, frihet fra trangbodde kår med dårlig luft og lite plass, og frihet til å bo i nærheten av uberørt natur og i områder med frisk luft. I tillegg løste bilen plassproblemer i sentrum, og utbygging utenfor sentrum ble sett på som en nødvendig måte å løse byens problemer på.⁸

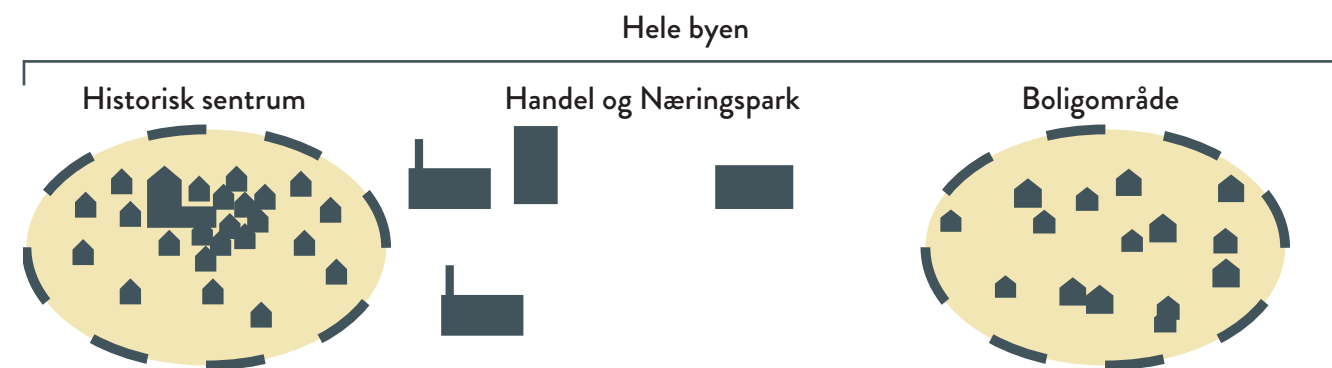
Dette muliggjorde også at arbeidsplassene kunne flytte på seg. Sonedelingen som oppstod, hvor soner med ulik form og funksjon i større grad ble formen på byen, brøt opp den tradisjonelle byformen.⁹ Ettersom folk ikke lenger trengte å

gå til arbeidsplassene, var ikke det historiske sentrum lenger det åpenbare valget for hvor man skulle legge arbeidsplassen. Industri og kontorvirksomhet kunne flyttes ut fra sentrum hvor man kunne bygge så mye parkeringsplasser man ønsket, uten plassbegrensninger. Teknologiske fremskritt forbundet med bygningskonstruksjoner, som for eksempel bruk av stålskjelett, muliggjorde også større bygningsvolumer – noe som igjen ga mer frihet til utforming. I seg selv innebar de store volumene gjerne at man fristilte den nye bebyggelsen fra et tettere historiske bysentrum. I mange tilfeller, ble industrien også flyttet til andre byer rundt om i verden på grunn av en mer globalisert verden.

Lastebilene flyttet infrastrukturen ut fra havn og jernbane, noe som videre frigjorde arbeidsplassene fra den historiske

byen, tilpasset det naturgitte grunnlaget. Byenes radius, ble mye større i løpet av ganske kort tid.

Følgelig mener jeg at handelen fortsatt ønsket å være der folk ferdes. Befolkningsveksten skjedde utenfor det historiske sentrum, arbeidsplassene dukket opp i egne soner fristilt det historiske sentrum, og dermed hadde færre mennesker behov for å reise inn til det som tidligere hadde vært sentrum. Desentraliseringen av bolig og arbeid svekket kundegrunnlaget for handelsnæringen; butikkene ble mindre viktige for dem som tilfeldigvis passerte sentrum. Det ble derimot høyere trykk på handelsstedene fra andre tilreisende, ettersom privatbilismen muliggjorde at folk som bodde utenfor byene lett kunne reise inn for å handle. Sentrumstypologien, som vokste frem med fotgjengere som

Motorisert ferdsel har økt avstanden man kan reise, og dermed har byens utstrekning økt. Avstanden mennesker er villige til å gå er derimot uendret, og dermed blir det historiske sentrum utilgjengelig for fotgjengere. Sentrum er blitt et sted mange ikke ferdes med mindre de har noe spesifikt å gjøre der.

dimensjonerende faktor, var ikke dimensjonert for å ta imot så mye biltrafikk, og straks ble det et problem med mangel på parkeringsplasser.

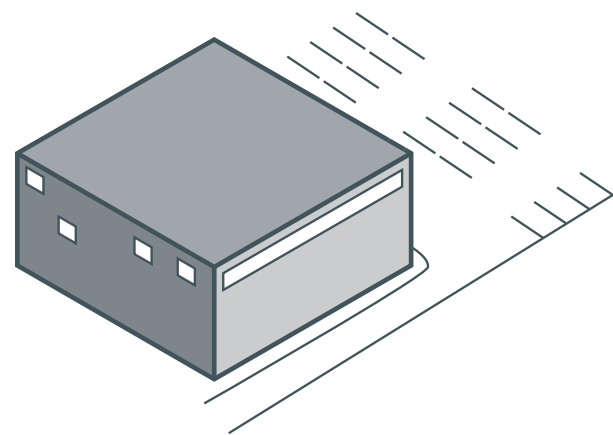
Kjøpesenterutviklingen ser jeg på som en respons på denne situasjonen, og nå ble handelen flyttet ut av bykjernen. Kjøpesentrene responderte på manglende parkering, minkende kundegrnlag fra passerende, og typologien kunne utnytte seg av de teknologiske fremskrittene forbundet med bygningskonstruksjoner, og mulighetene for å bygge større volum. Kundegrnlaget økte gjennom

Sentrumstypologien, som har en begrensning på parkering og store sammenhengende lokaler som kan brukes til handel.

privatbilismen ved å kunne fasilitere kunder i en radius større enn det folk kunne gå til fots. Økt strøm av kunder ga også økt omsetning, som sementerte kjøpesentertypologien som måten å drive handel på. Større volum betydde flere varer og lavere priser, og straks ble gamle bysentra – som tidligere var handelssenteret – utkonkurrert på pris, utvalg, tilgjengelighet og kundegrnlag.

Byens radius har økt med den nye fremkommeligheten, og plasseringen av institusjonene i byen har fulgt etter. Jeg mener mekanismene for byutvikling er de samme som da

Kjøpesentertypologien som kan fasilitere mange flere enn de som bor i gåavstand, gjennom parkering og store volum

de gamle byene vokste til; handel vil fortsatt være mellom der man bor og der man jobber, og arbeidsplassene nær infrastruktur. Men selv om avstanden befolkningen er villige til å reise øker, øker ikke avstanden folk er villige til å gå.

Med den endrede situasjonen som fulgte med motorisert ferdsel, er sentrum ikke lenger i gangavstand fra hjemmet – og det gjelder for store deler av befolkningen. Det historiske bysentrum og sentrumstypologien ble ikke bygget med adkomst fra bil som premiss; det har med andre ord blitt utilgjengelig for store deler av befolkningen, ledsaget av det uendelig mye mer tilgjengelige kjøpesenteret.

TREKKREFTER

Det historiske sentrum har gått fra å omfavne hele byen, og dermed være stedet hvor folk levde sine liv, til å være et sted som inngår i en større bysammenheng man drar til for å fylle konkrete behov. Det er lenger unna der mange jobber og handler, og har dermed blitt til et sted man drar TIL og ikke GJENNOM eller er I.

Så hva trekker folk TIL det historiske sentrum? Jeg vil se til Jan Gehl, som diskuterer hvorfor mennesker bruker byrom. Jeg har valgt å trekke frem Gehl, for å undersøke hvilke unike kvaliteter i historiske bysentrum som kan trekke folk dit,

istedenfor til kjøpesenter. Begrepet kvalitet beskriver hvor godt byrommet oppleves av menneskene som befinner seg der, og inneholder blant annet estetikk, støy, komfort og byliv.

Jan Gehl diskuterer bruk av offentlige byrom i boken Livet Mellom Husene (2003) og kategoriserer bruk av offentlige rom gjennom tre kategorier.¹⁰ Nødvendige aktiviteter er ting man må gjøre uansett, som for eksempel handel, jobb, ærender etc., mens valgfrie aktiviteter er handlinger man gjør om man har lyst til det. Sosiale aktiviteter er de aktiviteter som spontant oppstår i møte med folk, og som på mange

	Kvaliteten på fysiske miljø	
	Dårlig	God
Nødvendige aktiviteter	●	●
Valgfrie aktiviteter	•	●●●
Sosiale aktiviteter	•	●

Jan Gehls modell over de tre forskjellige aktivitetene i offentlige rom, og hvordan de avhenger av kvaliteten på de offentlige rommene.

måter kan sees som resultatet av nødvendige og valgfrie aktiviteter. Videre diskuterer Gehl viktigheten av kvaliteten på det fysiske miljøet for at aktiviteter skal oppstå, hvor valgfrie aktiviteter er svært avhengig av gode fysiske miljø. Selv om nødvendige aktiviteter ikke er særlig avhengige av kvaliteten på byrom, fører høy kvalitet på byrommene til at man bruker mer tid på aktivitetene, som øker sannsynligheten for at sosiale aktiviteter kan oppstå. Og sosiale aktiviteter i seg selv, er en stor faktor i kvalitetene på fysiske miljø, hvor forekomst av sosiale aktiviteter øker kvaliteten på det fysiske miljøet. Gode fysiske miljø er dermed en selvforsterkende prosess; gode byrom gjør at folk blir værende lengre, slik at de kan møte og samhandle med andre, som igjen trekker mer folk.

Utviklingen av byene har ført til at flere av de nødvendige aktivitetene har blitt flyttet ut av sentrum. Det har også ført til at få mennesker bor i sentrum, og dermed ikke lenger bruker byen av nødvendighet i sin hverdag.

Dagens situasjon blir godt poengtert i NIBR-Rapporten *Vitalisering av sentrum* (2018) som i innledningen diskuterer dilemmaet sentrumsdød. Forfatterne peker på netthandel og kjøpesenterutviklingen som viktige grunner for sentrumsdød.¹¹ På tross av andre program i sentrum, fører særlig fraværet av handel i sentrum til et fravær av folk i det offentlige rom.

NØDVENDIGE AKTIVITETER

En nærliggende respons på sentrumsdøden kan være å øke antallet nødvendige aktiviteter i sentrum. Ved å øke handelen og antall arbeidsplasser i sentrum vil man trekke mennesker til byen, og ved en økt boligbygging i sentrum øker man antallet som har sentrum som rammen for sine liv, og dermed ferdes i sentrum av nødvendighet. Men å øke nødvendige aktiviteter i sentrum vil medføre inngrep i den historiske byen, som høyere tetthet av boliger og inngrep for å fasilitere for handel. Inngrep som fasilitere for handel kan være etablering av større lokaler som kan konkurrere med kjøpesentrene, eller bedre parkering for å sikre økt tilgjengelighet.

Jeg mener at resultatet av slike inngrep, vil gå på direkte bekostning av kvalitetene til det fysiske miljøet. Bygging i høyden, for å oppnå tetthet, forringer det estetiske særpreget av det historiske sentrum, og fratrar lyskvaliteter fra offentlige rom. Bygging i sentrum er selvfølgelig ikke alltid av lav kvalitet, men bygging med intensjon om høy utnyttelse og tetthet vil fort medføre dimensjoner på bygninger byen i liten grad takler. Dette er noe NIBRs rapport også tar opp;¹² her understreker man at moderne utvikling ofte fører til at steder særpreget vannes ut, og blir generiske; de kunne ha vært hvor som helst. Rapporten går ikke inn på konsekvensene av å vanne ut særpreget, men beskriver fenomenet som relevant

i byers profilering og omdømmebygging. Jeg mener det er en selvfølge at en bys profilering er en sterk trekraft, både for å trekke folk internt i byen og for å trekke folk gjennom turisme.

Og hvor mye mer byliv disse tettbygde boligene egentlig fører til er diskutabelt. Den fortettende boligbyggingen fylles i stor grad av “det grå gullet”¹³ som er en pengesterk besteforeldregenerasjon som i kombinasjon med utenlandsreiser og fritidsboliger søker byliv, og kjøper disse sentrumsboligene. Det stammer fra et investeringsbehov, hvor prisvekst på bolig er en god investering inn mot fremtiden. Dette fører til at yngre og barnefamilier heller inntar eneboligområder lengre unna knutepunkt, grunnet alt for dyre, små og lite fleksible sentrumsboliger med mangel på grøntområder rundt.

NIBRs rapport stiller spørsmål ved om byer er aldersvennlige,¹⁴ altså at byene er attraktive for barn, unge og gamle. Et begrenset tilbud i byen kan fremstå som lite attraktivt å oppsøke eller bosette seg i. Boligbyggingen, slik den foregår i dag, øker aktiviteten på premissene til en snever gruppe, og vil dermed ikke kunne utnytte bredden av befolkningen i sitt byliv. Dette vil svekke byens attraktivitet for andre grupper.

Inngrepene som vil øke handelen endrer særlig på gaterommene mellom bygninger. For å konkurrere med kjøpesentre, må tilgjengeligheten være like god, og da er særlig parkeringsplasser et dilemma. I et historisk sentrum, med fotgjengeren som premissgiver, er det ingen naturlig plass for parkeringsplasser. Parkeringsplasser vil dermed gå på bekostning av offentlige plassdannelser – eller det må bygges parkeringshus. Uansett løsning, fører også denne trafikken inn mot sentrum til en økt trafikkbelastning på gatenettet, som igjen øker støynivået og gir farlige trafikkoverganger. Slike endringer går direkte på bekostning av kvaliteten i uterommene; selve premissgiveren for at mennesker skal oppsøke byen som et godt sted å være.

Tilgjengeligheten og komforten i kjøpesenter, ved å kunne handle rett ved der du har parkert i klimatiserte lokaler, må enten kopieres gjennom bygging av kjøpesenter i sentrum, eller ved økt gateparkering. Jeg mener begge disse strategiene er problematiske. Kjøpesenterbygging fører i liten grad til aktivitet ut i det offentlige rom, og holder heller aktiviteten inne i senteret. For å bruke byen, må man forlate komforten i de klimatiserte lokalene, som er nøyaktig det dilemmaet kjøpesenteret prøver å motvirke.

Når det kommer til parkering i gata, har ikke gata like stor kapasitet som kjøpesenter ift. parkering, og blir dermed fort utkonkurrert av senterne i kundemasse. Videre, må butikkene i sentrumstypologien konkurrere med størrelsen på butikkene i kjøpesentertypologien. Å fasilitere for dette i sentrumstypologien, kan fort medføre dyre inngrep som er forringende på byens særpreg.

Alle disse inngrepene forringer kvalitetene forbundet med å ferdes i sentrum som fotgjenger, og dermed gjør de det mindre attraktivt å oppsøke byen som et sted for valgfrie aktiviteter. Da er bylivet prisgitt at det er mer attraktivt for handel enn kjøpesentrene, noe som er lite trolig gitt tidligere nevnte rammer i det historiske sentrum, sammenlignet med fordelene med kjøpesenter og netthandel. Boligbyggingen i sentrum vil skape byliv, men for en mer snever gruppe, og heller ekskludere deler av byen fra å oppsøke sentrum ved det forringede særpreget.

FOTGJENGERENS BY

Men, ovenfornevnte problemer sier på ingen måte at det ikke er handel eller boliger i fremtidens sentrum. Som tidligere nevnt, fører økt bruk av byen til mer sosiale aktiviteter, som videre oppleves som et kvalitetsløft av byrommene. Dermed fører en økning av nødvendige aktiviteter gjennom handel og

boligbygging til en mer attraktiv by. Det vil igjen føre til et større kundegrunnlag for handel i sentrum, ikke på grunn av at det er det beste stedet for handel, men heller som en følge av at byen kan romme en større brukergruppe – en gruppe mennesker som uansett ferdes i byen, av nødvendige eller valgfrie grunner.

Kvalitetene i det historiske sentrum ligger i dens tilrettelegging for fotgjengeren, som dimensjonerende faktor. Å vandre rundt i sentrum skal være en opplevelse man vil oppsøke, med gode uterom og stor grad av særpreg overlevert fra det historiske grunnlaget. Derfor må en videre utvikling av byene ha kvaliteter på fotgjengerens premisser som hovedprioritet.

Premisset for en god sentrumsutvikling er at enhver økning av nødvendige aktiviteter ikke kan forringe de konkrete og fysiske kvalitetene i bymiljøet. Et enøyd fokus på å bygge boliger og tilrettelegge for handel vil ødelegge sentrums mulighet til å bli et sted folk valgfritt oppsøker, og dermed vil det føre til mindre bruk av sentrum.

NOTER

- 1: Helle, Knut. s. 12
- 2: Helle, Knut. s. 13
- 3: Helle, Knut. s. 23
- 4: Helle, Knut. s. 26
- 5: Gansum, Eliassen og Brendalsmo. s. 72
- 6: Helle, Knut. s. 43
- 7: Stugu, Ola Svein s.443
- 8: Stugu, Ola Svein s. 455
- 9: Stugu, Ola Svein s. 448
- 10: Gehl, Jan. s. 9
- 11: Skogheim, Ruud. s. 8
- 12: Skogheim, Ruud. s. 8
- 13: Ellefsen, Ellefsen. s. 208
- 14: Skogheim, Ruud. s. 8

KILDER

Helle, Knut, Stugu, Ola Svein. *Norsk Byhistorie : Urbanisering Gjennom 1300 År*. Oslo: Pax, 2006.

Gansum, Terje, Finn-Einar Eliassen, og Jan Brendalsmo. *Den Urbane Underskog : Strandsteder, Utnvekslingssteder Og Småbyer I Vikingtid, Middelalder Og Tidlig Nytid*. Oslo: Novus forl., 2009.

Gehl, Jan. *Livet Mellem Husene*. København: Arkitektens Forlag, 1971, 5. utgave 2003.

Skogheim, Ragnhild, Marit Ekne Ruud, og Nibr By- og regionforskningsinstituttet. *Vitalisering Av Sentrum : Eksempler Fra Byene Bodø, Drammen, Fredrikstad Og Tromsø*. Nibr-Rapport (Oslo : 2002- : Trykt Utg.). Vol. 2018:1, Oslo: NIBR, 2018.

Halvor Weider, Ellefsen, and Ellefsen Karl Otto. "Med Altoverskyggende Mål Om Bymessighet." *Nytt norsk tidsskrift*, no. 3 (2020): 200-12. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2020-03-02>

VEIEN VIDERE FRA ESSAYET

Essayet på de forrige sidene, *Fortidens bys fremtid* tar for seg historiske bysentrums rolle i den moderne byen. Konklusjonen av essayet, er at historiske byer er utviklet med fotgjengeren som premiss, og må utvikles med tanke på det samme premisset for å kunne konkurrere med kjøpesenterutviklingen.

Der essayet slutter, starter spørsmålene om hva som er kvaliteter på fotgjengerens premisser. I essayet, sier jeg at kvalitet i byrom inneholder blant annet estetikk, støy, komfort og byliv, men jeg foreslår aldri tiltak. Kvalitet på byrom er sammensatt; det er jo nettopp dette jeg har viet en masteroppgave til å undersøke.

Derfor ønsker jeg videre i dette kapittelet å fokusere på planer for fortetting, og se hvordan dette forholder, eller bryter med det historiske særpreget. Jeg gjør dette for å kunne definere kvalitet i byrommene opp mot eksisterende kvaliteter, slik at vi enklere kan bedømme konsekvensene av inngrep. Ved å vurdere planlagte inngrep, kan vi få innspill på problemstillinger som er stedsspesifikke, og se hvilke aspekter av forslagene som fungerer godt og hvilke som fungerer dårlig.

FORTETTING OG SÆRPREG BODØSPESIFIKT

Hvordan foregår fortetting i Bodø sentrum, i forhold til byens særpreg?

Jeg vil ta for meg Bodø Sentrums rolle i fremtidens Bodø, i forhold til særpreg, fortetting og bruk av byen.

HISTORISKE BODØ SENTRUM

I essayet "Fortidens Bys Fremtid" på starten av kapitlet, går jeg gjennom byutviklingen gjennom historien, og ser på hvordan dette har endret seg siden vi begynte å reise med bil. Der tar jeg opp en deling av hele byen inn i det historiske sentrum, handel og næringsparker og boligområder. I Bodø er det City Nord som blir næringsparken, og bydelene rundt boligområder.

Essayet tar opp hvordan vi skal la disse historiske sentra utvikle seg, og der konkluderer jeg med at sentra må vokse på en måte som bevarer det historiske særpreget, for at sentrum skal bli et godt sted man har lyst til å reise til. Samtidig, vil boligbygging og etablering av arbeidsplasser og handel føre til mer aktivitet. Hvordan har man jobbet med dette i Bodø sentrum? Har man balansert fortetting og særpreg?

Torggata, med rådhuset i enden.

City Nord. Foto: iGive

Bodøsjøen bydel. Foto: GJ Bygg

Historisk sentrum

Handel og Næringspark

Boligområde

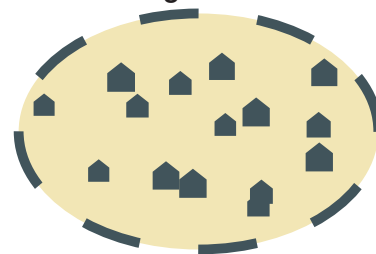

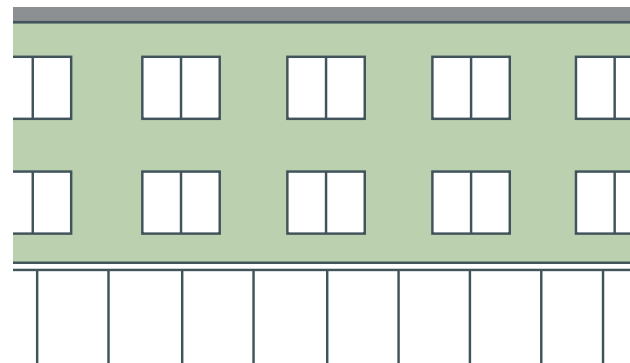
Foto: Bodø Byplan

SÆRPREG

For å se hvordan byen har bevart særpreg i møte med moderne utvikling, må vi først forstå byens særpreg. Her presenterer jeg det jeg ser på som byens særpreg:

Bodø ble bombet ned under krigen, og gjenreisningen av byen har satt sitt preg på byen. Gjenreisningen var sentralt styrt, og alle nye bygninger måtte godkjennes av staten før de kunne oppføres. Arkitektene bak denne arkitekturen var opptatt av gode, lyse og hensiktsmessige hus for alle, og materialknappheten måtte virke inn på utformingen av husene. Det skulle ikke være store variasjoner innenfor utforming og detaljering. (Hage, s 148.)

Byplanen for den gjenreiste byen satte høydene til 3 etasjer i byen, og maks 4 etasjer nede ved havna. Denne strenge

Enkelt uttrykk og materialknapphet var styrende for gjenreisningen

føringen på høyder, i kombinasjon med detaljstyringen av byens bygninger, førte til en by med stor grad av helhet, hvor gjenreisningsstilen var dominerende.

Videre, var byplanen opptatt av lys i byrommene. Brede gater, med lav bebyggelse skulle skape lyse og gode byrom i byen.

I tillegg, er Bodøs tilknytting til naturen noe unikt. En by ute i havgapet, omringet av vakker nordnorsk natur, noe mange andre byer drømmer om. Dette vises godt hvis man vandrer ut på moloen i Bodø, folk trekkes mot naturen, og det å ha det så nært på byen er noe unikt. Gjenreisningsplanen for byen var opptatt av naturen, og siktlinjer mot fondmotiv var sentral i byens nye plan.

Kilde: HAGE, INGEBJØRG. *Som fugl fønix av asken?: gjenreisningshus i Nord-Troms og Finnmark*. Oslo: Ad Notam Gyldendal 1999

Lys i gata var viktig for gjenreisningen. Bygningene fikk være 3 etasjer i byen og 4 ned mot havna.

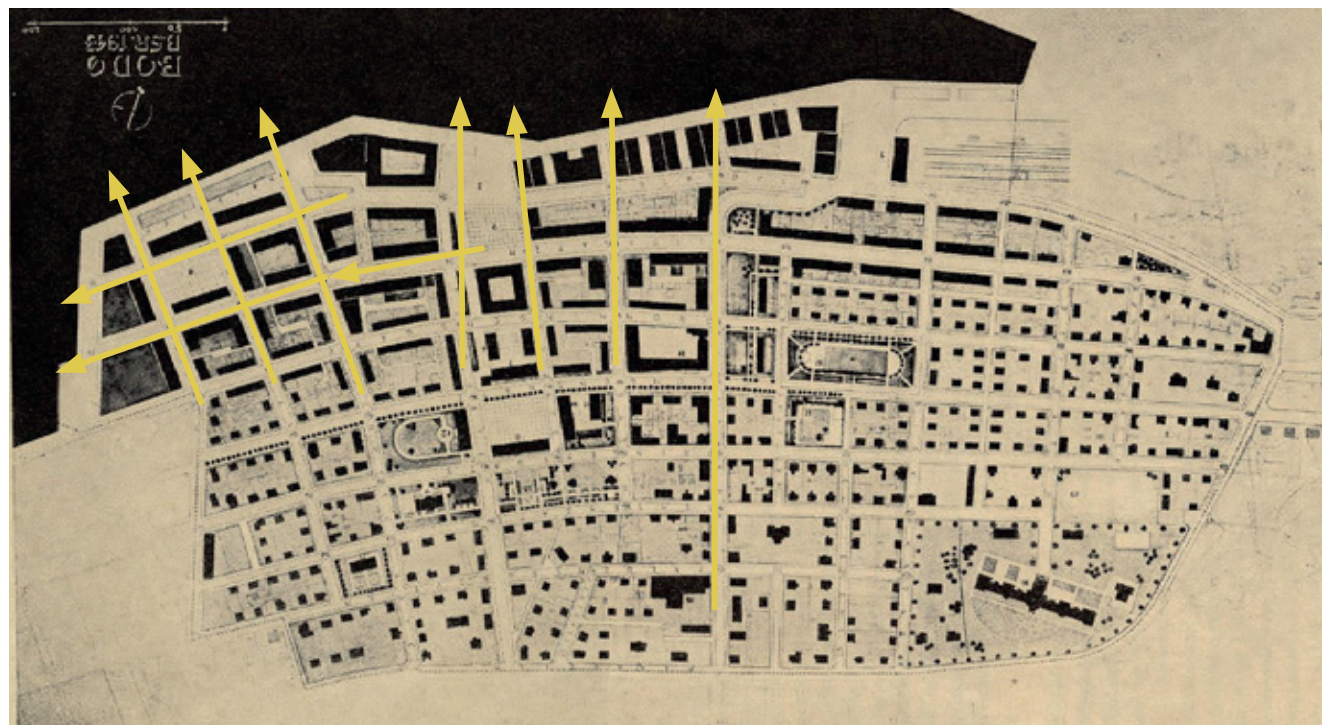
Bodøs beliggenhet i naturen er spektakulær, og en stor del av det særegne ved byen. Den gjenreiste byen tok hensyn til dette i stor grad ved å legge siktlinjer mot vakre motiv i naturen. Foto: Wikimedia bruker Kefi

Siktlinjer: Siktlinjene som var førende i gjenreisningen av byen, har i stor grad blitt ivarettatt, særlig vest i byen.

Siktlinjene fungerer både som en måte å orientere seg på, og som noe vakkert å se på. Bodøs plassering med vakker natur rundt er en stor del av særegenheten i byen, og dermed er det naturlig å kunne se denne naturen fra byen. På grunn av terrenget, hvor terrenget stiger fra kysten, er siktlinjene mot nord mest aktuelle for opplevelsen fra byen.

Siktlinjene fra gjenreisningen ble opprettholdt gjennom reguleringen, som hadde en makshøyde på 4 etasjer ned mot havet. På grunn av terrenget, ville man kunne se over disse bygningene når man var inne i byen. Nyere bebyggelse i øst er høyere enn det som var regulert i gjenreisningen, og dermed er flere av siktlinjene brutt.

Vestover har Glasshuset brutt siktlinjen, men utover dette er siktlinjer vestover bevart.

Kristofer Langes plan utviklet av BSR for gjenreisningen. Siktlinjene her vist med piler. Foto: UrbanLink 2016

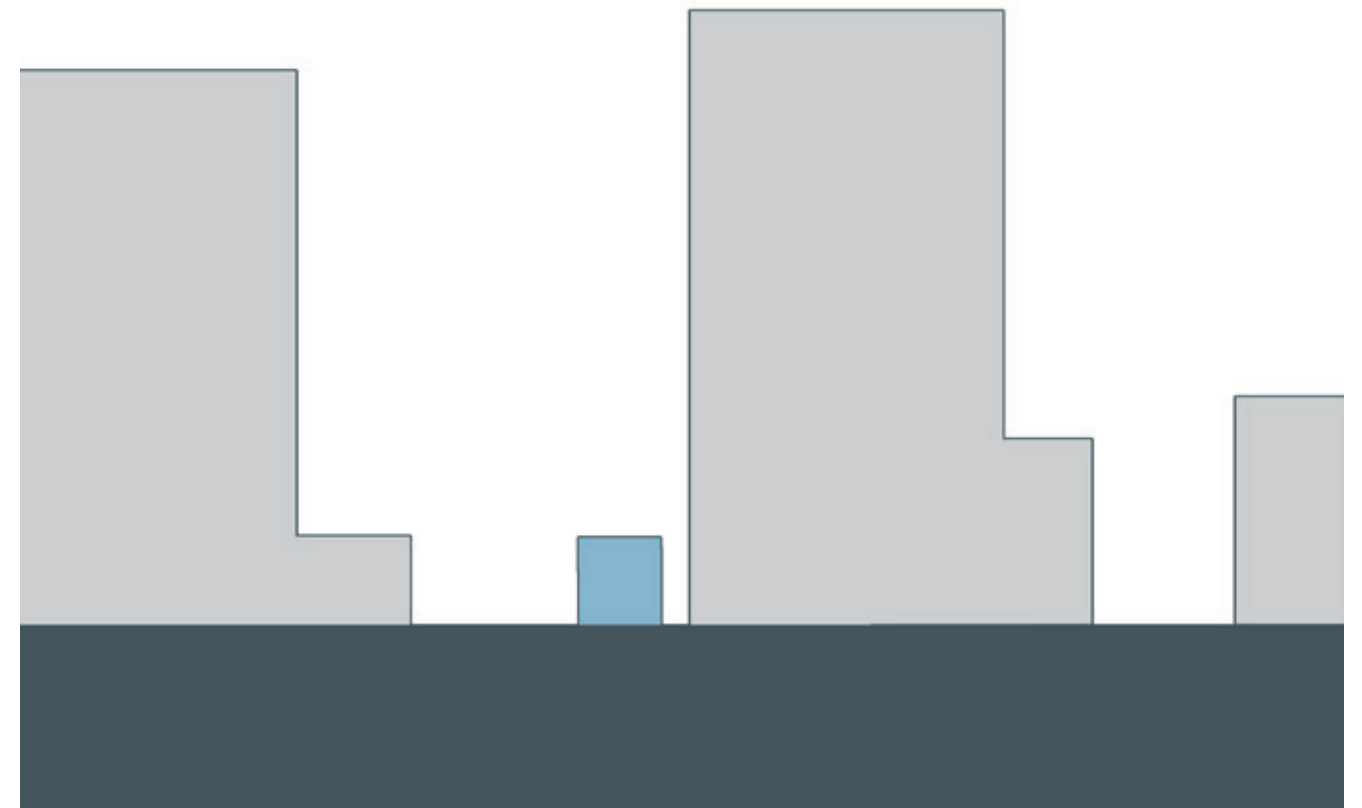

Dagens situasjon. Glasshuset og siktlinjene mot nord øst for Glasshuset har blitt bygd igjen siden gjenreisningen.

Molveien, bilde tatt østover.

GJENREISNING I 2021

Konseptpriss, over situasjonen. Tegningen er ikke i skala.

Når helheten blir brutt, oppleves bygninger fra den opprinnelige gatestrukturen som enkeltobjekt, selv om de ved bygging var sett på som en helhetlig struktur. Dette er et dilemma ved fortetting, hvor nybygg kan frata kvaliteter fra det eksisterende ved å ikke forholde seg til særpreget, og dermed svekke kvaliteten av byrommet.

I Norconsults kulturminnefaglige rapport om Storgata fra 2014, konkluderer de med at det i hovedsak er bygningene i forhold til hverandre, og helheten de danner, som er verdt å verne. I gater som Dronningens Gate, er det fremdeles en del gjenreisningsbygg, men de oppleves ikke i like stor grad som

noe særegent, fordi de oppleves som enkeltbygg og ikke en helhetlig struktur.

I bildene på denne siden, ser man hvordan gjenreisningen i Dronningens gate nå fremstår. Helheten i gjenreisningen er brutt, og bygningene må stå på egne ben som vakre bygninger. I mange av tilfellene, er det nå de gamle gjenreisningsbygningene som ikke passer inn, og det er de som bryter med den nye helheten der de står.

Det er Storgata i Bodø, øst for Glasshuset, som har størst grad av helhet i gjenreisningsstilen.

Over: Nybygg innenfor samme struktur som historisk bebyggelse gjør det vanskelig å oppleve de historiske bygningers kvaliteter.

T.v.: Den lave trebygningen i Dronningens gate er bygningen som ikke passer inn i området med mye moderne utvikling.

Professor Schyttes gate 2A. Selv om bygningen ikke er oppført i karakteristisk gjenreisningsstil, har den store likhetstrekk. Jeg mener bygningen har egne kvaliteter og særegenheter som gjør at den klarer seg som enkeltobjekt når gjenreisningskonteksten blir svekket.

TETTHET OG SÆRPREG: STORGATA

Storgata i Bodø er det området med mest fremtredende særpreg fra gjenreisningen. Gata har et helhetlig utseende i gjenreisningsstil, med noen fåtall bygninger i andre stiler. Gjenreisningen i Storgata er en bebyggelse som er sterkt vernet, og har nasjonal verneverdi, det vil si at Norge som land ser viktigheten i disse bygningene som noe unikt.

Derfor får Storgata mye oppmerksomhet, og særlig Storgata øst for Glasshuset blir jobbet mye med av kommunen.

Bildet under viser Storgata på 60-tallet, før Glasshuset ble oppført. Lik byggehøyde, lik stil, men mangfold og variasjon i farger ga byen et sterkt særpreg.

Storgata før byggingen av Glasshuset. Det er et sterkt gjenreisningspreg på gata, med solfylte gater og fargerike fasader. Foto: Bodøleksikon

■ Storgata

1:1000

STORGATA I DAG

Storgata, på torget. Baldakiner, paviljonger og P-kjeller som ligger foran gjenreisningsbygningene gjør at man i mindre grad opplever gjenreisningspreget.

Storgata i øst, ved Anne Benonis Park. Den helhetlige høyden er videreført selv om flere av bygningene ikke er i gjenreisningsstil

Torvgata, som krysser torget, har etter min mening noen av bygningene i byen av høyest kvalitet som i stor grad beholder særpreget til byen

STORGATAPLANEN

Kommunen har laget en plan for hvordan Storgata skal utvikles. Den heter Storgataplanen, og baserer seg på en kulturminnefaglig rapport fra 2014 av Norconsult, et mulighetsstudie av UrbanLink i 2016 og en estetikkveileder fra 2017 av Norconsult. Planen tar for seg hvordan man kan bygge i Storgata, og fremdeles beholde særpreget til byen. Dette innebærer både å få inn flere boliger, men også å utvide lokalene i eksisterende bebyggelse slik at man kan få bedre lokaler.

Det er regulert til 5 etasjer, med 2 inntrukne etasjer, bortsett fra Sjøgata hvor det er tillatt med 6 etasjer. Planen konkluderer: *Fra gata vil bygningsmiljøet oppleves som autentisk siden ny bygningsmasse trappes opp bak eksisterende bygg. Ny bebyggelse vil synes fra gateplanet, men vil ikke dominere over eksisterende bebyggelse.* (Storgataplanen s. 42, 2018)

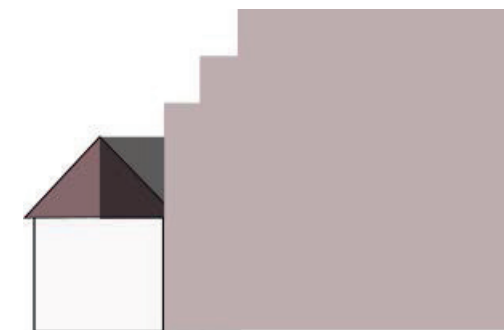
Jeg vil nå ta for meg denne planen, og mulighetsstudiet det er basert på, og vurdere om denne påstanden stemmer.

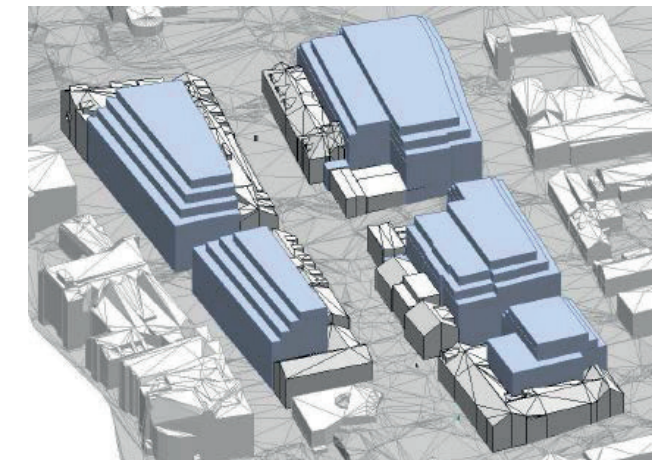
Bildet over viser forslaget: "Storgata østover fra øvre torv - utnyttelsesgrad høy 2" fra mulighetsstudien til Urban Link. Disse forslagene la grunnlaget for utarbeidingen av Storgataplanen. Det er ikke med videre i planen å kunne bygge over eksisterende bygninger. Foto: Mulighetsstudie 2016

■ Kvartal i Storgataplanen

1:1000

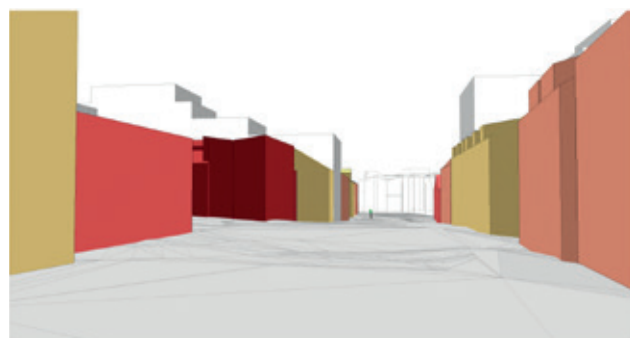
Nye bygninger kan ikke stikke over en 45-graders vinkel fra eksisterende bebyggelse. Foto: Storgataplanen

Makshøydene det er regulert for i kvartalene. Inntrukne etasjer som forholder seg til 45-graders vinkelen. Foto: Storgataplanen

ILLUSTRASJON FRA MULIGHETSSTUDIE

I perspektivene fra mulighetsstudiene er det flere perspektivtekniske feil. Skyggene på nye volum og eksisterende bebyggelse stemmer ikke overrens, og er til og med i motsatt retning i de fleste tilfeller. Det samme gjelder eksisterende bygninger også; solretningen gir lys på begge fasader som vender mot gata, og skyggesiden bytter fra vest til øst mellom perspektiv 1 og 2.

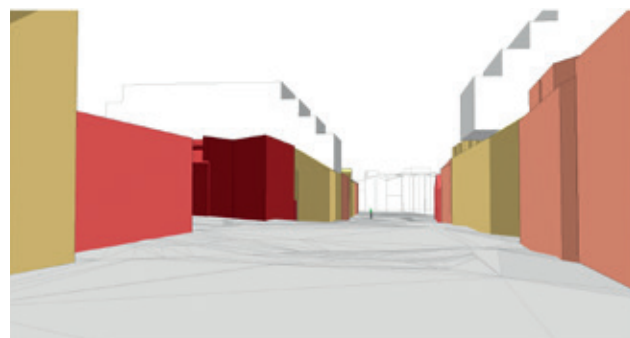

Perspektiv 1: Storgata vestover fra Bankplassen mot Glasshuset - utnyttelsesgrad høy

Perspektiv 2: Storgata østover fra øvre torv - utnyttelsesgrad høy

Fargene på eksisterende volum stammer fra verneklassen hver enkel bygning har, men det fører med seg at det trekker blikket vårt; både sterke farger og variasjon i farger trekker fokuset vårt mot eksisterende bebyggelse. I motsetning, er lyssiden på nye volum alltid mot kamera, med samme hvite farge som himmelen, som både tar mindre oppmerksomhet og får bygningene til å forsvinne mer, og virke mindre.

Perspektiv 1: Storgata vestover fra Bankplassen mot Glasshuset - utnyttelsesgrad høy 2

Perspektiv 2: Storgata østover fra øvre torv - utnyttelsesgrad høy 2

KORREKSJON AV MULIGHETSSTUDIE

I de korrigerte perspektivene under, har jeg gjort alt om til samme fargetone, slik at vi ser alle volum som visuelt likeverdig om det er gammelt eller nytt. Videre har jeg gjort at solen alltid kommer fra sør, slik at vi får et sammenligningsgrunnlag som er like skyggefylt om man ser fra øst eller vest. Dette gir et bedre grunnlag for å vurdere påstanden om at nybyggene ikke dominerer gjenreisningsuttrykket.

Perspektiv 1: Storgata vestover fra Bankplassen mot Glasshuset - utnyttelsesgrad høy

Perspektiv 2: Storgata østover fra øvre torv - utnyttelsesgrad høy

De korrigerte perspektivene viser at nybygg vil være veldig synlige i bybildet, mye på grunn av plassdannelser. Situasjonen hvor man står i gata og ser mot bygningene er bare en del av opplevelsen, hvor særlig opplevelsen av gjenreisningen fra Torget vil bli kraftig utfordret. Gustav Moe Gården, som er det fremste bygget til venstre på Perspektiv 2 har en høy verneverdi og ses på som gjenreisning av høy kvalitet, og dermed blir særlig utfordringen av denne problematisk.

Perspektiv 1: Storgata vestover fra Bankplassen mot Glasshuset - utnyttelsesgrad høy 2

Perspektiv 2: Storgata østover fra øvre torv - utnyttelsesgrad høy 2

KRITIKK AV STORGATAPLANEN

Grunnlaget fra mulighetsstudiet ble videreført til regulering, med unntak av mulighet for å kunne bygge over gjenreisningsbygningene, som ikke er mulig i Storgataplanen.

Når det kommer til innholdet i Storgataplanen, baserer den seg på snittet hvor nye bygninger må ligge under en 45 graders vinkel fra gesims. Dette er for å bevare særpreget. Diskusjonen rundt særpreg og tetthet burde etter min mening utelukkende handle om hvordan byen oppleves ved å være tilstede i byrom og da er ikke nødvendigvis snitt den beste måten å utforske dette på. Perspektiver derimot, er gode verktøy for å få et inntrykk av hvordan nybygg vil påvirke eksisterende bebyggelse.

Som modellfoto på høyre side viser, ser vi at en bebyggelse som ikke vises på bakkeplan i et vanlig gateløp blir dominerende ved en plassdannelse. I disse situasjonene er ikke nybygg underlagt eksisterende bebyggelse. Siden plassdannelser er

viktige offentlige rom, hvor folk gjerne oppholder seg over tid, er disse stedene blant de viktigste for å bedømme om områdets særpreg er bevart.

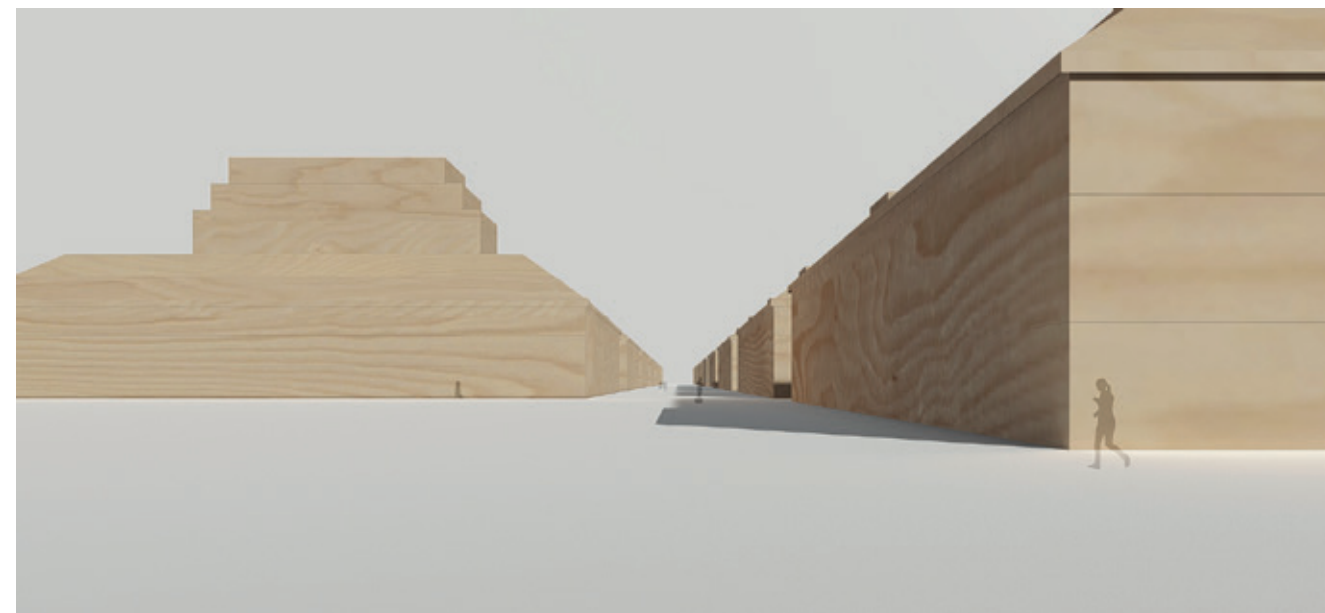
Snittet under viser hvordan bygninger som er høyere enn andre vises bedre jo større avstand man får til bygningene. Dette gjør at plassdannelser er avgjørende steder for å sikre særpreg, fordi bygningene som ligger inntil plassene lett kan bli dominert av andre bygninger.

Grunnet disse undersøkelsene, tror jeg ikke Storgataplanen i tilstrekkelig grad vil klare å holde på særpreget byen har i dag. Planen tar ikke nok innover seg situasjonen i Storgata, som en gate med torg, og tanken om tilbaketrekning blir uten effekt fra torget.

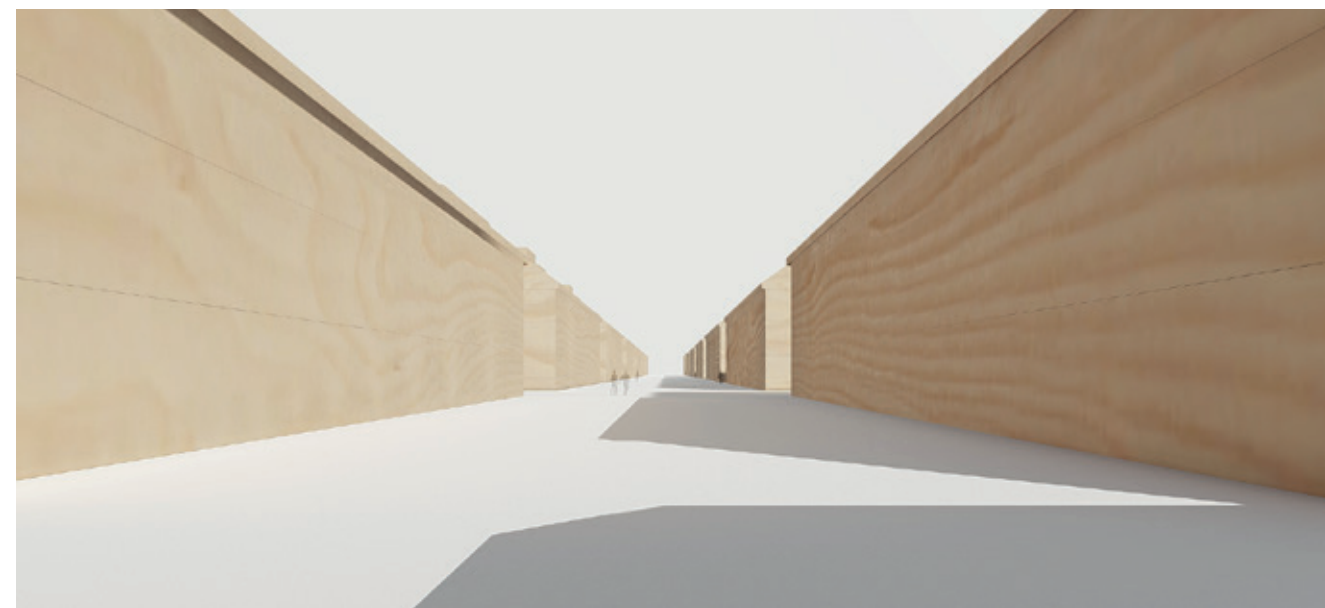
På neste side, skal vi få se et prosjekt som det jobbes med å utarbeide en detaljregulering for, innenfor denne planen, for å se hvordan bygninger kan bli innenfor planen.

Skjematisk fremstilling av torget i Bodø. Jo lengre unna lavere bebyggelse man går, jo mer ser man høyere bebyggelse.

Bakenforliggende, høyere bygninger blir dominerende i bybildet når man får avstand fra dem. Derfor er det særlig lett å miste særpreg i plassdannelser, som gjerne er de mest attraktive stedene i områder med særpreg.

Samme utnyttelse som er problematisk rundt plassdannelser kan være helt uproblematisk i gateløp.

Perspektiv fra nordvest. Ny bebyggelse vil trone over gjenreisningen. Illustrasjonen viser lys fra nord. Foto: LPO arkitekter

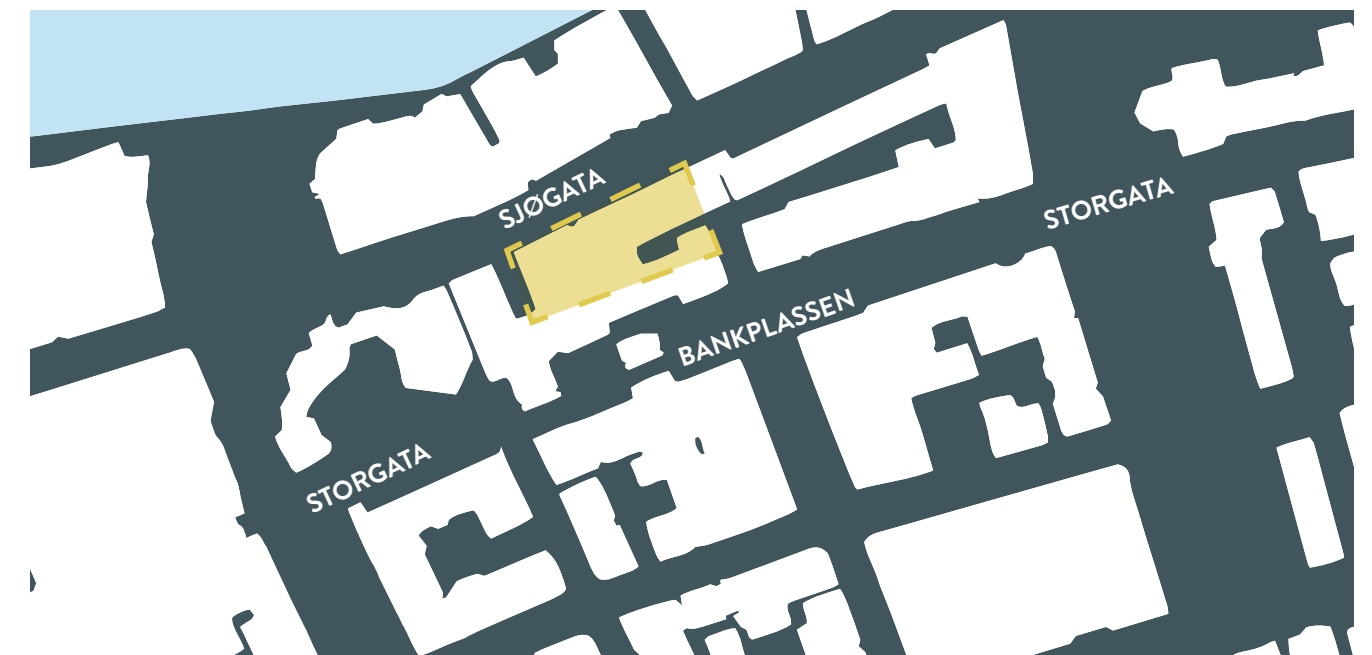
KVARTAL 10

Kvartal 10 er et prosjekt under prosjektering nå, som blir omfattet av Storgataplanen. Utkastet til oppstartsmøtet 29.05.2020 viser to punkthus, på en sokkel, mot Sjøgata. Punkthusene er høyere enn maks gesimshøyde fra Storgataplanen, men gjennomsnittshøyden mot Sjøgata er innenfor makshøyden. Kommunen konkluderer i oppstartsmøte at planarbeidet antas å kunne fremmes som ny detaljreguleringsplan. Dette er ikke bindende, men indikerer at dette er et sannsynlig prosjekt.

Illustrasjonen til venstre, som brukes for å visualisere prosjektet, viser en situasjon hvor solen kommer fra nord. Dette er mulig i Bodø, men misvisende for hvordan prosjektet vil oppleves. Bygningen er også den eneste med vindu, som vises som åpninger, som gjør at bygningen virker lettere enn de massive volumene rundt. I alle lanserte bilder om prosjektet mot Sjøgata, er bildene tatt svevende i lufta, høyere enn øyenivå. Jeg mener fortsatt at det kun er fra øyenivå vi fanger opplevelsen av byen for byborgerne, og dermed kan ikke påvirkningen av nye bygninger formidles gjennom slike illustrasjoner.

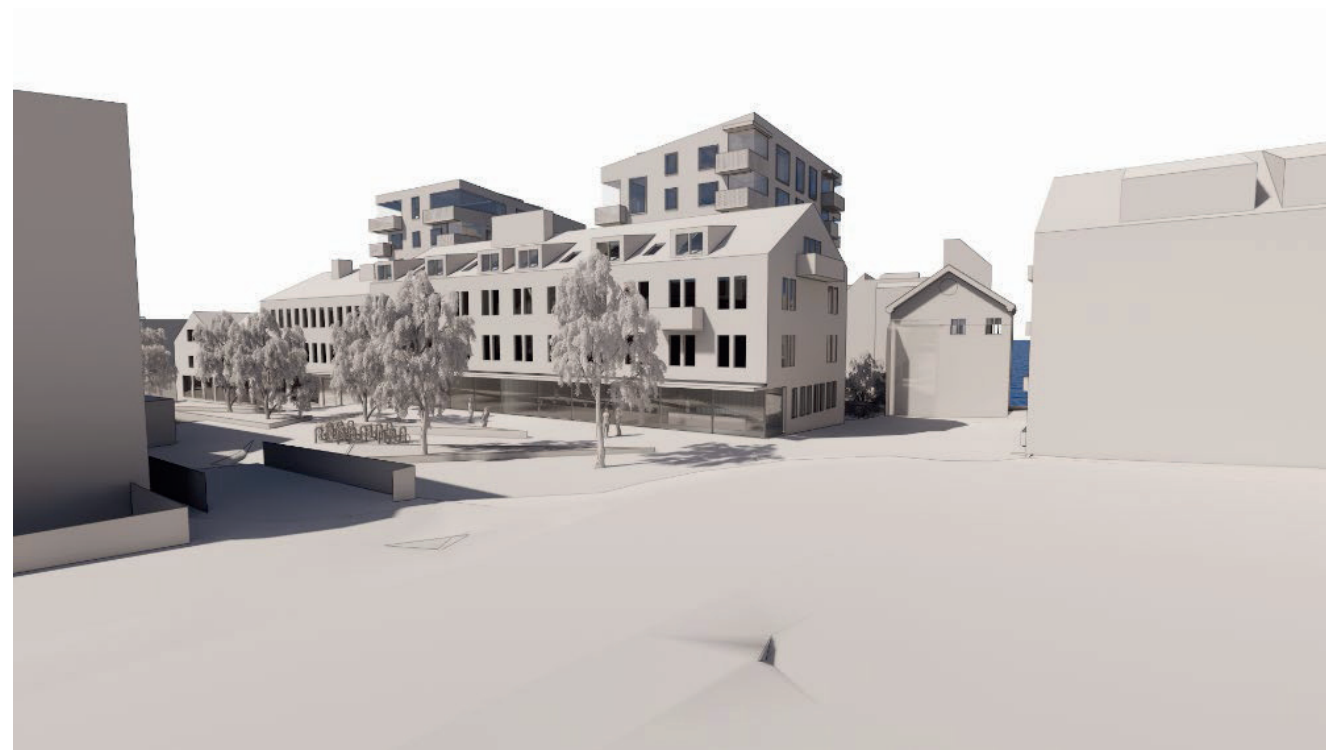
 Kvartal 10 prosjekt

1:1000

I illustrasjonene til høyre, har jeg skissert opp hvordan Kvartal 10 vil oppleves fra torget. Vi ser at prosjektet kommer enda dårligere ut enn forslaget om maks utnyttelse fra mulighetsstudien, i forhold til opplevelsen fra bakkeplan. Selv om bygningen, ved å grense mot Sjøgata, ikke vises så godt fra Storgata, er den fra Torget dominerende.

Jeg mener at dette prosjektet går mot kommunens intensjon om å bevare særpreget i Storgata. Særlig mangelen på avtrapping mot torget, gjør at særpreget vaskes tydelig ut. Ved å tillate bruk av gjennomsnittshøyde gesims, forsvinner hele intensjonen med at nye bygninger skal underordne seg eksisterende strukturer.

Bygningene er ikke dominerende fra Bankplassen, men er fremdeles godt synlig. Foto: LPO arkitekter

Fra Urban Links mulighetsstudie av Storgata, maks utnyttelse

Kvartal 10 av Corponor og LPO arkitekter, som kommunen i oppstartsmøte antar kan gjennomføres som reguleringsplan. Perspektivet viser bare Kvartal 10, og ikke de andre bygningene fra mulighetsstudien.

FORTETTING OG SÆRPREG FREMTID

Hvordan kan fortetting styrke særpreget i Bodø?

Jeg vil ta for meg kommunens intensjoner om fortetting, og se på hvordan dette kan gjøres med høy kvalitet

JUSTERING AV STORGATAPLANEN

Jeg foreslår å gjøre en justering av Storgataplanen, for å sørge for at særpreget i Storgata blir bevart. Jeg har 2 innvendinger, som jeg mener vil sørge for dette.

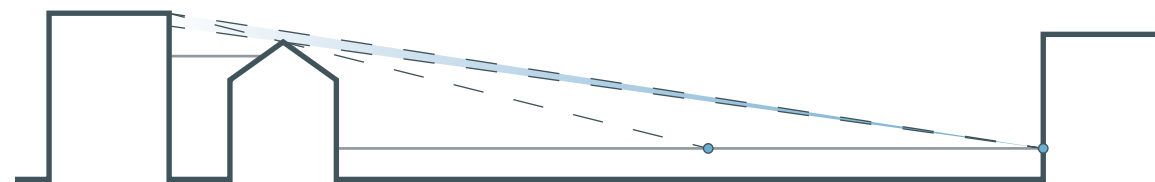
Den første innvendingen jeg har, er skroting av gjennomsnittshøyde som konsept i reguleringen. Gjennomsnittshøyde forteller ingenting om hvordan en bygning kommer til å bli opplevd når den står ferdig bygd, og muliggjør store sprang som kan svekke opplevelsen av særpreg. En regulering av høyder skal muliggjøre bygging, og samtidig beholde særpreget. Da må man ha en romslig regulering som gjør bygging attraktivt, men som er streng på å begrense inngrep som svekker særpreget.

Den andre innvendingen jeg har, er opplevde høyder fra torget. Ved å bare ta inn over seg et snitt mot Storgata, fanger Storgataplanen ikke opp opplevelsen av nybygg fra torget. Siden torget er et viktig offentlig byrom, hvor folk

blir å oppholde seg, vil en svekkelse av særpreget være særlig skadende her. Derfor mener jeg at opplevelsen fra torget må være særlig regulert inn i Storgataplanen.

Jeg foreslår en siktlinje, fra midten av torget, til toppen av taket på Gustav Moe gården. På den måten, vil nye bygninger være lavere nært torget, men kan vokse østover i byen. På snittet jeg har tegnet under, ser vi at vi fortsatt kan se nybygg fra kanten av torget, men det er ikke i nærheten av like synlig som i gjeldende regulering.

Utover disse innvendingene, tror jeg at Storgataplanen kommer til å klare bevare særpreget i Storgata. Det er en god regulering, som legger til rette for utvikling, men bevarer viktige kvaliteter.

Snitt A: Forslag til ny høydebegrensning, som har en høydebegrensning fra midten av torget.

Opplevelsen av ny bebyggelse fra inngangen til Glasshuset etter mitt forslag. Perspektivet viser bare bygningen bak Gustav Moe gården.

FYLTE KVARTAL SOM EN INTEGRERT DEL AV GJENREISNINGEN

Jeg vil nå se videre på Storgataplanen, og undersøke hvordan fortetting gjennom nye bygninger kan forsterke, istedenfor å svekke særpreget. Jeg ønsker å gjøre dette ved å skape nye situasjoner som er anderledes enn de gjenreisningen gir nå, for å tydeliggjøre de unike kvalitetene som gjenreisningen gir oss. Kvalitetene jeg ser på da er størrelse på byrom, kvartalstruktur, fasader og etasjehøyder.

I snittet til høyre, ser vi hvordan nybygg kan spille på lag med gjenreisningen, ved å ha en bruk som foregår i begge bygningene. I bygningen på venstre side av veien, er det et objekt eller en kvalitet som er unik i nybygget. Objektet befinner seg i et type som er lik mellom nybygg og gjenreisning. I bygningen på høyre side av veien, er det en romlig forbindelse mellom gjenreisning og nybygg, men rommet vokser seg større og større inn i nybygget. Forskjellen på etasjehøyder gjør at vi bedre forstår gjenreisningen.

Over: Bakgårder i kvartalene har potensiale til å bli gode oppholdssteder, som supplement til byrom.

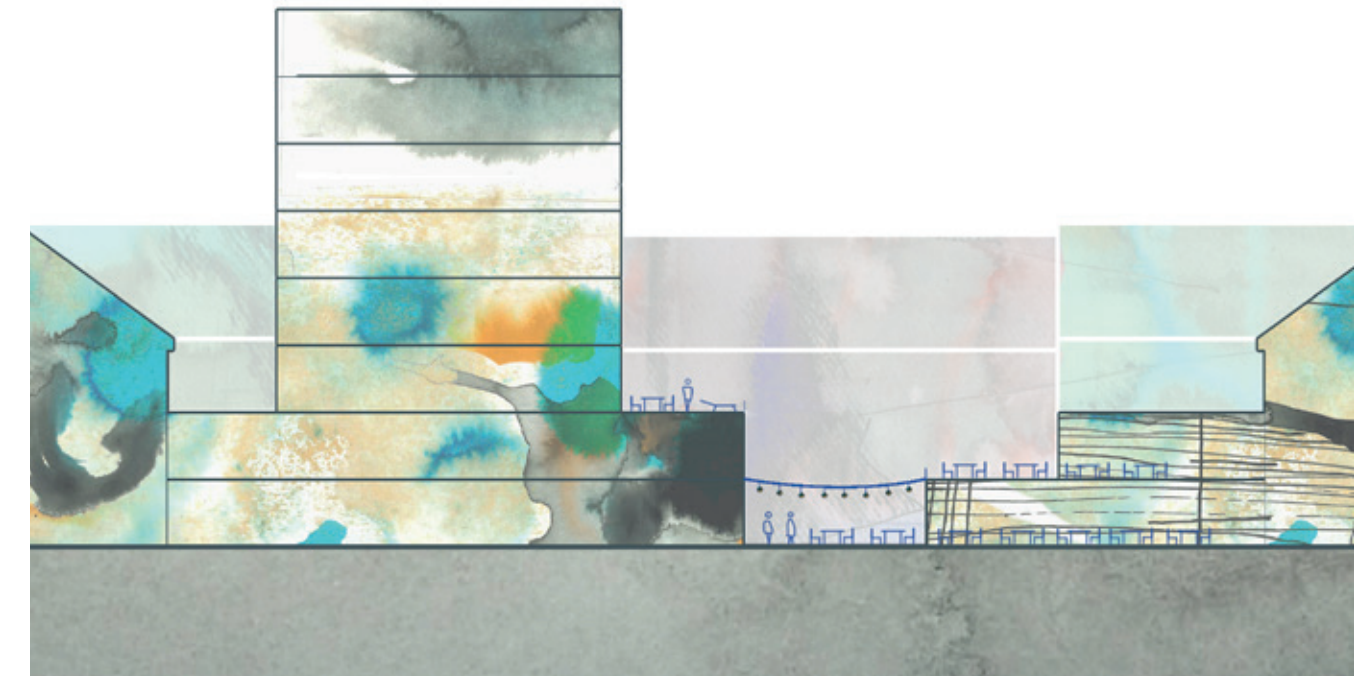
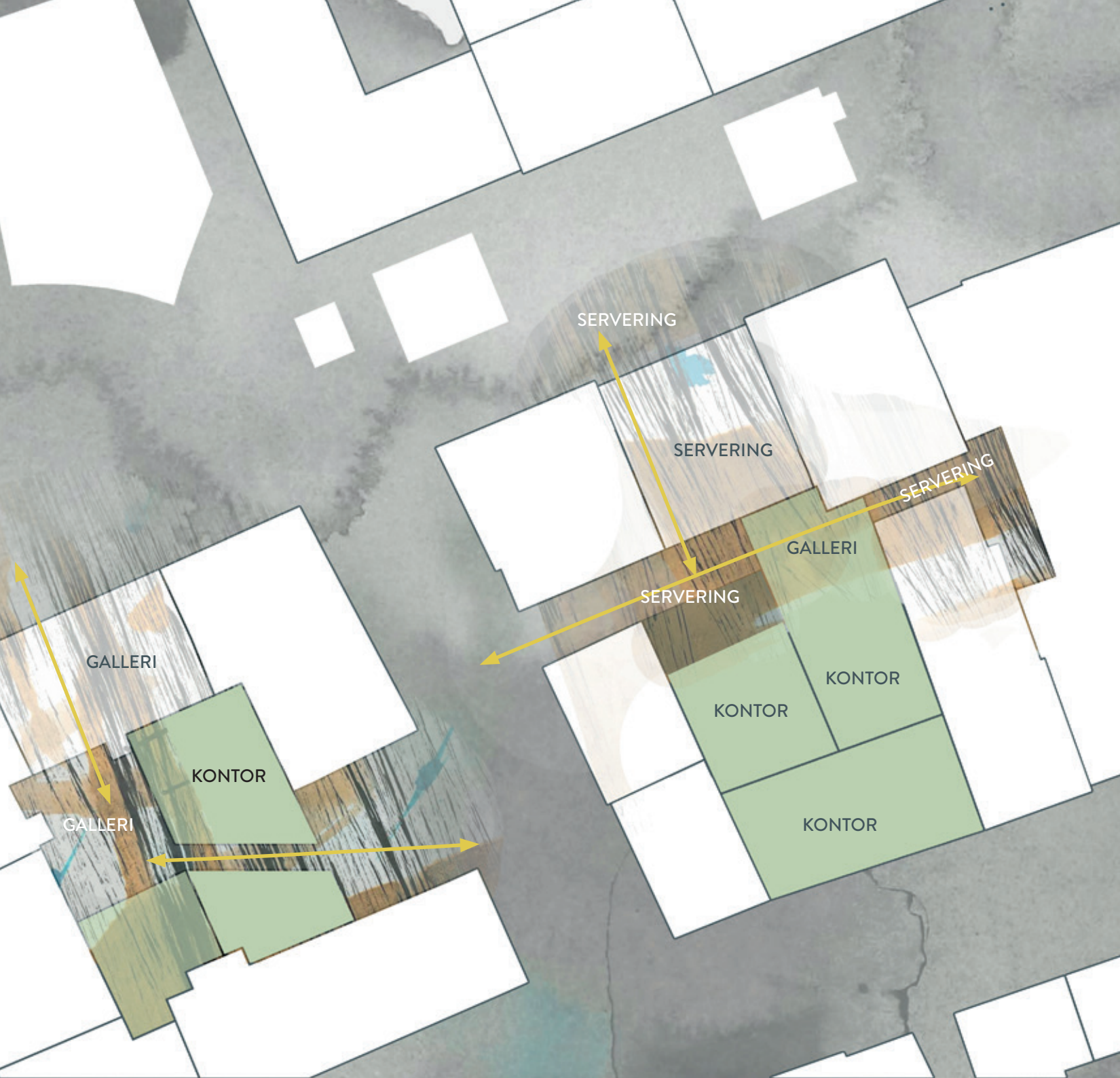
T.h: Snitt hvor gul linje viser magsgrense innenfor tillatt utbygging. Skala 1:500

FLYT MELLOM GATE OG BAKGÅRD

Nybyggene i Storgata kan tilføre kvaliteter til gjenreisningen, ved å ha andre typer inne og uterom i sammenheng med lokalene i gjenreisningsbygningene. Adkomst til bakgårder kan være direkte fra gata, eller gjennom lokalene i Storgata, noe som gjør at vandringen gjennom byen blir mye mer mangfoldig og interessant. I bakgårdene kommer man tettere på gjenreisningsbygningene, og opplever deres materialkvaliteter på nært hold.

I snittet under, har jeg jobbet med hvordan kvartalene kan huse mange forskjellige situasjoner. Flyten mellom gjenreisning og nybygg, ute og inne, og etasjehøyder gir mange intime rom, som kan beskytte mot det hardere Bodø-klimaet. Kafé, kontor, butikk og bolig er tilstede i samme kvartal, men med mange forskjellige soner uterom.

Over: Eksempel på et snitt gjennom et kvartal i Storgata. Skala 1:500

T.v: Plan over 2 kvartaler i Storgata, med eksempler på hvordan kvartalene kan utnyttes. Skala 1:500

Det finnes allerede mer intime rom helt sentralt i Bodø, her fra et kvartal i Storgata . De mer intime dimensjonene kan utnyttes til program som er beskyttet for roft vær. Arkitekturen burde selvsagt være av en høyere kvalitet for at det skal være attraktivt.

Dama Di, som ligger i Sjøgata i Bodø, viser at gode, intime rom kan ha høy kvalitet. Lignende typer rom, men med andre program, kan være et fint tilskudd til Bodø. Foto: Visit Bodø

OPPSUMMERING TETTHET OG SÆRPREG I BODØ

Hva oppdaget jeg?

Nybygg, som bryter med områdetets særpreg, har gjort at vi mange steder opplever gjenreisningen som enkeltbygninger, og ikke helhetlige områder. Da mister de sin verdi som bygninger som skaper særpreg, og blir heller enkeltbygninger som må ha kvalitet i seg selv.

Planene for videre utvikling i Storgata har en plan som ønsker at nybygg ikke går negativt utover byens særpreg i gateløpene, men glemmer å ta innover seg plassdannelsers innvirkning på opplevelsen av bygningsmiljø. Illustrasjonene fra plassdannelser er misvisende, slik at inngrepene virker mindre dominerende.

Bruk av gjennomsnittets gesimshøyde fører til at det opplevde særpreg til byen blir enda mer svekket enn Storgataplanen legger opp til.

Hva bør vi passe på fremover?

Nybygg i områder med særpreg, som ikke forholder seg godt til omgivelsene, svekker særpreg. Med et ønske om fortetting, blir gjerne høye nybygg et forstyrrende element i områder med særpreg. Vi bør derfor unngå nye bygninger som svekker særpreg i Bodø.

Storgataplanen prøver å sikre en utvikling, men likevel bevare byens særpreg. Men, hvis vi følger planen, kommer nybygg i kvartalene nært torget til å svekke områdetets særpreg. Særlig bruken av gjennomsnittets gesimshøyde, hvor man mister kontrollen på hvordan bygningene kommer til å se ut, kan føre til svært forstyrrende nybygg i byen.

OPPSUMMERING

OPPSUMMERING

Etter å ha undersøkt byen gjennom et semester, sitter jeg igjen med mange inntrykk. Jeg ønsker nå kort å oppsummere mine tanker om byen, basert på kapitlene i boka. Jeg vil prøve å se disse enkeltproblemene i sammenheng, for å nærme meg en helhetlig forståelse av byens kvaliteter og utfordringer.

Det må presiseres, før jeg begynner på mine refleksjoner, at tematikken i boken ikke er en fasit på god arkitektur. Dårlig arkitektur kan spille godt på lys, være underordnet byens hierarki og forholde seg til særpreget. Men jeg mener at tematikken tatt opp i oppgaven, er gode premissgivere for å kunne skape god arkitektur.

Jeg kommer til å gå «kronologisk» gjennom byen, hvor jeg starter med grunnlaget i gjenreisningsarkitekturen og går videre inn i utviklingen siden da, før jeg ender opp i planlagt utvikling. Til slutt kommer jeg med mine synspunkter på hva som bør prioriteres.

GJENREISNINGSBYEN

Gjenreisningsbyen ble planlagt med stor grad av helhetstenkning. Fra detaljreguleringen av byens bygninger, til siktlinjering og henvisning til plassdannelser, er byen gjennomplanlagt. Med virkemidler som høyder, brudd på kvartalstruktur og plassdannelser i ytterkant av sving,

fremhever denne stramme byen effektivt de viktige byrommene.

Der gjenreisningen derimot kommer til korte, er i utforming av fasadene. Det pragmatiske uttrykket utnytter i liten grad lysets egenskaper, ved at vi kun opplever lyset gjennom bygningenes farge og tekstur. Dette er ikke bare negativt; ved at vi kun forholder oss til tekstur og farge opplever vi disse kvalitetene enda sterkere ved at de kommer til fokus. Men i en by med bare gjenreisning blir kvalitetene ved farge og tekstur en lite variert opplevelse av lysets kvaliteter. I tillegg, har mange av bygningene siden da mistet variasjonen i farger, slik at vi ikke lengre opplever fargens møte med lyset, som en av de få måtene gjenreisningen spiller på lyset.

De monumentale bygningene, som domkirka, rådhuset og bankbygningen er i større grad utformet på en måte som har en større rikdom i kvaliteter. De har mer variasjon i volum og dybde i fasaden, som kan spille på lysets egenskaper på mange måter.

UTVIKLING FRA GJENREISNING

Utviklingen siden gjenreisningen har innført en større rikdom i måten bygningene møter lyset. Pilastre, dype fasader, varierende volum og andre materialer har økt

Stormen tar hensyn til byens særpreget i siktlinjering og høyder, markerer seg i byens hierarki ved anderledes utforming, og spiller godt på lysets egenskaper.

Foto: David Grandorge

mangfoldet i byens møte med lyset. Selv om byen har fått en større variasjon, er det fremdeles få bygninger som har gode intime relasjoner med lysvirkninger, hvor vi opplever lyskvaliteter som volum, farge og dybde fra avstand, og tekstur og detaljer på nært hold. Noen unntak er ovennevnte gjenreisningsbygninger, Jakhellngården og Stormen.

Utviklingen har også begynt å utfordre den helhetlige planleggingen av byen. Når det kommer til henvisning til byrom, har nedbygging av siktlinjer, bygninger som skiller seg ut uten å referere til plassdannelser og bygging i plassdannelser brutt ned flere av kvalitetene i den gjenreiste byen. Vi blir ikke lengre ledet mot byrommene, men heller ledet mot enkeltobjekter. De høyere bygningene har også ført til at gjenreisningen på mange steder ikke lenger oppfattes som et helhetlig miljø, og må stå på egne ben som god arkitektur, og ikke som et helhetlig områdepreg.

Planene for utvikling av byen ønsker å forholde seg til områdene med gjenreisningspreg, men i gjennomførelse ser det ut til at denne intensjonen ikke blir ivaretatt. Konsepter som gjennomsnittets gesimshøyde gjør at intensjonen med et helhetlig område forsvinner, og med å ikke ta hensyn til plassdannelser og avstand til bygninger blir nye bygninger dominerende på tross av intensjoner om at de skal være

underordnede.

UTVIKLING FREMVER

Jeg mener at utvikling av byen fremover er nødvendig, og positivt. Økt aktivitet i sentrum vil gjøre byen mer attraktiv, og dermed igjen øke aktiviteten. Utfordringen blir hvordan denne utviklingen foregår på. En utvikling som går negativt utover byens særpreg og kvaliteter, mener jeg vil føre til mindre aktivitet enn det tilfører. Derfor må en ny utvikling alltid være underordnet kvalitetene i byen som helhet.

Denne helheten må både opprettholdes for byrommenes kvalitet, men også for at byen fortsatt skal ha sitt hierarki av hvilke byrom som er viktigst. Nye bygninger bør ikke skille seg så mye ut, slik at vi blir ledet mot dem som noe viktigere i byen, med mindre bygningene ligger inntil en viktig plassdannelse.

Ny arkitektur burde i byen forholde seg til lyset på en mye bredere måte. Dybde i fasade, materialkvaliteter og farger vil berike den eksisterende byen, og slik at Bodø bedre kan utnytte de unike lysegenskapene vi har i nord. Ved å utnytte lysets egenskaper bedre, vil en vandring gjennom byen ha større variasjoner enn den har i dag, og gjøre det spennende å vandre rundt.

En tilbakeføring, og nyinnføring av farger i byen burde gjennomføres. Gjenreisningen er avhengig av fargene for å kunne formilde kvaliteter, og dermed er fraværet av farger svært negativt for byens kvaliteter.

VERKTØYENE - OPPSUMMERING OG REFLEKSJON

HÅNDTEGNING

OM VERKTØYET

Et verktøy jeg har brukt for å håndtere store helhetlige tanker, er håndtegningen. Håndtegningen formidler i utgangspunktet et perspektiv, slikt et vanlig bilde gjør, men ved å tegne selv blir perspektivet filtrert gjennom det jeg ser etter. Dermed får jeg mer presist fanget det jeg vil at perspektivet skal formidle.

I tillegg, kan jeg hurtig prosjektere inn i perspektivet, ved å legge til og å fjerne elementer jeg vil endre på. Da kan jeg prosjektere med opplevd helhet som mål, uten å måtte forholde meg til alle detaljer.

Disse to kvalitetene, gjør at jeg har brukt håndtegningen for å teste ut hvordan idéer jeg har vil påvirke helheten, og for å få nye idéer om mulige inngrep. Ved å tegne i perspektiv, mister man med en gang presisjonen i inngrepene, og kan dermed jobbe tydeligere med intensjon.

I OPPGAVEN

Bildet på høyre side tegnet jeg i fjor sommer, hvor jeg en varm sommerdag satte meg på moloen og tegnet byen derfra. Mens jeg tegnet, begynte jeg å forestille meg en annen situasjon, og så for meg en mer tradisjonell bryggarkitektur rundt havneområdet. Da ble tegningen en

slags prosjekteringsprosess, hvor jeg gjorde en vurdering av hver bygning, om bygningen var til hinder for et helhetlig uttrykk. I denne prosessen, oppdaget jeg også plutselig kvaliteter, som at kirketårnet og fjellene ville bli synlig ved en lavere bebyggelse.

På de neste sidene viser jeg hvordan jeg gikk fra en tomtanalyse av Storgata 4, til et forslag til nybygg. Analysene var presise, med tegninger i skala som formidlet tomta. Når jeg da skulle teste ut et nybygg, gjorde jeg det i perspektiv, hvor dimensjoner, artikulering, farge og bruk av rom oppstod mens jeg tegnet tegningen. Plutselig fikk jeg tanker om plassdannelser, detaljer for artikulering, og mulige endringer på fargene til eksisterende bygninger.

VIDERE BRUK

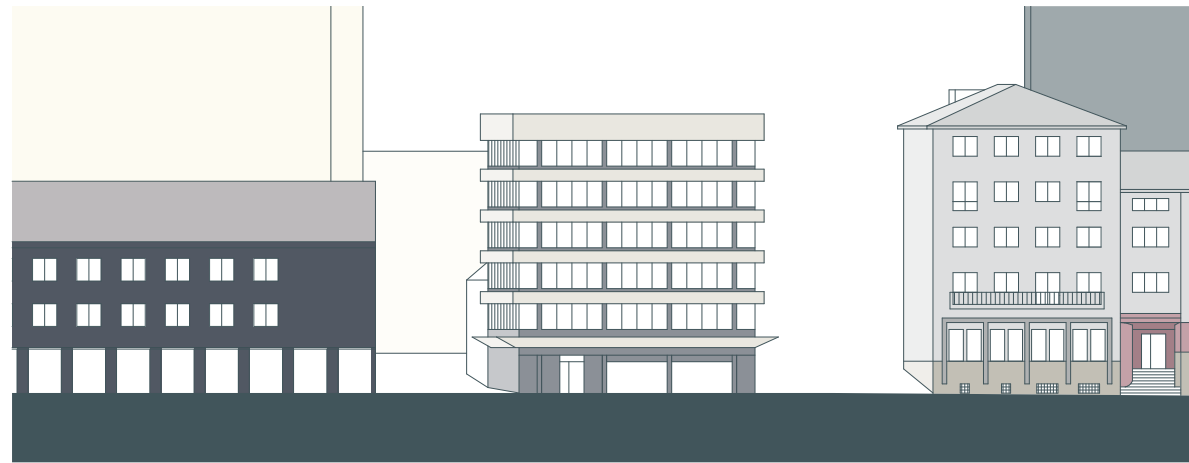
Mine refleksjoner etter semesteret er at håndskissen er et fantastisk verktøy å bruke tidlig, både for å forstå situasjonen, men også for å teste og få nye idéer om hva som kan gjøres på tomta. Ved å legge seg på et abstraksjonsnivå som er ganske røft, kan man enkelt gjøre endringer i situasjonen i perspektiv, i motsetning til fotografiet hvor man er låst til dagens situasjon.

Håndskisse fra moloen i Bodø, sommeren 2020.

Situasjonen fra moloen i dag.

Snitt B-B Skala 1:2000

Snitt C-C Skala 1:2000

Gjenreisningsbygninger

1:1000

Situasjon

BLEKK

OM VERKTØYET

Blekk er et av mine foretrukne prosjekteringsverktøy for å utforske kvaliteter. Blekket har en egenvilje, ved at det flyter ut og blander seg. Dette betyr at jeg, som maler, mister kontrollen, og blekket i seg selv begynner å formidle til meg. Kvaliteter jeg bruker å utforske er blant annet positive og negative rom, soner, teksturer, retning og farge. Utover dette, kan man bruke blekket til å undersøke opplevde kvaliteter i by, som helhet, størrelser og rom.

Blekkskissene kan i seg selv være undersøkelser, som forteller om noe konkret, men det oppstår en enda større spenning når de abstrakte blekkskissene møter strenge rammer. Da blir kvalitetene satt i en annen kontekst, som en skala i et snitt, en bygd kontekst i et bilde eller en tekstur i et plan. Digitale virkemidler gir uante muligheter for å fremheve kvalitetene i blekket.

I OPPGAVEN

Øverste bilde på høyre side er et snitt fra masteroppgaven, hvor jeg ser på hvordan nybygg kan forholde seg til eksisterende bebyggelse. I bygningen på venstre side av veien, er det et objekt eller en kvalitet som er unik i nybygget. Objektet befinner seg i en romlig kvalitet som er lik mellom nybygg og eksisterende bebyggelse. I bygningen

på høyre side av veien, er det en romlig forbindelse mellom eksisterende bebyggelse og gjenreisningen, men rommet vokser seg større og større inn i nybygget. Snittet er bygd opp av et konkret snitt i skala, og blekkskissene blir gitt en skala i møtet med dette. Blekkskisse 1 og 2 under inngår i snittet.

I blekkskisse 3 undersøker jeg aktivitet i byrom. Høy intensitet av aktivitet, som flyter ut i en retning, og som får små "dråper" som satellitter. På neste side, følger noen flere studier av lignende konsepter.

VIDERE BRUK

Mine refleksjoner etter semesteret er at blekkskisser kan formidle abstrakte konsepter og romlige kvaliteter, på et nivå som ikke trenger å prosjekteres ut i detalj. Det formidler intensjon og idéer, men forstås ikke som konkrete forslag. På tross av dette, formidler de kvaliteter i større grad enn diagrammer, og kan derfor være et fantastisk verktøy mellom diagrammer og ferdig prosjekterte bygninger.

Snitt kvartalstruktur. Forbindelsen mellom eksisterende og nybygg formidles abstrakt gjennom blekk.

Blekkskisse 1 & 2. Flyt og rom.

Blekkskisse 3. Aktivitet.

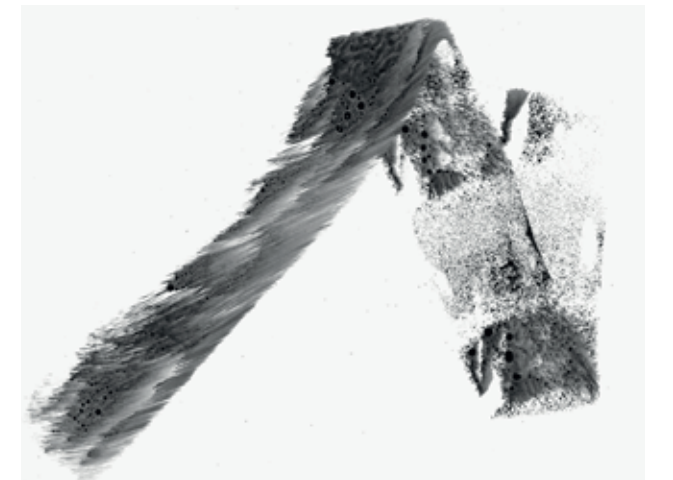
Dialog om grenser, rom, fylt og åpent

Studie plass og gater

INTERVJU

OM VERKTØYET

Intervjuformen er et verktøy for å få informasjon fra folk, hvor man kommer tett inn på enkeltpersoners meninger og kunnskaper. Jeg har jeg i liten grad brukt dette verktøyet gjennom studiet.

I OPPGAVEN

Jeg hadde et ønske om å gjøre intervjuer, for å bryte ut av den akademiske boblen og få innsikt i hva beslutningstakere i byen mente om byutvikling. Slik kunne jeg få en større forståelse for hvordan byen blir til, og hva aktørene som former byen har av interesser.

I løpet av semesteret har jeg intervjuet flere aktører i Bodø og i Narvik. Rammene for intervjuene var åpne, hvor jeg bare hadde fire faste spørsmål. På den måten kunne intervjuobjektene snakke løst om by, etter hva som opptok dem. Jeg gjorde intervjuene i Bodø kort tid etter publiseringen av essayet *En følelse av vårt Bodø* i Avisa Nordland, som gjorde at intervjuobjektene visste hva jeg mente om by, og hva jeg var opptatt av. Dette gjorde at samtalen var styrt inn mot det jeg var interessert i, uten at jeg selv la føringer på hva intervjuobjektene skulle snakke om.

Ingen av intervjuene kom seg inn i det endelige resultatet,

ettersom ingen av kapitlene omhandlet funn fra intervjuene. Jeg vil likevel trekke frem et intervju som gjorde særlig inntrykk på meg, når det gjelder forståelse for Bodø. Gisle Jakhelln trakk frem kvaliteten i gjenreisningsarkitekturen, som en vridning på den neorealisticke arkitekturen som Aldo Rossi drev med. Han tydeliggjorde for meg variasjonen som var i gjenreisningen.

I Narvik ble jeg godt tatt imot, og fikk flere uformelle samtaler om by og gjenreisning på byens museum og kommunehus. Det ga en innsikt i hvordan historie og kultur former hvordan den bygde byen ser ut, som jeg dessverre ikke klarte å formalisere til et kapittel i oppgaven.

VIDERE BRUK

Jeg fikk i liten grad direkte anvendt informasjonen fra intervjuene i oppgaven, som taler for at verktøyet ikke er like relevant opp mot videre praksis. Likevel, ser jeg fordeler rundt å få en forståelse rundt involverte aktørers interesser og meninger, som kan være lurt i gjennomføringen av prosjekter og for å øke stedsforståelsen.

Intervjuer Narvik

Frode Kristian Danielsen
Daglig Leder, Narvikgården

Lena Hope
Enhetsleder Service,
Narvik Kommune

Kristoffer Østnes
Historiker, Narvik Krigsmuseum

Jon Framnes
Historiker, Narvik Museum

Intervjuer Bodø

Bernt C. Hargaut
Prosjektleder, Corponor

Anders Coucheron
Direktør Eiendomsutvikling,
Hundholmen

Gisle Jakhelln
Arkitekt, Boarch

Jonas Bjørklund
Byplanlegger, Bodø Kommune

Anders Coucheron - Direktør Eiendomsutvikling, Hundholmen

Forskrifter legger mye føringer på hvordan det bygges, både i fasade og i bruk. Ønske om trekledning og naturlig ventilasjon ble forhindret av slike fordyrende forskrifter, og det er kjøperne som til slutt må betale for dette. Særlig krav om ventilasjon tar mye volum og koster mye å bygge og drifte. Ca 40 % går nå til teknikk, mot 20% som det var før.

Når prisnivået øker, blir det gjort besparelser der det kan, og fasade er noe av det første som ryker. Noen akterer sparer desverre inn her uansett for å maksimere avkastning.

Eneste måten å redde byliv på er å få boliger i sentrum. De som flytter inn blir de nye brukerne av byen, og de tar en større del av bylivet enn de eldre generasjonene. Det er selvfølgelig dumt at det for det meste er 50-åringene som flytter inn, men de har stor kjøpekraft og mye fritid, og det genererer mye aktivitet i byen.

I boligbygg er Hundholmen påpasselig å ikke bruke materialer som fører store vedlikeholdskostnader for beboere.

Når kommunen regulerer nybygg med gjennomsnittshøyder, får arkitekten mer frihet for å lage gode løsninger. Diskusjonen som ofte foregår om høyder blir fort unyansert og sorthvitt, ettersom det er de konkrete kvalitetene i utformingen som avgjør om det ferdige resultatet blir godt eller ikke. Men det

er slik at utbygger går for maksimal utnyttelse iht regulering, og gjør det beste etter det.

Kommunens strategi med å gi utbygger mulighet til å kunne utforme så mye som mulig selv fører til gode prosjekter. Kommunen er veldig samarbeidsvillig, og jobber med utbyggerne for å få gode prosjekter.

Favorittsted i byen?

Det begynner å bli "smugget" i Ramsalt, som forteller om hva byen kan bli. Men det er nok plassen foran Stormen, på grunn av livet som oppstår der på sommeren. Dette tross i at plassen er litt kjedelig.

Hva er hovedproblemet med byen slik den er?

Klimaet. Det har blitt jobbet for lite med å takle de klimatiske utfordringene i Bodo.

Hva er hovedhindrene for en god byutvikling?

Manglende befolkningsvekst.

Hvordan ser du for deg Bodo i 2030?

1-2 nye prosjekter i Bodo sentrum og Molobyen er påbegynt. Det er forhåpentligvis mindre biler i sentrum.

119

JON FRAMNES - NARVIK MUSEUM

Jon Framnes fortalte om byens utvikling, og politiske grunnlag. Som industriby vokste den til hurtig på starten av 1900-tallet, og ble gjennomført med stor grad av planlegging. Dette førte til en helhetlig by fra starten, og også etter krigen. Byen, som var ganske rød gjennom tidene, har hatt få rike. I motsetning til Tromsø og Bodo, som var handelssteder, fikk ikke kapitalen samlet seg hos enkeltpersoner, men akterer som kommunen og NSB drev den store delen av byggenet. På 60-tallet, var kommunen den nest rikeste i Norge etter Bærum, og investerte kraftig i arkitektur. Skoler, svømmehaller og rådhus av svært høy kvalitet ble oppført, og Jan Inge Hovik var byarkitekt. Gjenreisningen beskriver han som billig byggeri, som kontrasterer Gisle Jakhellns syn på gjenreisningen som noe av prima kvalitet.

Siden da har byeksten stagnert litt, og det er ikke like stor tilflytning. Mangelen på «gammerike» gjør at det er lite spekulasjon og press på tomter, og byen kan dermed beholde mye av sitt særpre. Narvikgården er med i det meste av prosjekter som skjer i Narvik, og drifter og disponerer mye av det eksisterende.

120

FRODE KRISTIAN DANIELSEN - NARVIKGÅRDEN

Frode Kristian Danielsen fortalte om virket til Narvikgården. Som kommunalt eid AS hadde de friheten til å gjøre egne vurderinger om hvordan byen burde utvikles, men samtidig være fristilt økonomisk avkastning grunnet offentlige midler. De ønsket å få til byliv i størst mulig grad, og ikke edelegge grunnlaget i Narviks særegne preg. De ønsker å tilføre så lite så mulig, og heller programmere der det går an. Flerfunksjonalitet, utover bare kafe og butikker, skal gjøre at flere bruker byen.

121

Utdrag fra prosessen, som viser hvordan jeg dokumenterte intervjuene. I Bodo hadde jeg forberedt meg mer, med forberedte spørsmål på høyre side, og oppsummering av intervju på venstre side

Utdrag fra prosessen, som viser hvordan jeg dokumenterte intervjuene. I Narvik oppstod intervjuene spontant, og intervjuobjektene roller og oppsummering av deres meninger og innsikter ble oppført på siden.

ESSAY

OM VERKTØYET

Essayet har etter hvert blitt et av mine mest brukte prosjekteringsverktøy. Essayformen er en undersøkelse av tematikk, hvor man gjennom skrivingen av essayet reflekterer og undrer over tematikken, uten nødvendigvis å trenge å konkludere med noe.

Jeg ser mange likhetstrekk mellom skiving av essay og prosjektering i arkitektur. Ved å forsøke å svare på disse spørsmålene, leser man litteratur som man tror er relevant, men som gjerne inneholder nye oppdagelser som utvider problemstillingen. På samme måte som i arkitekturprosjektering, er prosessen sjelden lineær, og jeg begynner som regel på nytt et par ganger per essay for å forsøke en ny vinkling som bedre nærmer seg det jeg lurer på.

En annen fordel med essayformen, er at man bygger seg opp argumentasjon for valg man gjør i en designprosess. Ved å reflektere rundt en tematikk, vil man slippe folk inn i tankeprosessen, slik at valgene man fatter blir forståelig i forhold til tankene man har vært gjennom. Dette ser jeg på som en stor fordel, når man vil argumentere for kvalitative og ikke kvantitative kvaliteter i et hvilket som helst prosjekt.

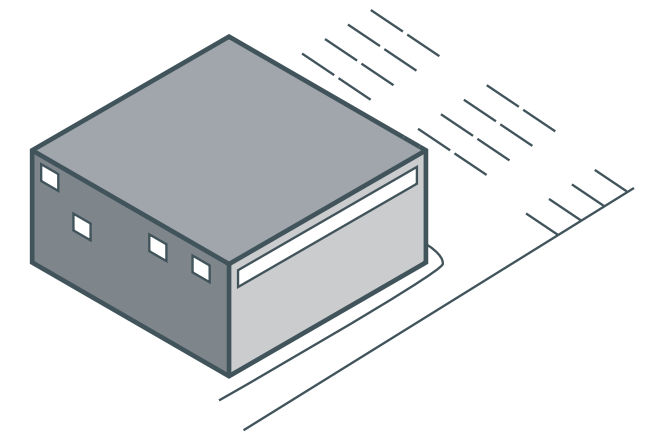
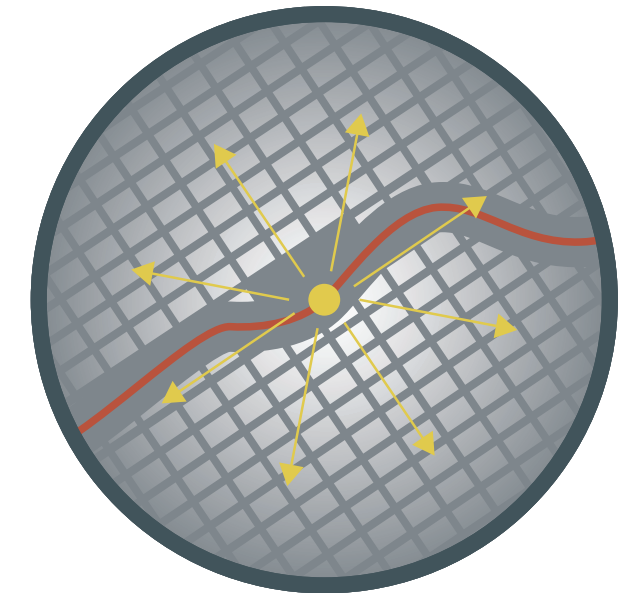
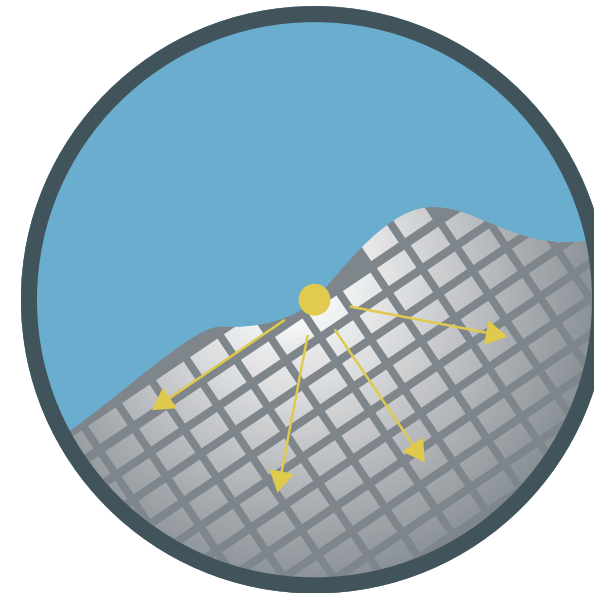
I PROSJEKTET

Jeg ser store likhetstrekk mellom essayformen og min oppgave. Hvert kapittel kan ses på som et essay, som undersøker en tematikk, hvor leseren følger mine observasjoner og refleksjoner. Som nevnt ovenfor, tror jeg dette er en styrke som skaper økt engasjement og involvering av byens befolkning.

Essayet starter for meg med et spørsmål jeg lurer på, som kan være både åpent eller spesifikt. Essayet *En følelse av vårt Bodø* hadde et så åpent spørsmål som: Hvordan oppleves det å være i byen i dag, i forhold til hvordan folk før i tiden opplevde å være i byen? *Fortidens bys fremtid* stammer fra et mye mer spisset spørsmål, som var: Hvorfor kan vi ikke ha en trevarehandel utenfor sentrum?

VIDERE BRUK

Jeg håper å kunne anvende essayformen i min praksis, både i prosessen med oppgaveforståelse, men også som en del av å presentere oppgavebesvarelsen. Formidlingsevnen essayet har opp mot brukere, ser jeg på som et enestående verktøy for å argumentere for arkitektoniske kvaliteter.

FOTOGRAFI

OM VERKTØYET

Det verktøyet jeg har anvendt mest gjennom prosessen er fotografiet. Foto er raske å ta, og kan fange det jeg ønsker å formidle. Det er også et format som er lett å forstå, for folk som ikke har arkitektfaglig bakgrunn, og dermed være et godt verktøy for å formidle kvaliteter til flere.

I PROSJEKTET

Jeg har hovedsakelig brukt fotografiet på to måter; intuitivt og dokumenterende.

Med kameraet i veska, har jeg vandret intuitivt rundt i byen og tatt bilde av det som har opptatt meg i øyeblikket. Hurtigheten ved å ta et bilde, gjør at jeg ikke trenger å tenke over motiv eller hva jeg vil formidle, men heller bare ta et bilde i øyeblikket. Ved å i etterkant se på fotografiene, har jeg kunnet undersøke hva jeg har sett intuitivt, og på den måten avdekke og sette ord på tematikk jeg intuitivt hadde lagt merke til. Den senere bearbeidingen av fotografier tatt intuitivt er kategorisering av bilder basert på tematikk, skrive beskrivelser av hvert bilde, stemningsetting ved å skrive ord på fotografiet, eller analyser i form av grafikk eller farger.

Når jeg etterhvert begynte å få en forståelse for interessante tematikker, kunne jeg bruke fotografiet på en helt annen

måte. Ved å lete etter motiver som fanger en tematikk, så jeg byen på en helt annen måte. Denne fremgangsmåten har gitt mange oppdagelser, hvor jeg så på kjente motiv i byen med nye øyne.

Å lete etter motiv kan man gjøre selv uten å ha bestemt seg for motiv, om enn jeg gjorde det i liten grad i dette prosjektet. Da vil man se på byen med andre øyne, og gjøre oppdagelser som styrker forståelsen for byen.

De ferdige fotografiene har kunne bearbeides i etterkant, gjerne med grafikk for å fremheve det jeg ser, men også med fargesetting. I kapittelet bystruktur jobbet jeg med bygningenes volum, og derfor lot jeg bildene være sorthvitt for å holde diskusjonen til bygningenes dimensjoner.

VIDERE BRUK

Å bruke fotografiet i en intuitiv prosess, med bearbeiding, tror jeg er et fantastisk verktøy i prosess og argumentering for løsninger. Tomtebefaring, med fotografier som dokumentering av intuitive inntrykk, gir en dypere innsikt. Fotografier er tilgjengelige for folk uten arkitekturfaglig bakgrunn, og med visualiseringsferdighetene våre som arkitekter kan vi behandle fotografi til å formidle kvaliteter.

Dokumenterende bildetaking. Undersøkelse av lys i byen.

Sorhvitt fotografi med diagramatisk poengtering av funn

FOTOGRAFIER SOM IKKE ER UTFORSKET

STUDIEREISER

OM VERKTØYET:

Jeg beskriver her studiereiser gjennom oppgaven, for å komme med relevante eksempler.

I OPPGAVEN

I løpet av semesteret har jeg vært på studietur i Narvik. Jeg hadde planlagt to studieturer, hvor jeg også ville besøke Bergen, men grunnet covid fikk jeg bare anledning til å ta en studiereise.

Det var to grunner til at jeg ville dra på studiereiser i løpet av semesteret. Den en grunnen var personlig, hvor jeg var lei covid og ville reise ut og oppleve noe nytt. Den mer faglige grunnen til at jeg ville dra på studiereiser, var for å kunne forstå Bodø bedre gjennom å se likheter og ulikheter med andre byer. Slike likheter og ulikheter, kan man oppdage intuitivt og undersøkende.

Ved å være til stede i byrom i studiebyen, og intuitivt respondere på kvaliteter som åpenbarer seg, vil man finne kvaliteter å undersøke i prosjektbyen. I Narvik, fant jeg henvisninger til byrom gjennom byens struktur, noe jeg ikke hadde tenkt å undersøke i Bodø før jeg opplevde det i Narvik

En annen måte, er å jobbe undersøkende. Da ser man

etter noe spesifikt, for å sammenligne. Jeg dro til Narvik for å sammenligne gjenreisningen i Bodø og i Narvik, og der oppdaget jeg forskjellen i artikuleringen av den så detaljregulerte gjenreisningen. Bodø har mange karnapp i gjenreisningen, mens Narvik har mer langstrakte balkonger. Sammenligningen mellom Narvik hotel Wivel og Storgata 18 i Bodø, i kapittelet *Det lyset treffer* oppstod fra en slik undersøkende studiereise.

Under besøket i Narvik, snakket jeg også med folk om hvordan de opplevde byen, og gjorde noen håndskisser. Jeg ønsket å jobbe like bredt med verktøy i Narvik som i Bodø, for å kunne sammenligne på flere felt.

VIDERE BRUK

Studiereiser er noe jeg ønsker å kunne gjøre videre i praksisen, ikke minst for de ikke faglige grunnene. Å kunne dra til en annen by gir ny giv, og kan sparke i gang en prosess når man begynner å miste drivkraft. Det faglige utbyttet, både intuitivt og undersøkende, tror jeg også er veldig forsvarlig.

ANALYSER

For å videreutvikle oppdagelser funnet intuitivt, har jeg anvendt konkrete analyser. Å analysere har vært en liten del av prosessen, men har vært avgjørende for å formidle hva jeg har funnet, både for meg selv og for lesere, og for å kunne sammenligne. Under er det laget nolli-plan av områder i det store byområdet, en øvelse jeg gjorde tidlig i semesteret for å se om jeg fant bystrukturer å jobbe med utenfor sentrum.

Nolli-plan Alstad

Nolli-plan Mørkved

Nolli-plan Rønvika

Nolli-plan Stormyra

Analysene er alltid analytisk, men følger intuitive funn og ideer.

HISTORIE

I arbeidet med masteroppgaven har jeg lest i historiebøker om gjenreisningen og om Bodøs historie. Selv om jeg har fått lite materiale ut av arbeidet, har jeg fått mange tanker og inspirasjon for videre utvikling. Ved å se på hvordan byen har sett ut før, har man en konkret referanse på måter å løse klimatiske, estetiske, topografiske og strukturelle problemstillinger som ligger i byen.

Det ligger også en kunnskap om hvordan byer blir til, hvor maktstrukturer, kultur og ideologier legger føringer på byens bygde form. Diskusjonen om hvordan byer blir til gjennom et steds kultur ble nesten et kapittel, men ble ikke nok utviklet til å kunne bli et fullverdig kapittel.

EKSTROVERT ARBEID

OM VERKTØYET

Å jobbe ekstrovert involverer befolkningen i arbeidet, enten arbeidet er et prosjekt eller en analyse. Når befolkningen er involvert, får man innspill til oppgaven, som kan bedre sluttproduktet. Det vil også kunne føre til at befolkningen setter pris på kvaliteter man ønsker å implementere, slik at de vil ta til orde for kvalitet i andre prosjekter.

I OPPGAVEN

Essayet *En følelse av vårt Bodø* fikk jeg publisert i Avisa Nordland i januar, og det ble en veldig god opplevelse. Jeg fikk mange tilbakemeldinger fra byens befolkning, både kjente og ukjente, og det var tydelig at folk bryr seg om byen. Å gå ut offentlig med ideer og undersøker rører ved folk, og gir innspill til videre arbeid. Engasjementet hos folk i byen ser jeg på som utelukkende positivt, å engasjere befolkningen rundt byens bygde form er en flott måte å forhindre at det bygges dårlige bygninger.

Publiseringen i seg selv har påvirket arbeidet på flere måter. Jeg har kommet i dialog med Bodøværingene om byens utforming, ved at de har blitt rørt av essayet, som har gitt innspill til kvaliteter å lete etter. Det har også ført til at folk har visst hvem jeg er, og hva jeg jobber med. Intervjuene jeg utførte ble preget av essayet, hvor alle intervjuobjektene

refererte til hva jeg hadde diskutert i essayet. Ved å gå ut offentlig med synspunkter, og hva man jobber med, setter man rammene for hva folk vil prate om.

VIDERE BRUK

Jeg ønsker videre å kunne jobbe ekstrovert. Jeg ønsker å få publisert formidlingsboka på sikt, men med tilbakemeldingene fra sensur og eventuelt med flere kapitler. Opplevelsen min med å jobbe ekstrovert er at det gir mange faglig innspill, og gir en utmerket mulighet for å utvikle seg selv videre.

9. JANUAR 2021

LØRDAG an

ARKITEKTUR I BODØ

Forskjønnelse eller forfall?

EN BY BLIR TIL: Hvordan ble Bodø den byen den er i dag? Arkitektstudent Vebjørn Hagerupsen Joakimsen har et svar. HELG SIDE 26 TIL 31

Nr. 7 Løstalg kr. 40 www.avisn.no

FIKK NOK AV DÅRLIG KONDIS OG OVERVEKT

Legen hørte på seg selv

REAGERER PÅ BYGGEKOSTNADENE
NOBL setter boligprosjekt på vent
NYHETER SIDE 12 OG 13

TESTAMENTERTE BORT Huset
Ga bort millionarv til misjonsarbeid
NYHETER SIDE 4

NORDLAND MUSIKKFESTUKE
Vil gjøre festen enda mer lokal
KULTUR SIDE 20

ET ÅR MED TRIM: Da knappene på boblebuksa bare spratt opp var grensen nådd for kommunelege **Laila Didriksen**. Da hørte hun på sine egne legeråd om kosthold og aktivitet. NYHETER SIDE 6 TIL 9

OPPGAVEN - OPPSUMMERING OG REFLEKSJON

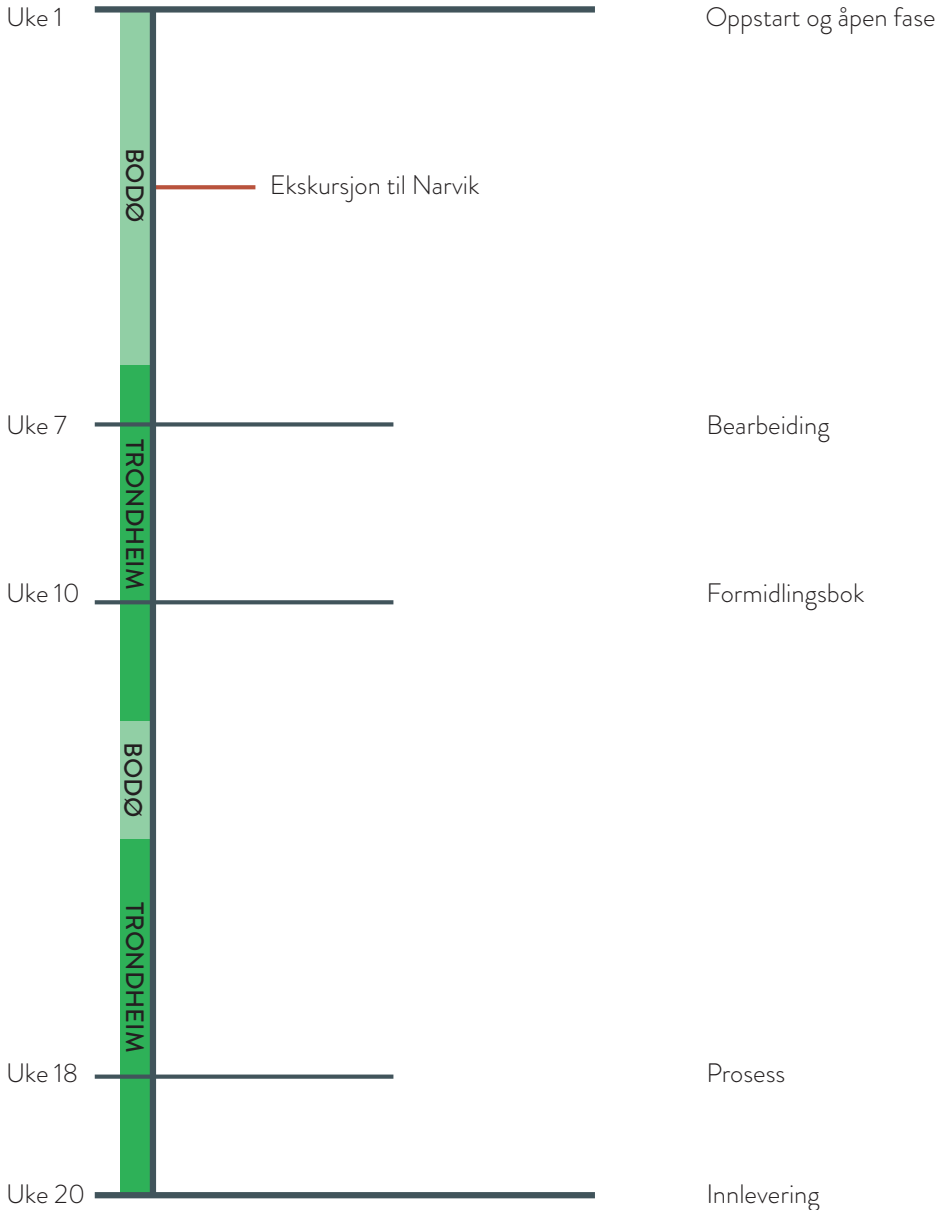

REFLEKSJON

I denne delen skal jeg reflektere over prosessen og det endelige resultatet, opp mot intensjonen og metodikken. Først ser jeg på kalenderen for semesteret, og de forskjellige fasene. Så går jeg gjennom hvert kapittel i oppgaven, og drøfter dem opp mot prosess og intensjon. Til slutt, drøfter jeg hele oppgaven og semesteret som helhet, og ser på hvordan jeg kan anvende funnene videre i en arkitektpraksis.

KALENDER

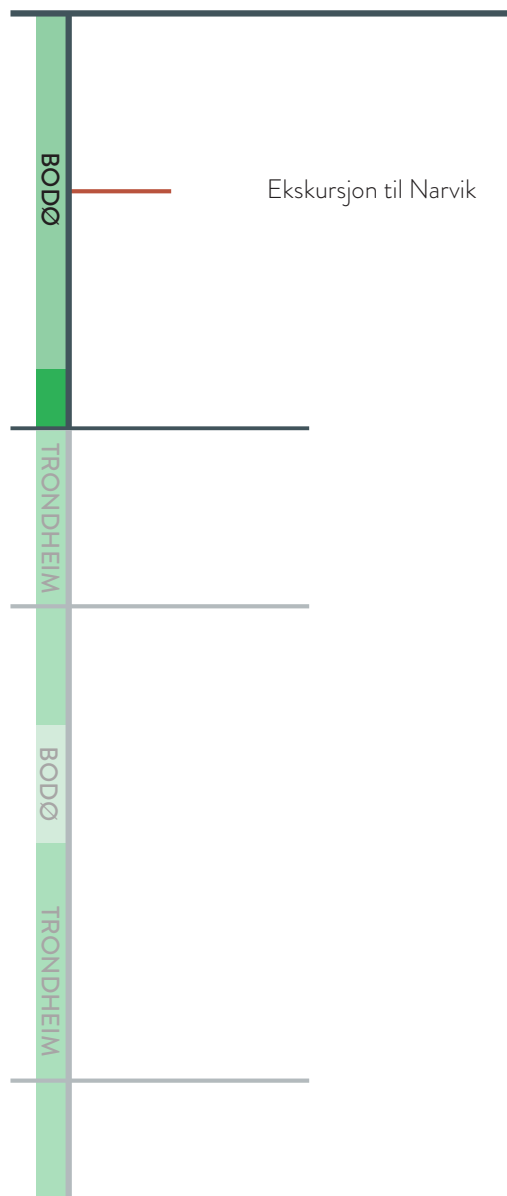
Kalenderen for semesteret vises på venstre side. Den består av 4 faser, som jeg går gjennom på de kommende sidene.

Jeg har jobbet både fra Bodø og Trondheim. Fordelen med å jobbe i Bodø, er nærheten til byrommene jeg vil undersøke, hvor jeg daglig kunne undersøke byen. I Trondheim fikk jeg avstand fra Bodø, og større mulighet til å kunne reflektere og analysere funnene mine fra Bodø. Trondheim er også der jeg har mine veiledere og studiekamerater, som jeg kunne diskutere prosjektet med.

Mesteparten av semesteret har jeg vært i Trondheim, men har til sammen vært 7 uker i Bodø gjennom semesteret. Jeg planla ikke fra starten hvor lenge jeg skulle være i Bodø, men bestilte billett når jeg hadde blitt mett på inntrykk og ville bearbeide materialet.

Det ble bare en ekskursjon gjennom semesteret, til Narvik. Jeg dro til Narvik, for å se hvordan en annen gjenreisningsby så ut, for å få sammenlignet med, og dermed tydeliggjort de særegne kvalitetene i Bodø. På grunn av storm, som gjorde at fergeoverganger ble kansellert, kunne jeg bare være i Narvik 2 dager. På tross av dette, fikk jeg brukt dagene effektivt slik at jeg satt igjen med mange nye tanker etter ekskursjonen.

Planen var i utgangspunktet å reise til Bergen, en by jeg aldri har vært i, men som jeg har hørt er vakker. Dessverre var situasjonen med covid så presset gjennom semesteret, at jeg ikke fikk anledning til å reise.

Oppstart og åpen fase: I oppstartfasen av prosjektet, prøvde jeg å ta inn over meg så mye informasjon som mulig. Jeg jobbet fra et kontorfellesskap i sentrum, og gikk daglige turer rundt om i byen med kameraet mitt, slik at jeg ofte var til stede i byen.

Dagene gikk i bildetaking, intervju med kompetansepersoner og beslutningstakere i byen, analyser av bilder tatt, og håndskisser.

Jeg merket fort at å bare vandre intuitivt for å oppdage kvaliteter, ga en grunn forståelse. I bearbeidingen av innsamlet materiale forstod jeg hva jeg hadde sett i bildet da jeg tok det, og tematikker begynte å oppstå. Da kunne jeg begynne å kategorisere bilder, og gjøre håndskisser hvor jeg responderte på tematikkene. Ved å hoppe mellom å åpent ta inn over meg byen, gjennom intuisjon, til å lete etter spesifikke ting i byen på mine vandringer, fikk jeg en dybde og bredde i forståelsen av byen.

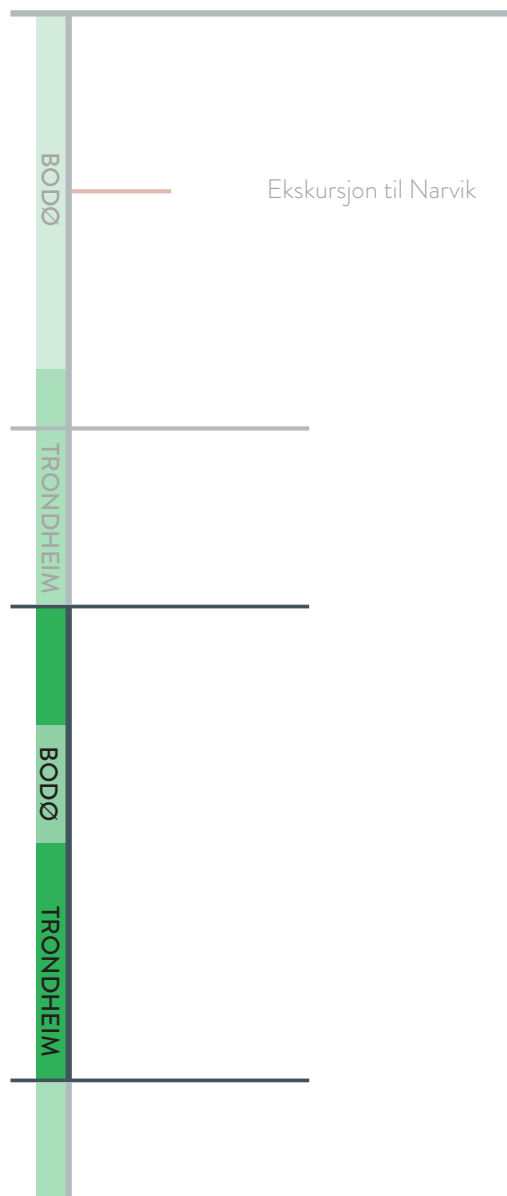
Studieturen min til Narvik plasserte mine observasjoner i en kontekst, hvor jeg plutselig kunne sammenligne mine inntrykk fra Bodø med inntrykk fra Narvik. Jeg ble med ett klar over særpreg i Bodø, og kvaliteter byen manglet eller hadde i forhold til Narvik.

Bearbeiding: Vel tilbake i Trondheim, begynte jeg å gjøre meg klar mot midtveis. I forarbeidet mitt, hadde jeg bestemt meg for å ha et enkelt prosjekt klart til midtveis, basert på min forståelse for helheten.

På dette tidspunktet innså jeg hvor mye informasjon jeg hadde funnet i tiden i Bodø, og jeg hadde så mange løse tråder at mye ville gått tapt hvis jeg skulle velge meg et prosjekt. Derfor valgte jeg å fortsette analysene mine, for å kunne forstå det jeg hadde samlet inn av observasjoner i Bodø. Prosjektet ble da en formidling av mine observasjoner, i bokform, men som også hadde fokus på metodikken jeg hadde valgt.

De tre ukene mellom uke 7 og uke 10 gikk til å kategorisere og systematisere informasjonen, for å både kunne forstå hva jeg hadde oppdaget, men også for å kunne formidle dette videre på en forståelig måte.

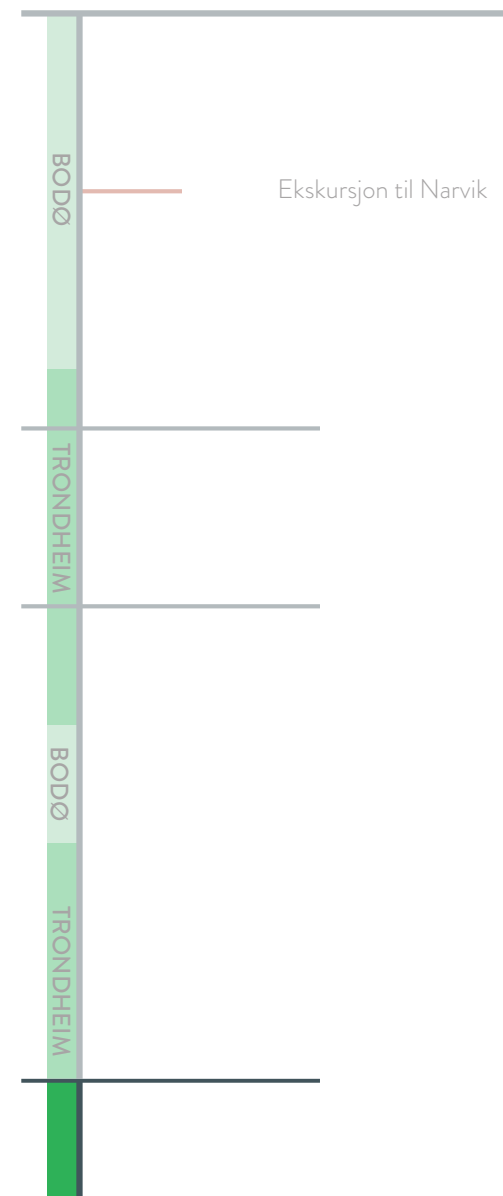

Formidlingsbok: Til midtveis ble jeg utfordret på målgruppe for boken, og på hvor objektiv eller subjektiv jeg ville være i prosjektet. Mine subjektive meninger kan være en styrke, hvis det kommer frem at det er subjektivt og ikke påstander som man må godta.

Fra midtveis mot innleveringen jobbet jeg mye med struktur på formidlingsboken. Hvem er formidlingsboken for, og hvilket format vil den da få? Og hvor mye skal jeg ta med i boken?

Bredde gikk fort på bekostning av dybde i den begrensede tiden, og etterhvert gikk jeg fra 6 til 3 kapitler. Ved å redusere kapitlene, kunne jeg jobbe med målgrupper og formidling, som viste seg å være en spennende tematikk. Hvordan skriver jeg om arkitektur for mennesker uten arkitektfaglig bakgrunn?

I denne perioden fikk jeg også reflektert rundt observasjonene i Bodø, på en mer generell basis. I videre studier og ved å være til stede i en annen by, fikk jeg gjort meg opp tanker rundt tematikken jeg hadde funnet i Bodø.

Prosess: De to siste ukene før innlevering, begynte jeg å reflektere rundt prosessen. Selv om funnene i prosessboken var interessante, ble jeg påminnet av veilederne mine at prosessen bak disse funnene er ganske unik, og burde formidles.

I denne tiden gjorde jeg dypdykk i dagbøker, tidligere dokumenter, og tegninger som ikke ble med i det ferdige produktet. Ved å reflektere over hva jeg hadde gjort gjennom semesteret, og sammenligne det med hva som endte opp i den endelige oppgaven, har jeg fått nye tanker om prosjektering fremover i min arkitektpraksis. Hva fikk jeg egentlig ut av å jobbe så bredt med verktøy, og hva ville jeg aldri ha oppdaget om jeg gikk mer målrettet til verks?

BYSTRUKTUR

Verktøy brukt: Bilder, essay, analyser, studiereiser, historie

Prosess: Kapitlet bystruktur har vært sterkt drevet av intuisjon. Når jeg har vandret rundt i byen, har jeg tatt bilder av ting som har fanget oppmerksomheten min, og gjennom kategorisering og analysing av bilder har tematikken bystruktur oppstått. I analysene oppdaget jeg hvordan brudd på struktur fortalte om noe anderledes, og hadde en trekraft.

Jeg ble klar over at dette var en studie verdt å ta, da jeg i Narvik opplevde en sterk henvisning til torget basert på byens form. Torget, som det største og viktigste offentlige rommet i byen, ble henvist til fra flere retninger gjennom skråstilte gater, hvor avgrensende bygninger rundt plassdannelsen ble synlige fra avstand. Slik kom jeg inn på tanken om byfunksjonen slike

brudd kunne ha; ved at byen henviste til torget, ville flere bli ledet dit for å bruke torget.

Tilbake i Bodø begynte jeg da å lete etter flere slike brudd. Når jeg oppdaget brudd som ikke henviste til en plassdanning, så jeg på byens historie og i gamle bilder på google maps for å få en referanse på hvordan byen ble oppfattet uten bruddene. Forskjellen på en by med en helhetlig struktur, brudd som henviser til plassdannelser og brudd som ikke henviser til plassdannelser ble tydelig for meg.

Da oppstod diskusjonen om bygninger i byen i offentlig eie eller privat. Da begynte jeg å skrive i essayform, for å kunne få et bestemt forhold til om byen egentlig burde henviser til plassdannelser.

Den sterke henvisningen til torget i Narvik, som startet en tanke om en kobling mellom offentlig rom og byens form

Ved å konkludere med at byen er et offentlig prosjekt, som huser fellesskapets hjem, kunne jeg straks begynne å strukturere et kapittel til boken, med en tydelig problemstilling: Hvordan henviser byen til offentlige rom?

Da kunne jeg gå tilbake til bildene jeg hadde tatt intuitivt, og lete etter bygninger rundt plassdannelse, og se hvordan disse henviste til offentlig rom eller ikke. Ved å lete på denne måten, dukket plutselig fyrtårnet på moloen opp, og andre elementer i byen som ikke var arkitektur. I tillegg oppdaget jeg hvordan plassdannelse i ytterkant av en sving er et grep som fungerer veldig godt for å henvise til plasser, selv om det i utgangspunktet ikke representerer et brudd i bystrukturen.

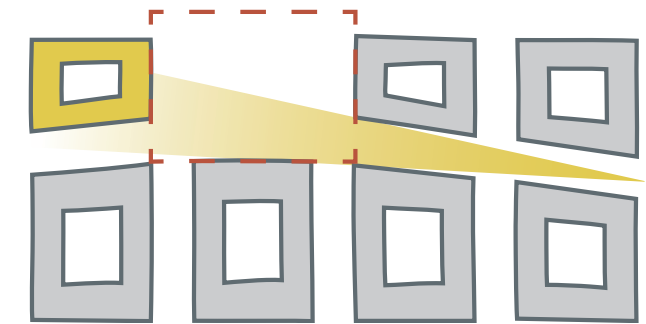
I diskusjoner med andre arkitekter og ufaglærte oppdaget jeg at tingene jeg så, ikke var like åpenbare for andre. Derfor lagde jeg diagrammer som beskrev konseptene, og la på informativ grafikk på bildene for å vise det jeg så. Straks ble konseptene tydeligere for meg, og for andre, og kunne legge grunnlaget for noen generelle observasjoner om bystruktur. I tillegg lot jeg bildene være sorthvitt, for å holde diskusjonen til bygningenes dimensjoner.

Når jeg hadde kartlagt byen ganske nøye etter funnene rundt bystruktur, kunne jeg begynne å implementere elementene i

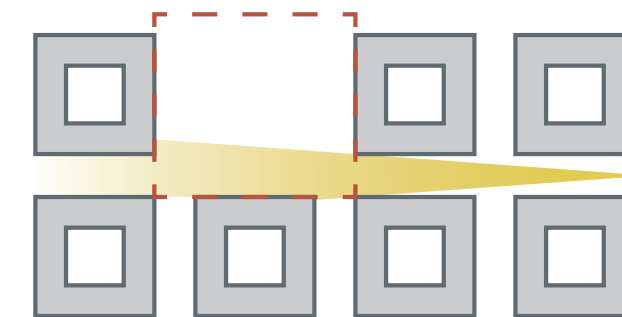
plassdannelsene jeg mente var viktig.

Refleksjon: Den intuitive prosessen rundt dette kapittelet har vært uvurderlig. Hvordan gjenreisningsbyen, som i utgangspunktet er veldig stram i sin kvartalstruktur, faktisk spiller på bystruktur for å henvise til offentlige rom, er noe jeg ikke har hatt referanser på tidligere. Slik tror jeg ikke diskusjonen ville ha dukket opp uten å ta bilder intuitivt, og å oppleve Narvik som en annen gjenreisningsby.

Ved å kunne diskutere generelt rundt by som et offentlig prosjekt, kunne jeg etablere et standpunkt for videre prosjektering. Mine intuitive oppdagelser ledet inn i en analytisk tilnærming til by som et offentlig prosjekt, før det til slutt endte opp med en rasjonell strategi for å bedre henvise til offentlige rom.

Plassdannelse i sving

Plassdannelse rett gate

DET LYSET TREFFER

Verktøy brukt: Bilder, analyser, studiereiser, blekk

Prosess: Kapittelet ble til ved en fascinasjon for lyset, som jeg bearbeidet når jeg var i Bodø. Jeg tok bilder av naturen som gjorde inntrykk på meg, og ved å skrive dikt og legge på stemningsladede ord, dokumenterte jeg mine følelser rundt bildene. Slik fikk jeg dokumentert følelsen jeg hadde av å være tilstede i byen.

I den første perioden i Bodø, tok jeg også bilder av hvordan arkitekturen ble truffet av lyset. Da var lyset i seg selv noe jeg ville dokumentere, men jeg så på arkitekturen som noe separat.

Lyset ble liggende til ganske sent i prosessen, og jeg arbeidet i stedet med arkitekturen. Gjennom å se på variasjoner i gjenreisningen, internt i Bodø og opp mot gjenreisningen i Narvik, undersøkte jeg kvalitetene i Bodøs arkitektur. Men jeg nådde ikke særlig langt i denne diskusjonen, problematikken med kulturminnefaglige eller estetiske kvaliteter ble vanskelig å balansere, og jeg manglet et verktøy for å kunne vurdere kvaliteten i arkitekturen som noe rent estetisk.

Da dukket lysdiskusjonen opp igjen. Jeg fant frem til bildet hvor jeg undret meg over hvorfor vi verdsetter lyset og naturen mer enn lyset og arkitekturen og begynte å lete i denne koblingen om jeg kunne finne en måte å bedømme

Variasjonen i gjenreisningen

kvaliteten på Bodøs arkitektur. Jeg begynte å undersøke likhetstrekk mellom arkitekturen og naturen, gjennom storslagenhet og intimitet, områdekarakter, og endringer med lys og årstid.

Intimt i arkitekturen

Intimt i naturen

Diskusjonen var interessant, men diskusjonen ble mer og mer kompleks på et konseptuelt plan, og ble mer og mer distansert fra Bodø. Derfor gikk jeg tilbake til å se på lyset, men så heller på likheter mellom arkitektur og natur i dets møte med lyset,

Storslaget i arkitekturen

Storslaget i naturen

som et universelt fenomen.

Da ble det straks mye lettere å diskutere kvalitet i arkitekturen, basert på kvalitetene jeg opplevde i Bodø gjennom lyset. Med lysets egenskaper, og kvalitetene fremhevet av disse egenskapene som fokus, kunne jeg diskutere estetikk både i eksisterende arkitektur og i nyere bygninger.

For å kunne analysere Bodøs arkitektur i møte med lyset, begynte jeg å jobbe generelt med lysets egenskaper. Jeg brukte bilder fra egne reiser, og analyserte hvordan lyset påvirket omgivelsene. Slik, kunne jeg kategorisere bygningers møte med lyset, og anvende denne kategoriseringen i Bodø.

Refleksjoner: I arbeidet med dette kapittelet, begynte jeg med å intuitivt kartlegge kvalitetene jeg opplevde i byen, som var lyset. Etter det undersøkte jeg bygningene i byen mer analytisk, før jeg filosofisk undersøkte likheter mellom arkitektur og natur. Til slutt gikk jeg analytisk til verks, når jeg hadde lander på lyset som et universelt fenomen, for å kartlegge dens påvirkning på byen. Prosessen var lite lineær, og hoppet mellom verktøy, men summen blir en analytisk angrepsvinkel på estetikk basert på en opplevd kvalitet. Jeg tror nok ikke kapittelet hadde endt opp slik, om jeg ikke hadde vært åpen for lyset på stedet.

Kapitlet endte opp med et studie av lys, som premissgiver for kvaliteter i arkitekturen. Dette er positivt og negativt; ved å ha dette fokuset tror jeg at jeg kan formidle kvaliteter til befolkningen i Bodø, som er opptatt av natur og årstider. Det unike lyset i nord tror jeg virkelig kan løfte kvaliteten på arkitekturen, slik jeg opplever at Stormen får mye ekstra verdi fra.

Men en svakhet er at å spille på lys ikke er en oppskrift på god arkitektur. Med Bodøs flate gjenreisningsarkitektur, blir det vanskeligere å ha en stor dybde i fasade, og fortsatt passe inn i konteksten. Dette fikk jeg overfladisk testet ut i digitale modeller, men skulle gjerne hatt til til å gå videre med slike undersøkelser. En videre studie på hvordan man i økt grad kan spille på lyset, uten å forringe stedskvaliteter, er et studie jeg gjerne skulle ha gjort i videreutvikling av oppgaven. Dette ville jeg nok gjort gjennom et konkret prosjekt, hvor jeg hadde designet en bygning som hadde som intensjon å passe inn, men samtidig utnyttet lysets egenskaper bedre. Samtidig, ville kanskje en slik prosjektering være for detaljert i denne oppgaven, som heller skal gi ideer til videre utvikling enn å komme med detaljerte løsninger.

FORTETTING OG SÆRPREG

Verktøy brukt: Essay, bilder, historie, analyser, håndskisser, blekkskisser

Proessen: Kapittelet startet med en diskusjon med faren min, om sentrumsutvikling. For å komme til bunns i hva jeg egentlig mente, begynte jeg på et essay om tematikken. Gjennom å begynne å lese om byens historie, og hvordan byer fungerer i dag, fikk jeg gjort meg opp en egen formening om prosessene bak byutvikling. Dette ga et større grunnlag for å kunne diskutere programmering av byen, som et resultat av større prosesser rundt byutvikling.

Med konklusjonen at byer må holde på kvaliteter på fotgjengerens premisser, hadde jeg da en mulighet til å diskutere utviklingen i Bodø opp mot dette premisset. Men på *fotgjengerens premisser* inneholder ekstremt mye, og broen over til hvordan man skal se på Bodø var ikke gitt.

Retningen kapittelet tok kom av at jeg har fulgt med på planprosessene i Bodø, og så et prosjekt ute på høring. Intuitivt så jeg med en gang at jeg mislikt prosjektet, og det ga grunnlag for et videre studie i hvorfor jeg mente prosjektet ikke fungerte. Videre, måtte jeg finne ut av hvilken regulering som lå til grunn for et slikt prosjekt, og med den innsikten hadde jeg plutselig en konkret regulering og et

Foreslått bygning som jeg intuitivt ikke likte, og som jeg dermed undersøkte i kontekst av særpreg i by.

konkret prosjekt jeg kunne måle opp mot hvordan de ivaretar fotgjengerens premisser.

Jeg fokuserte særlig på særpreg, fordi jeg i mine intuitive vandringer i byen hadde merket meg at flere gjenreisningsbygninger nå sto alene, uten å være del av et områdesærpreg. Jeg så på dette som noe negativt, særlig fordi gjenreisningen da må stå på egne ben som vakker arkitektur, og det mener jeg mange av dem ikke gjør.

Da ble resten av kapitlet en vurdering av utviklingen fremover, med fokus på særpreg, for å sikre kvaliteter i byen på fotgjengerens premisser. Med hjelp av egne utprøvinger i modell, kunne jeg både visualisere og tydeliggjøre for meg selv effekten av inngrep.

Når jeg ville undersøke hvordan nybygg kunne forholde seg til eksisterende, brukte jeg umiddelbart blekk, fordi det både er så abstrakt at man leser det som ideer og ikke konkrete forslag, men også konkret nok til at man leser rom, romlige kvaliteter og dimensjoner.

Refleksjon: Dette kapitlet er det mest lineære av alle kapitlene, hvor jeg undersøkte det jeg var nysgjerrig på og vurderte prosjekter opp mot mine konklusjoner fra essayet.

Men vinklingen mot særpreg kom av intuitive oppdagelser om hva som var viktigst i byen i forhold til kvaliteter på fotgjengerens premisser, og det tror jeg gjorde at den Bodøspesifikke delen ble beriket av den intuitive prosessen. Bruken av blekk, som en intuitiv undersøkelse av hva som oppstår, ga også føringer på hvordan jeg kunne utforske mulighetene videre.

AVSLUTTENDE TANKER

PROSESSEN

I denne masteroppgaven har jeg for første gang gjennom studiet jobbet med en åpen prosess, uten å ha et bestemt sluttprodukt. Jeg vil nå reflektere rundt metoden, både i forhold til hvordan det har preget denne oppgaven og i forhold til min fremtidige arkitektpraksis.

Å jobbe så åpent, i forhold til hva oppgaven skal være, og gjennom en bredde i verktøy, gjør at oppgaven konstant ekspanderes. Daglig oppdaget jeg nye ting, som jeg ville undersøke videre. En stadig ekspanderende horisont av mulige undersøkelser, som alle fortalte om hvordan byen er og hvordan den blir opplevd.

Denne åpne prosessen gjorde at jeg raskt kom inn i byen, og ble frigjort fra mine forutinntatte inntrykk om byen fra før jeg begynte oppgaven. Ved å alltid følge prosessens resultater, merket jeg på meg selv at jeg mistet mine egne synspunkter, og ble mer og mer nysgjerrig på hva byen hadde å by på. Men mot slutten av oppholdet i Bodø, slet jeg med å ha en formening om byen. Jeg satt igjen med mange observasjoner, refleksjoner og diskusjoner som pekte i forskjellige retninger.

Derfor mener jeg at den åpne prosessen, ved å jobbe intuitivt, trenger et motsvar i en mer analytisk fremgangsmåte. Selv

før jeg forlot Bodø, forstod jeg at all informasjonen ikke ga meg særlig mye forståelse for stedet uten videre bearbeiding. Først når jeg gikk i dybden på observasjoner, hvor jeg både undersøkte deltematikken, men også gjorde meg opp en egen mening om hvorfor deltematikken er viktig og bør jobbes med, har jeg fått en faktisk forståelse for stedet. Da forstod jeg deltematikkens rolle i helheten, gjennom hvordan jeg vektla dens viktighet i forhold til byens kvaliteter og potensiale for videre utvikling.

Jeg fikk bekreftet for meg selv at fremgangsmåten ga en større forståelse for sted. Gjennom prosessen, prøvde jeg å gjøre inngrep i byen som en måte å undersøke. Eksempelvis Storgata 4, som jeg viser i prosessheftet, var en studie som viste at metoden hadde gitt en større forståelse av sted. Beslutninger ble lette å ta, basert på mitt inntrykk av viktige kvaliteter. Nybygget jeg skisserte var fargesatt rødt, hadde pilastre for økt skyggevirksomhet, trappet opp sørover for å gi økt tetthet av boliger i byen samtidig som det tilpasset seg helhet i særpreg og bystruktur, var tilbaketrukket for å etablere et torg definert av Stormen og Storgata 6 og hadde et utvendig takoverbygg for å skille torget fra gatestrukturen. Disse avgjørelsene ble tatt intuitivt mens jeg tegnet denne håndskissen, en prosess som tok en time. Gjennom å ha jobbet med byen i en bredde, og gjort seg opp tanker om

Håndskisse av Storgata, hvor Storgata 4 i rødt er en skisse til mulig utvikling

hva som er viktig, og hva som ikke fungerer i byen, kommer avgjørelser i egne design raskt.

Men samtidig, er formatet på masteroppgaven et testament til begrensningene av en slik prosess. Oppgaven endte opp med en bok, for å formidle kvalitetene jeg fant, istedenfor å bli et prosjekt slik jeg i utgangspunktet hadde trodd det skulle bli. Ved å ta inn over seg så mye informasjon, og informasjon som favner så bredt, blir det en tidkrevende prosess å bearbeide informasjonen til en forståelse som grunnlag for prosjektering. Som nevnt ovenfor, krever det intuitive arbeidet en analytisk videreutvikling for å ende opp med forståelse, og dermed dukker begrensningen med en åpen prosess opp; mer informasjon gir ikke nødvendigvis bedre forståelse.

VERKTØY BRUKT

Diagrammet på høyre side viser verktøyene jeg har anvendt på hvert kapittel, hvor grønn farge betyr at verktøyet er fremvist i formidlingsboka og gul farge betyr at verktøyet påvirket prosessen, men i liten grad er representert i den endelige oppgaven. Jeg ser at verktøyene jeg har brukt mest var fotografier, opplevelser på studiereiser, blekkskisser, håndskisser, analyser og essay som diskuterte bygget form. Jeg gjorde mange intervjuer, og leste mye på historie, men i

arbeidet ga det meg liten forståelse for byens kvaliteter, som opplevd av mennesker i byrom. Slik oppgaven ble, nemlig en bok for å formidle opplevde kvaliteter i Bodø, ga intervju og historie lite materiale. Disse verktøyene har derimot fortalt mye om arkitektur som bygget kultur, maktstrukturer og intensjoner hos beslutningstagere, som jeg vil ta med meg videre inn i arkitektyrket.

KAPITTELSTRUKTUR

Oppgaven ble delt opp i kapitler, etter tematikk jeg ville undersøke. Denne avgjørelsen gjorde jeg for å kunne komme dypere inn i undersøkelsene, på et helhetlig bynivå, enn bare i observasjonene mine. Kapitteloppdelingen har både positive og negative effekter, hvor en stor positiv effekt er at jeg kan komme med mer entydige konklusjoner basert på rammene jeg har satt. Som jeg nevnte i refleksjonen rundt verktøy, minner denne strukturen om essay. På denne måten, kan jeg inkludere leserne i en tankemåte, hvor konklusjonene gir mening som et resultat av mine undersøkelser. Dette passer godt med min intensjon om å involvere befolkningen i byen i byutviklingen, rundt hvordan byen ser ut.

Alternativet er en mer helhetlig angrepsvinkel, hvor jeg anvender en mer helhetlig analyse. Ulempen er fort at folk som ikke har arkitektfaglig bakgrunn ikke kan bli involvert i

DIAGRAM VERKTØY BRUKT

	BYSTRUKTUR	DET LYSET TREFFER	FORTETTING OG SÆRPREG
Håndskisser			
Blekk			
Intervju			
Essay			
Fotografi			
Studiereiser			
Analyser			
Historie			
Ekstrovert arbeid			

tankegangen, og heller bare måtte akseptere eller avvise mine betraktninger. Det gjør også at konklusjonene ikke blir like entydige, hvor jeg ikke kan gå i dybden på alle kvalitetene som til sammen utgjør min helhetlige vurdering.

For å illustrere dette, er min analyse av Bodø 360 (bilde på høyre side) et godt eksempel. Jeg nevner bygningen i alle tre kapitlene, fra forskjellig angrepvinkel. I strukturdelen snakker jeg om høyden, som ikke henviser til plassdannelse, i lysdelen drøfter jeg fargebruk og i fortetting og særpreg diskuterer jeg nybygg som bryter opp områdepreget rundt gjenreisningen. Aspekter som ikke er diskutert, er komposisjon, hvor bygningen anvender en horisontal base og oppbrytning av volumet for å svekke høydevirkningen og første etasje som åpner seg godt mot hjørnet, men som kunne hatt et enda mer offentlig program. Ved å løfte disse poengene, uten å ta opp diskusjonen, ekskluderer jeg leseren fra debatten, og leseren ender opp med å velge om den er enig eller uenig.

Kapitlene jeg endte opp med å velge, var kapitler som jeg etter min forståelse for sted var viktigst å undersøke. Bruk av by, for eksempel, var et fjerde kapittel jeg ikke fikk tid til å gå inn på i denne oppgaven. Vurderingen min var at bruk ikke trengte en like stor undersøkelse som det særegne i gjenreisningen, i forhold til uttrykk, bystruktur og hvordan

gjenreisningen møter nytt. Senere i prosessen har jeg begynt å lure på om bruk av by kanskje er noe enda mer særegent enn andre kapittel, hvor et seminar om arktiske byrom i Tromsø ga inspirasjon til hvordan byrom i arktiske strøk kunne programmeres og utformes.

Jeg merker også i fellesnevnerne mellom kapitlene hva som opptar meg som arkitekt. Gjennom min vektlegging av tematikk og konklusjoner i de relevante kapitler, ser jeg at jeg er opptatt av opplevelsen fra byrom, med stort fokus på helhet. Ordet helhet har jeg brukt mye gjennom formidlingsboka, særlig når jeg snakker om bystruktur og særpreg. Etter oppgaven, føler jeg at dette er et konsept som er viktig for videreutvikling av Bodø.

Fremtidig praksis

Metodikken jeg har undersøkt har uten tvil beriket oppgaven, men som diplomoppgave hadde jeg mulighet for å sette rammene for sluttresultatet selv. Kan man bruke en så åpen prosess i møte med faste rammer, som i en arbeidslivssituasjon?

Jeg mener at det største problemet er funnene som ikke blir med i sluttresultatet. Intervjuene jeg gjorde, endte ikke opp i det endelige prosjektet, og informerte i liten grad

mine avgjørelser, og kan ses på som et blindspor i denne sammenheng. I arkitektpraksisen, hvor man tar betalt for hver time, er det mindre rom for slike blindspor.

Samtidig, opplevde jeg at en generell stedsforståelse effektiviserte beslutningstagingsprosessen. Ved å opparbeide seg en forståelse for stedet, kan man effektivt ta gode avgjørelser, og de brede undersøkelsene blir ikke lengre blindspor.

Jeg tror flere av verktøyene er særlig godt egnet. Fotografiet, slik jeg har brukt det i dette prosjektet, er veldig allsidig i at det kan brukes både intuitivt og analyserende. Slik kan man få en dypere forståelse for stedet, og dokumentere og argumentere for funn ved senere bearbeiding. Blekkskissene muliggjør en undersøkende, intuitiv prosess, som kan formidle kvaliteter hurtig og abstrakt, men samtidig formidle kvaliteter.

Når jeg til høsten begynner som praktiserende arkitekt i Bodø, har jeg fått en fantastisk start gjennom denne oppgaven. Mine observasjoner om byen vil være noe jeg vil dra nytte av, og jeg tror verktøyene jeg nå har fått et forhold til kan brukes fremover i min praksis.

Bodø 360 i Dronningens Gate

REFERANSER BILDER

BILDER

- Side 13 Grandorge, D. (2016) *Stormen*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/stormen>
- Side 20 Brændmo. (1870) *Torget i Bodø*. Nasjonalmuseet
- Side 21 Ukjent fotograf (1966) *Reguleringsplan Bodø 1860*. Hentet fra Boken: Coldevin, A. *Bodø By 1816-1966* s. 174. Bodø, Bodø Kommune 1966
- Side 22 Ukjent fotograf (1937) *Tandberggården*. Nordlandsmuseet
- Side 22 Ukjent fotograf (1937) *Torget m/ Jakhellngården*. Nordlandsmuseet
- Side 23 Ukjent fotograf (1970) *Storgata*. Bodøleksikon <https://bodoleksikon.com/galleri.html>
- Side 27 Ukjent fotograf (1960) *Oversiktsbilde Bodø*. Bodøleksikon <https://bodoleksikon.com/galleri.html>
- Side 41 Kefi (2006) *Bodø Havn*. Wikimedia https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bod%C3%B8_havn_3.JPG
- Side 42 Ukjent fotograf (2021) *Glasshuset* <https://bondensmarked.no/markedsdager/nordland-1>
- Side 42 Grandorge, D. (2016) *Stormen*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/stormen>
- Side 54 Ted (2013) *New York Skyline* Flickr <https://www.flickr.com/photos/frted/>
- Side 54 Linguaddict (2017) *Amsterdam* Wikipedia <https://en.wikipedia.org/wiki/User:Linguaddict>
- Side 78 Ukjent fotograf (2021) *Glasshuset* <https://bondensmarked.no/markedsdager/nordland-1>
- Side 85 Ukjent fotograf (1960) *Storgata*. Bodøleksikon <https://bodoleksikon.com/galleri.html>
- Side 92 Norconsult (2014) *Gustav Moe Gården*. Kulturminnefaglig rapport for vernede bygg i Storgata i Bodø sentrum 2014
- Side 116 Rørbye, M. (1831) *Arrestbygningen ved råd- og domhuset*. Statens Museum for Kunst, Danmark
- Side 117 Rørbye, M (1844) *Ingangen til præstegården ved Hillested*. Los Angeles County Museum of Art
- Side 124 Sundal, Kyrre (2019) *Nygaardsplassen Fredrikstad*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/nygaardsplassen>
- Side 143 Ukjent fotograf (1960) *Oversiktsbilde Bodø*. Bodøleksikon <https://bodoleksikon.com/galleri.html>
- Side 154 Grandorge, D. (2016) *Stormen*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/stormen>
- Side 155 Stormen (2021) *Kunsten i Stormen*. <https://stormen.no/megameny/om-biblioteket/kunsten-i-stormen/>
- Side 158 Grandorge, D. (2016) *View of Foyer Level 4*. http://www.drdharchitects.co.uk/#bodo_concert_hall
- Side 159 Grandorge, D. (2016) *View of Childrens Courtyard*. http://www.drdharchitects.co.uk/#bodo_library
- Side 188 LRO (2014) *Residential, Office and Commercial Building in Karlsruhe*. <https://www.archlro.de/en/projects/wohn-buero-und-geschaefthaus-karlsruhe#1>
- Side 188 LRO (2015) *Sparkasse Ulm*. <https://www.archlro.de/de/projects/sparkasse-ulm#1>
- Side 189 Obskurarkitektur (2018) *Aspåsen Skole*. <https://obskurarkitektur.wordpress.com/>
- Side 190 Sundal, Kyrre (2019) *Domus Juridica*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/domus-juridica-oslo?cat=23#>
- Side 190 Sundal, Kyrre (2019) *Domus Juridica*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/domus-juridica-oslo?cat=23#>
- Side 191 Müller, Stefan (2016) *n10 Max Dudler*. <https://www.architecturelab.net/schwabinger-tor-n10-max-dudler/>
- Side 214 Ukjent fotograf (2021) *City Nord*. <https://igive.no/var-app/>
- Side 214 GJ Bygg (2018) *Bodøsjøen bydel* <https://bodonu.no/slipper-mellom-60-70-boliger-for-salg-i-bodosjoen/08.10-02:55>
- Side 215 Bodø Byplan (2018) *Storgata*. Hentet fra Planbeskrivelse for områderegeringsplan for Storgatakvarternene 9, 10, 17, 18 og 19 s. 31
- Side 217 Kefi (2006) *Bodø Havn*. Wikimedia https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bod%C3%B8_havn_3.JPG
- Side 218 Kristoffer Lange (1943) *Gjenreisningsplan*. Urban Link, Mulighetsstudie for Storgata i Bodø sentrum s. 14
- Side 224 Ukjent fotograf (1970) *Storgata*. Bodøleksikon <https://bodoleksikon.com/galleri.html>
- Side 228 UrbanLink (2016) *Volumsstudie*. Urban Link, Mulighetsstudie for Storgata i Bodø sentrum s. 53
- Side 229 Bodø Byplan (2018) *Gatesnitt*. Hentet fra Planbeskrivelse for områderegeringsplan for Storgatakvarternene 9, 10, 17, 18 og 19 s. 42
- Side 230 Bodø Byplan (2018) *Figur plankart*. Hentet fra Planbeskrivelse for områderegeringsplan for Storgatakvarternene 9, 10, 17, 18 og 19 s. 42
- Side 231 UrbanLink (2016) *Volumsstudie*. Urban Link, Mulighetsstudie for Storgata i Bodø sentrum s. 53
- Side 234 LPO (2020) *Kvartal 10*. <https://www.an.no/kvartal-10-bodo/g/5-4-1194779>
- Side 236 LPO (2020) *Kvartal 10*. Planinitiativ Bodø kommune <https://bodo.kommune.no/planprosesser-og-prosjekter/varsel-om-opstart-detaljregulering-for-kvartal-10-article4733-2562.html>

- Side 247 Visit Bodø (2021) *Dama Di*. <https://visitbodo.com/en/pubs-and-bars/damadi>
- Side 253 Grandorge, D. (2016) *Stormen*. <https://arkitektur-n.no/prosjekter/stormen>
- Side 293 Ukjent fotograf (1937) *Tandberggården*. Nordlandsmuseet
- Side 314 LPO (2020) *Kvartal 10*. <https://www.an.no/kvartal-10-bodo/g/5-4-1194779>

Kvaliteter i Bodøs byrom - Vebjørn Hagerupsen Joakimsen

Masteroppgave - Arkitekt NTNU vår 2021

